

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: «Вплив глобалізації на Україну під час російсько-української війни:
виклики і перспективи»

Виконала студентка 2 курсу, групи ЗММВ-11 23-24рн
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Ковальчук Марина В'ячеславівна

Керівник – доктор історичних наук, професор,
Атаманенко Алла Євгенівна

Рецензент _____

Робота допущена до захисту
протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 20__ року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

ВСТУП стр.1

РОЗДІЛ 1. ВИМІРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ..... стр.6

1.1 Index KOF – як універсальний індикатор глобалізації..... стр.7

1.2 Критерії ефективності держави та їх виміри.....стр.12

РОЗДІЛ 2. ВЗАЄМОВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ З ЕФЕКТИВНІСТЮ ДЕРЖАВИ.
.....стр.18

2.1 ВВП і глобалізація стр.18

2.2 Якість життя і глобалізація стр.28

2.3 Глобальний індекс щастя..... стр. 32

2.4 Індекс свободи людини ..... стр. 36

2.5 Індeksi безпеки стр.40

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УКРАЇНИ..... стр.42

3.1 Особливості зв'язку глобалізації з індексами ефективності для України..... стр.42

3.2 Зміни глобалізаційних процесів під час війни та їх вплив на розвиток України..... стр.66

3.3Перспективи розвитку України у воєнний та післявоєнний періоди.
.....стр.73

ВИСНОВКИ..... стр.78

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... стр.82

ДОДАТКИ..... стр.90

ВСТУП

Однією із мегатенденцій світового простору сьогодення виступає глобалізація. Світовий простір та, як наслідок, і світова економіка стали глобалізованими. Потоки капіталу, товарів і робочої сили безпрецедентно збільшилися. Звичайно, глобалізація не може не впливати на розвиток окремої країни. Вплив глобалізації на розвиток окремих країн є неоднозначним: він може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Крім того, вони залежать і від самої країни, її особливостей, підходів до входження у світовий простір. Постає питання щодо дослідження закономірностей впливу глобалізації на країну, її успішність та пошук ефективних підходів країни до глобалізації.

Термін «глобалізація» з'явився понад 400 років тому, однак активне його використання розпочалося лише в середині ХХ століття. Глобалізація охоплює взаємозв'язки та взаємовпливи між країнами, які зачіпають різноманітні аспекти людського життя, зокрема політичну, економічну, соціальну та культурну сфери. Вона характеризується тривалим процесом інтеграції національних економік, спрямованим на вирішення глобальних проблем людства. Глобалізація також підкреслює взаємозалежність, що виникає завдяки обміну товарами, послугами та капіталом між державами.

Актуальність дослідження. Процес глобалізації сьогодні є однією з найактуальніших дослідницьких проблем, оскільки, в першу чергу, характеризує стан і розвиток сучасної економічної системи світу. Все більш гостро постає питання розвитку країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються (до яких належить і Україна), бо негативні наслідки глобалізації відбиваються на них найбільше. Вивчення процесу глобалізації має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки вона ставить економіку в нові умови, змінює вектор її розвитку.

До початку війни формування і розвиток ринкової економіки в Україні визначали необхідність встановлення тісних взаємовигідних зв'язків з іншими країнами, активної участі в процесах міжнародної економічної інтеграції та глобалізації, з особливим акцентом на інтеграцію до Європейського Союзу. Від

початку російської агресії проти України на перший план вийшли питання безпеки, що сприяло зміцненню відносин із державами ЄС і США, спрямованих на відновлення суверенітету країни та забезпечення миру. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС і заявила про намір приєднатися до НАТО. Такі кроки зовнішньої та внутрішньої політики є важливими для протидії загрозам з боку росії, а також для відновлення і посилення участі України у глобалізаційних процесах з метою розвитку національної економіки.

Світові глобальні ризики значно зросли після російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Фокус глобальних занепокоєнь змістився з питань охорони здоров'я, спричинених пандемією коронавірусу, на проблеми безпеки та політичної стабільності. Війна в Україні принесла західному світу не лише тимчасові виклики, такі як стрімке зростання цін на енергоносії та продовольство чи загроза глобальної рецесії, але й фундаментальні зміни у філософії, яка визначала розвиток світової економіки в післявоєнний період. Ідея про те, що міжнародна торгівля та співпраця роблять країни взаємозалежними і, таким чином, забезпечують стабільність і глобальний мир, опинилася під сумнівом.

Ризики, пов'язані з війною в Україні, впливатимуть як на основні світові економіки, так і на ринки, що розвиваються, які вже стикаються зі зростанням цін на сировинні товари та посиленням інфляції. Попри те, що ймовірність глобальної війни залишається низькою, сценарій часткової ескалації конфлікту, за якої країни-члени НАТО, що межують із Україною та росією, можуть бути втягнуті у протистояння, виключати не можна.

Тому, дослідження процесів глобалізації та її вплив на окремі країни мають не лише теоретичний, а й практичний (подекуди пов'язаний з питанням існування окремої держави) аспект.

Історія вивчення проблеми. Дослідники неодноразово, особливо починаючи з 1990-х років, звертались до вивчення проблем, пов'язаних з різними аспектами глобалізаційних процесів. Можна згадати основних дослідників, що вивчали саме вплив глобалізації на країни. Джозеф Стігліц критично аналізує процес глобалізації та його наслідки для розвинених і розвиваючихся країн. Він

висловлює свої погляди на нерівність, економічні кризи та несправедливість, які супроводжують глобалізацію [97]. Антоніо Негрі та Міхаель Хардт розглядають глобалізацію як процес формування нового типу політичної влади, який вони називають "імперією". Вони аналізують взаємозв'язок між економічними, політичними та соціальними процесами у глобальному світі [82]. Франціс Фукуяма висуває тезу про те, що перемога ліберальної демократії означає кінець ідеологічної боротьби. Він обговорює роль глобалізації у розповсюдженні ліберальних цінностей та демократії по всьому світу [52]. Мартін Вольф у своїх публікаціях у *Financial Times* досліджує ефекти глобалізації на світову економіку та міжнародні фінанси. Він аналізує взаємозв'язок між ринками, торгівлею та інвестиціями у глобальному контексті [109]. Анетте Гьорнфольд досліджує вплив технологій на гуманітарні зусилля у глобальному масштабі, можливість технологічних підприємців змінювати сучасний світ та способи вирішення глобальних проблем [57]. Ці, та багато інших досліджень розкривають різні аспекти глобалізації та її вплив на сучасне суспільство, культуру, політику та економіку у світі.

В Україні, до середини 1980-х років процеси глобалізації сприймалися неоднозначно та були значною мірою ідеологізовані. З одного боку, глобалізацію розглядали як передумову створення "світової комуністичної цивілізації", з іншого — як наслідок розвитку капіталізму та діяльності транснаціональних корпорацій, спрямованих на встановлення контролю над світовою економікою. Однак із середини 1980-х років підхід до вивчення глобалізаційних процесів змінився. Дослідження набули більш нейтрального характеру, позбавленого ідеологічного забарвлення, і почали застосовуватися цивілізаційний та системний підходи до аналізу глобалізації. Виклики та можливості глобалізації для України досліджуються в працях В.Андрущенко, О.Бабкіна, О.Білоус, І.Бураковського, Л.Гайдукова, В.Горбатенко, Б.Кухти, Ф.Рудич. Досліджуються не лише існуючі теорії глобалізації, але й пропонуються оригінальні концепції щодо входження України в світові глобальні процеси. Характерним стає і міждисциплінарний характер досліджень.

Незважаючи на те, що деякі аспекти процесів глобалізації висвітлені у працях попередників, низка питань практичного характеру в нових реаліях війни потребують детальнішого аналізу і проведення подальших наукових розвідок. Існує необхідність поглибленого вивчення особливостей глобалізаційних процесів за останні десятиріччя та впливу їх на Україну, їх змін і наслідків з початком війни. Вказаний процес необхідно вивчати в розрізі України та її ролі у світі, і у конкретній економічній ситуації з метою ефективної боротьби та запобігання негативних соціально-економічних наслідків.

Мета роботи полягає в осмисленні впливу глобалізації на розвиток держав у світі, аналізі особливостей такого впливу на Україну у порівнянні з іншими країнами, та визначення шляхів подальшого розвитку України у світовому середовищі.

Завдання роботи полягає у визначенні критеріїв виміру глобалізації, та показників ефективності держави, пошуку зв'язків між глобалізацією і ефективністю держави. Аналізу оптимального впливу глобалізації на ефективність країни на прикладі успішних держав, розробка рекомендацій для оптимізації процесів глобалізації для України, особливо під час війни та післявоєнні роки.

Об'єктом дослідження виступають процеси глобалізації в світі, такі як торгівля, інвестиції, міграція та технологічний прогрес і їх вплив на такі показники людського життя, як дохід на одну особу населення, тривалість життя, рівень освіти та доступ до охорони здоров'я.

Предметом дослідження є вплив процесів глобалізації на ефективність окремої країни, зокрема, України, і закономірності такого впливу.

Методологія дослідження та джерельна база. У роботі використано найпоширеніші індекси глобалізації, що охоплюють три її основних виміри: економічну, соціальну та політичну інтеграцію (більш детально описані у розділі 1) у вивченні загального впливу глобалізації на зростання в контексті перетину часових рядів. Використовуючи в основі панельні дані для 123 країн за 2012 – 2023 роки, за допомогою статистичних методів (кореляційний аналіз)

проаналізовано, чи впливає загальний індекс глобалізації (КОФ), а також його субіндекси, побудовані для вимірювання окремих параметрів, на розвиток країни, а саме на економічне зростання (вимірюється показником ВВП НД) рівень прав і свобод (показник The Human Freedom Index) у країні та якість життя (Індекс якості життя, Глобальний індекс щастя). За допомогою емпіричного та порівняльного аналізу визначені найбільш ефективні підходи до глобалізації країни, та визначені подальші кроки для України, що дадуть змогу підвищити позитивний вплив процесів глобалізації на країну.

Хронологічні рамки дослідження обумовлені часом російсько-української війни, **географічні рамки** охоплюють усі країни Світу, з акцентом на Україну.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть стати основою для розширеного опрацювання теми, а також при розробці та викладанні навчальних дисциплін, пов'язаних з вивченням процесів глобалізації.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи - 89 сторінок, список використаних джерел включає 110 найменувань, а також 14 додатків.

РОЗДІЛ 1. ВИМІРИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ.

Проводячи аналіз позитивного і негативного впливу глобалізації ми можемо прийти до показників, що найбільш цілісно характеризують глобалізацію та оцінюють ефективність держави.

Одним із основних аргументів на користь глобалізації є те, що вона веде до економічного зростання. Глобалізація дозволяє отримати більший доступ до ринків, що, у свою чергу, сприяє конкуренції та інноваціям. Оскільки все більше країн беруть участь у світовій економіці, вони можуть залучити більше інвестицій, що призведе до створення робочих місць та економічного розвитку.

З іншого боку, критики стверджують, що глобалізація може призвести до економічної нерівності. У багатьох випадках переваги глобалізації були зосереджені в руках небагатьох, що призвело до зростаючої різниці в доходах як усередині країн, так і між ними. Крім того, глобалізація може призвести до експлуатації працівників у країнах, що розвиваються, де трудові стандарти та захист часто нижчі, ніж у розвинених країнах.

Ще один аргумент на користь глобалізації полягає в тому, що вона сприяє культурному обміну. Глобалізація дозволяє обмінюватися ідеями, цінностями та традиціями через кордони, що веде до більшого розуміння та толерантності між культурами. Крім того, глобалізація може допомогти зберегти культурну спадщину, оскільки традиційні практики та артефакти все більше визнаються та цінуються в глобальному масштабі.

Однак критики стверджують, що глобалізація може призвести до культурної гомогенізації. Оскільки західна культура та цінності продовжують домінувати на світовому ринку, місцеві культури та традиції можуть бути затьмарені або навіть стерті. Крім того, глобалізація може призвести до комерціалізації культури, оскільки традиційні практики та артефакти рекламуються та продаються з метою прибутку. Це може призвести до втрати

автентичності та культурного значення, а також увічнити стереотипи та культурне присвоєння.

Третій аргумент на користь глобалізації полягає в тому, що вона може призвести до технологічних інновацій і екологічної стійкості. Глобалізація сприяє обміну знаннями та ідеями, що веде до прогресу в науці та техніці. Крім того, глобалізація може сприяти екологічній стійкості, сприяючи ефективності використання ресурсів і збереженню.

Водночас критики стверджують, що глобалізація може призвести до погіршення навколишнього середовища. Оскільки все більше країн беруть участь у світовій економіці, споживання ресурсів і виробництво відходів можуть збільшуватися, що призводить до забруднення та інших екологічних проблем. Крім того, глобалізація може призвести до експлуатації природних ресурсів у країнах, що розвиваються, оскільки транснаціональні корпорації прагнуть видобувати ресурси для отримання прибутку. Це може посилити зміну клімату та інші екологічні проблеми, що призведе до негативного впливу як на людей, так і на планету.

Підсумовуючи, можна сказати, що глобалізація є складним і багатогранним явищем, яке має як позитивні, так і негативні наслідки. Хоча глобалізація призвела до економічного зростання, культурного обміну та технологічних інновацій, вона також призводить до економічної нерівності, культурної гомогенізації та погіршення навколишнього середовища. Таким чином, важливо ретельно розглянути різні виміри глобалізації та потенційний вплив політики глобалізації. У цьому випадку найбільш доцільно використовувати для дослідження індекс глобалізації КОФ.

1.1. Index КОФ – як універсальний індикатор глобалізації

Вимір глобалізації — це складний фактор, який активно обговорюється вченими, політиками та громадськістю. Проблематика виміру глобалізації є складним питанням з багатьох точок зору:

- *Множинні аспекти.* Глобалізація включає в себе широкий спектр складових, таких як економіка, політика, культура, соціальні та екологічні питання. Вимірювати всі ці аспекти та їх взаємозв'язки важко через їхню складність та різноманіття.

- *Динамічність процесу.* Глобалізація є динамічним процесом, що постійно змінюється через технологічний прогрес, політичні зміни, економічні кризи та інші фактори. Ця динаміка ускладнює вимірювання та прогнозування її наслідків.

- *Контекстуальність.* Вимірювання глобалізації потребує врахування контекстуальних різниць між різними країнами та регіонами. Це може бути позитивним аспектом глобалізації для однієї країни, проте може мати негативні наслідки для іншої.

- *Суб'єктивність інтерпретації.* Деякі аспекти глобалізації, такі як культурний обмін або ефективність міжнародних інституцій, можуть бути інтерпретовані різними особами та організаціями по-різному, що ускладнює об'єктивне вимірювання.

- *Наслідки та ефекти.* Глобалізація має як позитивні, так і негативні наслідки, і деякі з них можуть бути складними для виміру, наприклад, вплив на місцеві економіки, культури та екологію.

- *Відсутність єдиного підходу.* Немає загальноприйнятого методу виміру глобалізації. Різні організації та дослідники використовують різні показники, індекси та методики, що ускладнює порівняння даних та отримання консенсусу. Наприклад: World economic Forum (WEF) регулярно публікує Global Competitiveness Report, який включає індекс конкурентоспроможності, що оцінює економічні структури та фактори країн, що впливають на їх ефективність; Всесвітній банк (World Bank) займається виміром глобалізації через різноманітні звіти та дослідження, які охоплюють такі аспекти, як міжнародна торгівля, міграція праці, фінансові потоки тощо; Міжнародний Валютний Фонд також досліджує глобалізацію через аналіз міжнародних фінансових ринків, балансів платіжної здатності, валютних курсів та інших економічних показників; ООН

публікує різноманітні звіти та індекси, такі як Індекс Людського Розвитку (ІЛР), Індекс Розвитку ООН, які оцінюють різні аспекти глобального розвитку та життєвого рівня.

Проблематика аспектів виміру глобалізації, ускладнює її вимірювання та розуміння її повного впливу на сучасний світ. До того ж, існує безліч *методів виміру глобалізації* – *аналіз міжнародних потоків, аналіз технологічного розвитку, соціокультурний аналіз, політичний аналіз*. Недолік вищевказаних методів в тому, що вони беруть до уваги лише певний аспект глобалізації, не враховуючи інші. Комплексним методом виміру глобалізації виступає застосування *індексів глобалізації*.

Індекси глобалізації – це кількісні показники, які використовуються для вимірювання рівня глобалізації країни чи регіону. Існує низка різних індексів глобалізації, кожен із яких використовує власний набір критеріїв для вимірювання глобалізації країн світу. Та всі індекси та субіндекси об'єднуються у 3 головні виміри глобалізації – економічний, політичний та соціальний. Аксель Дрехер наводить дослідження нового більш об'ємного індексу глобалізації [46].

Саме цей показник постає головним у дослідженні глобалізації – **Індекс глобалізації (KOF Globalization Index)**, розроблений Швейцарським економічним інститутом. Він вимірює рівень глобалізації країн світу в економічній, політичній та соціальній сфері. 23 змінні були об'єднані в три субіндекси за допомогою об'єктивного статистичного методу – економічними (критеріями тут виступають обсяги інвестицій, а також експорту й імпорту, показники ВВП НД і якості життя), соціальними (персональні контакти, у тому числі за допомогою всесвітньої мережі Інтернет та мобільного зв'язку, показник добробуту та щастя) і політичними (представленість різних груп інтересів у формі офіційних організацій, інтегрованість країни у глобальні політичні процеси, рівень свободи у державі та безпеки).

Економічний аспект глобалізації відіграє ключову роль у формуванні та зміні світової економічної системи. Однією з основних характеристик глобалізації є загальна інтеграція економік країн через відмінність виробництва

та послуг. Це призводить до зростання міжнародної торгівлі, інвестицій та фінансових операцій, що сприяє взаємозв'язку економік. Головними економічними наслідками глобалізації є збільшення конкуренції на ринках, зростання міжнародної співпраці та інтеграції, а також поширення технологій та знань.

Один з ключових економічних показників глобалізації – це рівень міжнародних торговельних операцій. Чим більше товарів та послуг перетинають кордони країн, тим вище рівень глобалізації економіки. Розвиток міжнародної торгівлі сприяє збільшенню обсягів виробництва та зростанню економічного потенціалу різних країн. Ще одним важливим аспектом фінансові відносини та рух капіталу між країнами. Іноземні інвестиції грають суттєву роль у розвитку національних економік, сприяючи впровадженню новітніх технологій, підвищенню якості продукції та зростанню зайнятості.

Отже, економічний чинник індексу глобалізації визначає рівень взаємозв'язку та взаємозалежності економік різних країн. Важливо зберігати баланс між вільним обміном товарами та технологіями та захистом внутрішнього ринку для забезпечення сталого економічного розвитку та добробуту національної економіки. Важливо мати належну стратегію розвитку, яка враховуватиме як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації. Багато не економістів очікують, що витрати, пов'язані з глобалізацією, перевищать її вигоди.

Соціальний вимір глобалізації є важливим аспектом сучасного світу, оскільки він визначає, яким чином глобалізаційні процеси впливають на життя людей у різних країнах та регіонах. Однією з ключових характеристик глобалізації в соціальному вимірі є зростання обміну ідеями, культурою та міжнародними стандартами, тобто *культурний аспект* соціальної глобалізації.

Глобалізація також впливає на міграційні процеси та рух робочої сили. З одного боку, вона може стимулювати економічну міграцію та сприяти міжнародним робочим можливостям. З іншого боку, вона може призводити до проблем мігрантів, таких як незаконна міграція, експлуатація на робочому місці

та соціальне відчуження. Слід також зазначити інші потоки, що впливають на культурний обмін – туризм, обмін студентами. Ці потоки характеризують *інтерперсональний аспект* соціального виміру глобалізації.

Інформаційний аспект соціального виміру глобалізації відображає вплив глобальних інформаційних технологій та засобів масової комунікації на суспільство та людей. Цей аспект охоплює різноманітні аспекти передачі, отримання та сприйняття інформації в глобалізованому світі

Отже, соціальний вимір глобалізації відображає складні та різноманітні наслідки глобальних процесів для суспільства та індивідуальних життів людей. Для розв'язання цих проблем важливо розробляти політику, спрямовану на забезпечення справедливості, рівності та захисту прав людини в умовах глобального світу.

Політичний вимір глобалізації визначає вплив глобальних політичних процесів на держави, міжнародні відносини та політичні системи. Цей аспект включає в себе різноманітні аспекти політичної взаємодії та впливу глобальних сил на політичні процеси у сучасному світі.

Глобалізація стимулює міжнародні відносини та взаємозалежність між державами, що призводить до зростання політичного співробітництва та виникнення нових форм міжнародних організацій. Показники, що використовуються для виміру політичного індексу глобалізації: кількість та різноманітність міжнародних договорів та угод, членство країни в різних міжнародних організаціях, рівень участі країни у глобальному урядуванні та міжнародних ініціативах, рівень співробітництва та дипломатичних стосунків між країнами, оцінка рівня демократії та прав людини в країні, аналіз впливових центрів у світовій політиці.

Тобто, політичний вимір глобалізації відображає вплив глобальних політичних процесів на сучасні держави та міжнародні відносини, визначаючи засоби, якими глобалізація впливає на політичні структури та процеси, сприяє або ускладнює міжнародну співпрацю та стабільність держави.

1.2. Критерії ефективності держави та їх виміри

Ефективна держава – це така держава, яка забезпечує ефективне функціонування своїх інститутів, реалізує ефективні політики та програми, та здатна до досягнення соціального, економічного та політичного розвитку для своїх громадян. Ефективність держави постає в успішному виконанні *мети держави*. А мета держави, в свою чергу, це динамічна концепція, яка еволюціонує протягом історії та залежить від політичного, економічного та соціального контексту. Головною метою держави можна визнати: забезпечення безпеки, захист прав та свобод громадян, створення сприятливих умов для розвитку та забезпечення їх добробуту. Це не просто економічні показники, а й комплексний індикатор, що враховує рівень життя населення, соціальну справедливість, якість освіти, стан довкілля, право та свободу людини в цій країні та інші важливі фактори.

У 2019 році було доповнено статтю 1 Конституції України щодо мети існування держави Україна: "Основою нашої країни є Земля і Люди, що проживають на ній, які об'єдналися в єдину державу з метою, щоб разом за рахунок спільної творчої праці забезпечити покращення життя кожного і всіх членів суспільства, а саме разом: покращувати добробут і якість життя кожного і всіх членів суспільства; забезпечувати безпеку всієї країни та кожного громадянина; забезпечувати гарантований захист, встановлених Конституцією України, її прав і свобод всіх та кожного громадянина; забезпечувати довготривалу перспективу існування нашої держави" [17].

Отже ефективність держави характеризується ступенем досягнення її цілей, а саме: добробут громадян, права і безпека.

Добробут – це багатовимірне поняття, яке відображає загальний стан комфорту, задоволення та щасливого життя для індивідів або суспільства в цілому. Він включає в себе різні аспекти, що охоплюють економічний, соціальний, психологічний, екологічний, політичний, культурний та технологічний добробут. Добробут – це стан, коли люди мають достатні ресурси

для задоволення своїх потреб та досягнення своїх цілей, а також можливості для розвитку та самореалізації. Вимірювання добробуту допомагає розуміти, наскільки ефективними є суспільні системи та програми, спрямовані на поліпшення якості життя громадян. Так, наприклад концепція Welfare state, якраз направлена на це. Welfare State або Соціальна держава — це форма правління, за якої держава (або добре налагоджена мережа соціальних інститутів) захищає та сприяє економічному та соціальному добробуту своїх громадян на основі принципів рівних можливостей, справедливого розподілу багатства, і суспільної відповідальності за громадян, які не можуть скористатися мінімальними умовами для хорошого життя [37].

Вимірювання добробуту стало ключовим аспектом сучасної соціально-економічної аналітики. Розуміння рівня задоволення життя, якості життя та рівня благополуччя у різних країнах є важливим для розробки політик та програм, спрямованих на покращення якості життя населення. Найбільш відомими показниками добробуту є – **валовий внутрішній продукт (ВВП), індекс якості життя та глобальний індекс щастя**. Ці показники разом із іншими індикаторами та показниками дозволяють отримати комплексне уявлення про рівень добробуту та якості життя в різних країнах та регіонах світу. Вони є важливими інструментами для аналізу та порівняння рівня розвитку різних суспільств та для розробки політик, спрямованих на покращення життя людей.

В першу чергу за об'єктивний показник виміру добробуту береться ВВП НД. За описом Світового банку: **ВВП на душу населення** – це валовий внутрішній продукт, поділений на чисельність населення в середині року. ВВП – це сума валової доданої вартості всіма виробниками-резидентами в економіці плюс будь-які субсидії, не включені у вартість продукції. Дані вказані в доларах США [6].

Саме дані ВВП Світового банку у розрізі країн використовуються у дослідженні. Але багато досліджень вказують, що ВВП НД не може бути об'єктивним критерієм добробуту громадян. Так, наприклад, вказується, що ВВП, лише вимірює розмір економіки нації, а не відображає її добробут, і «... нам

потрібні альтернативні показники, що доповнюють ВВП, щоб отримати більш повне уявлення про розвиток і забезпечити розробку обґрунтованої політики, яка не надає виключного пріоритету економічному зростанню» [70]. Тому у моєму дослідженні, при аналізі добробуту, я доповнюю індикатор ВВП НД іншим об'єктивним показником, а саме індикатором якості життя та глобальним індексом щастя.

Індекс якості життя (ІЯЖ), розрахований Numbeo (база даних, яка збирає та аналізує інформацію про різні аспекти життя), дає уявлення про загальний рівень життя в певному місці та включає до показника якості життя наступні складові: вартість життя та купівельна спроможність, доступність житла, забруднення, включаючи повітря, воду тощо, показники злочинності, якість системи охорони здоров'я, дорожній рух (час на дорозі) [89].

Ще одним показником, який характеризує суб'єктивну сторону добробуту виступає **індекс щастя**. Визначити, що таке щастя, а також знайти однакові показники його вимірювання є вкрай складною задачею. Дослідження Руута Венговена вказують, що існують певні застереження щодо якості життя, як виміру добробуту, так як він не відображає суб'єктивний його аспект, а саме благополуччя (щастя). Так, наприклад, вказується, що щастя, як загальна оцінка свого життя в цілому, хоч і має зв'язок із економічним достатком, свободою і продуктивністю, в той же час зовсім не має зв'язку із такими сприятливими чинниками життя як рівність доходів або відсутність безробіття [107]. Інші дослідження вказують на те, що модель щастя включає в себе не тільки фактор рівня добробуту (якості життя), але й багато інших факторів, що зовсім не мають до нього відношення. Як ВВПНД є базисом, необхідним, але не достатньо умовним для якості життя, так і якість життя виступає предиктором [85], необхідним, але не достатнім для формування благополуччя (щастя). Тому постає питання щодо дослідження щастя, як окремого суб'єктивного аспекту благополуччя.

Індекс щастя планети (Happy Planet Index) був розроблений Інститутом для економічних досліджень Ньюсілл у Великобританії. Індекс щасливої

планети вимірює те, що має значення: стабільний добробут для всіх. Це дає розуміння наскільки добре нації досягають довгого, щасливого, стабільного життя [64]. Цей індекс більш точно характеризує саме вимір щастя через тривалість життя як прояв фізичного виміру, благополуччя життя як суб'єктивний вимір, та екологічний слід як вплив використання ресурсів на оточуюче середовище.

Перейдемо до іншого виміру ефективності держави, а саме – **реалізація прав та свобод людини**. Оксфордський словник визначає свободу як «владу або право діяти, говорити та змінюватися так, як хочеш, без перешкод чи обмежень. Свобода часто асоціюється зі свободою та автономією в значенні «надавати собі власні закони». Cato Institute зазначає, що «Свобода людини — це соціальна концепція, яка визнає гідність особистості і визначається тут як негативна свобода або відсутність примусових обмежень. Оскільки свобода за своєю природою цінна і відіграє важливу роль у прогресі людства, її варто ретельно оцінювати». Свобода визначена однією із глобальних цінностей людства [72].

Права і свобода людини, як головні принципи існування державотворення задекларовані у Загальній Декларації прав людини (ЗДПЛ), яка є одним з найважливіших міжнародних документів у галузі прав людини. Вона була прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй (ООН) 10 грудня 1948 року у Парижі. ЗДПЛ визначає загальні принципи прав і свобод і вважається важливим еталоном у галузі прав людини, становить основу для розроблення багатьох національних та міжнародних правових інструментів[12].

Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКППС) є ключовим міжнародним правовим документом, який створений для захисту прав і свобод осіб у Європейському регіоні. Конвенція була підписана 4 листопада 1950 року у Римі і набула чинності 3 вересня 1953 року. ЄКППС встановлює низку прав та свобод, які мають бути гарантовані державами-учасницями. ЄКППС є важливим кроком у забезпеченні захисту прав людини у Європі та встановленні стандартів для правових систем країн-учасниць [10].

Ні для кого не є секретом, що свободи є наразі наріжним камінням існування та розвитку людини. Так Амартія Сен, Нобелівський лауреат, у своїй книзі [35] стверджує, що розвиток передбачає набір пов'язаних свобод: політичні свободи та прозорість у стосунках між людьми свобода можливостей, включаючи свободу доступу до кредиту; і економічний захист від крайньої бідності, в тому числі через надбавки до доходу та допомогу по безробіттю. Бідність характеризується відсутністю принаймні однієї свободи. Існує ціла низка досліджень, що доводять зв'язок між наявністю свобод та якістю життя або щастям. Вінтон Рассел Бейтс, наприклад, стверджує, що свобода дозволяє людям процвітати різними способами без зіткнень, дозволяє розвивати можливості та підтримує особистий розвиток, дозволяючи людям здійснювати самоспрямування [40].

Тому з одного боку як загальнолюдська цінність, з іншого як засіб для забезпечення людського прогресу та розвитку окремої людини, свобода, а точніше реалізація свобод людини у конкретній країні не могла не стати предметом дослідження. Виникає лише питання щодо виміру, який буде застосовуватись у дослідженні. Таким виміром я обрала the **Human Freedom Index** розроблений Cato Institute, Фондом Фрідріха Науманна та Лібертаріанським Інститутом у Канаді. Цей індекс вимірює рівень особистої, економічної та загальної свободи у країнах світу на основі різних показників, таких як права людини, правовий порядок, свобода слова, релігійна свобода, економічна свобода та інші. Його мета – забезпечити об'єктивну оцінку рівня свободи в різних країнах та розкрити зв'язок між свободою та іншими показниками розвитку [102].

Ще одним аспектом ефективності держави виступає забезпечення безпеки громадян. **Вимір безпеки** є об'єктом дослідження вчених, експертів у галузі безпеки та аналітиків з усього світу. Вимір безпеки використовується для розробки стратегій національної безпеки, формулювання політики безпеки, прийняття рішень щодо асиметричних загроз, оцінки ризиків та прийняття заходів щодо їх запобігання. Для країн і міжнародних організацій важливо мати

ясне уявлення про рівень безпеки, щоб розробляти ефективні заходи з міжнародного співробітництва, ведення дипломатичної діяльності, управління кризами та конфліктами, а також забезпечення захисту прав людини та міжнародної безпеки.

Безпека важлива для окремої людини з багатьох причин, і вона має значення на різних рівнях – від особистої безпеки до соціальної та загальної безпеки.

Індекс безпеки є одним із компонентів, що враховуються при складанні індексу свободи людини. Він допомагає краще розуміти рівень захищеності прав та свобод громадян у різних країнах. Це важливий інструмент для оцінки ситуації з правами людини, визначення проблемних сфер та розробки стратегій для покращення ситуації в цих областях.

Кримінальний індекс – це один з показників, які можуть бути використані для визначення якості життя у різних країнах. Хоча цей показник є частиною офіційного Індексу якості життя, він може бути використаний як додатковий аспект аналізу, відображає рівень злочинності у країні та включає такі показники, як кількість злочинів на душу населення, рівень розкриття злочинів, ступінь насильства, рівень корупції в правоохоронних органах тощо. Високий рівень кримінальності може негативно впливати на якість життя населення, погіршуючи безпеку та становлячи загрозу для громадського порядку.

Аналіз кримінального індексу дозволяє виявити проблемні області у сфері правопорядку та безпеки, спрямувати увагу на запобігання злочинності, розробляти ефективні поліцейські стратегії та програми реабілітації, а також забезпечувати ефективну діяльність правоохоронних органів.

Отже для виміру глобалізацій у дослідженні використовується індекс глобалізації КОФ, та його три виміри (економічний, соціальний та політичний). Для аналізу ефективності країни використовуються виміри добробуту (індекси ВВП НД, Якості життя та Щастя планети), реалізації прав та свобод (Human Freedom Index та його окремі підіндекси) та безпеки (Індекс безпеки та Кримінальний індекс).

РОЗДІЛ 2. ВЗАЄМОВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ З ЕФЕКТИВНІСТЮ ДЕРЖАВИ

У своїй роботі розглядаю дослідження причинно-наслідкових зв'язків між глобалізацією та добробутом, а також особливостей розвитку таких зв'язків для України.

2.1. ВВП і глобалізація

Зв'язок між якістю життя та ВВП існує, він доведений як статистично, так і емпірично. Рівень економічного розвитку, одним з ключових показників якого є ВВП НД, являється базисом (необхідною умовою) для добробуту громадян, що описується індексом якості життя. З іншого боку, в довгостроковій, стратегічній перспективі, добробут впливає на формування високого рівня людського капіталу, який суттєво впливає на економічний розвиток країни. Тому зв'язок між добробутом і ВВП, виявлений у моєму дослідженні, не виглядає новиною, він підтверджується і результатами інших досліджень [67].

Під час дослідження були виявлені кореляційні зв'язки між індексом ВВП НД та іншими показниками. Значимі, сильні, стійкі кореляції представлені у Додатку 1.

В першу чергу був виявлений сильний стабільний зв'язок ВВП НД із соціальним індексом глобалізації та його складовими. А саме – з індексом соціальної глобалізації (в цілому і де-факто), її культурної субскладової (де-факто), інтерперсональної взаємодії (в цілому і де-факто), інформаційної глобалізації. Також були виявлені сильні кореляції з індексом економічної глобалізації (де-юре) і її фінансової складової (загальної і де-факто).

В результаті емпіричного аналізу були досліджені можливі причини таких зв'язків. Розглянемо це більш детально.

ВВП та культурна глобалізація де-факто. Індикатор культурної глобалізації де-факто визначає обмін культурними цінностями. У сучасній версії індексу визначення розширено та введено нові змінні. Запроваджується склад заявок на торгові марки нерезидентів, які здійснюють обмін іноземними товарними знаками. В цей індекс включено також дві змінні, які описують

передачу культурних цінностей шляхом спільного використання культурних благ і послуг – торгівля культурними товарами на основі визначення ЮНЕСКО [105]. Визначається торгівля особистими, культурними та рекреаційними послугами (наприклад, послуги, пов'язані з наданням культурних благ, таких як виробництво кінофільмів або музичних записів, організація спортивних заходів або функціонування музеїв). Обидві змінні вимірюються як сума експорту та імпорту, а також окремо розглядається обмін торговими марками. Можна зробити висновок, що існує прямий вплив ВВП на індикатор культурної глобалізації де-факто. Тому що, чим більше ВВП (вище рівень економіки), тим краще в країні представлені відомі торгові бренди. Але з іншого боку, культурна глобалізація сприяє росту ВВП в країні. Оскільки, чим більше в країні виробляється культурних продуктів, а також брендів, які вона може представляти на обмін іншим країнам, тим більше зростання економіки, а значить і ВВП.

Але, окрім очевидних та явних прямих зв'язків між культурною глобалізацією та економікою, слід також вказати на більш опосередковані, але в той же час не менш значимі зв'язки. Так, ряд досліджень вказують на зв'язок між культурними цінностями, індивідуальними вподобаннями та економікою, зосереджуючись на односпрямованому впливі культури на економіку. Вони емпірично продемонстрували, наприклад, що рівень довіри людей до інституцій своєї країни та співгромадян впливає на багато аспектів економічної діяльності (таких як міжнародна торгівля). З іншого боку існують моделі, у яких передача та успадкування культурних рис пов'язані з уподобаннями та ресурсами людини. На основі такого підходу можна проаналізувати вплив економічної діяльності та соціальних інститутів на динаміку уподобань, цінностей і переконань. «Коли країна відкриває свої двері для міжнародної торгівлі, товари, призначені для «глобального споживача», надходять на її ринок, тим самим підвищуючи добробут людей, які сприйнятливо реагують на цей тип продукції, і навпаки знижуючи стимули батьків передавати місцеві культурні риси потомству. З часом пропозиція глобалізованих продуктів ще більше збільшується, щоб задовольнити попит, що призводить до самопідтримуваного циклу» [66].

Таким чином, розповсюдження «масової глобальної культури» несе не тільки позитивні (економічне зростання, привнесення нових цінностей), але й негативні (редукція локальних культур та цінностей) наслідки. Тому перед країнами які відкривають доступ до себе глобальної економіки та культури постає питання щодо збереження власної культурної ідентичності. Таке питання можна вирішити двома протекціоністськими підходами (внутрішньої підтримкою власної культури та традицій) та інклюзивним (привнесенням, включенням елементів локальної культури у глобальну).

ВВП та культурна глобалізація де-юре. Культурна глобалізація де-юре вимірює політики та інституції, що підтримують культурну глобалізацію де-факто. Цей індекс означає відкритість і здатність розуміти та сприймати іноземні культурні впливи, що вимірюються трьома факторами – дотримання прав людей, гендерної рівності та рівень людського капіталу. Рівні права та свободи сприяють особистому розвитку, що в свою чергу також впливає на економічне зростання. З іншого боку з розвитком добробуту населення виникають тенденції до підтримки справедливості, прав та свобод. Рівень людського капіталу визначається у індексі глобалізації як міра освіти, яка, як передбачається, сприятиме поширенню спільних цінностей. Для цього використовується індекс людського капіталу, розрахований у Penn World Tables. Індекс людського капіталу на одну особу базується на середніх роках навчання та повернення до освіти [65].

Звичайно, з точки зору емпіричного аналізу спостерігається прямий зв'язок між економічним розвитком та рівнем людського капіталу. Країни з вищим економічним рівнем ставлять вимоги до рівня освіти пропонуючи розгалужену систему освітніх закладів. З іншого боку, вищий рівень освіти сприяє розвитку високотехнологічних галузей, які в сучасні часи являється локомотивом для економічного розвитку. «Структура сукупної виробничої функції показує, що зростання людського капіталу є як умовою, так і наслідком економічного зростання. Діяльність з людським капіталом передбачає не лише передачу та втілення в людей наявних знань, а й виробництво нових знань. Його

розповсюдження створює всесвітнє економічне зростання, незалежно від його початкового географічного розташування» [78].

Існують також емпіричні дослідження, що підтверджують зв'язок між людським капіталом та економічним зростанням для окремих країн. Так, наприклад, дослідження економічного розвитку у порівнянні з людським капіталом у Іспанії показало, що найбільший економічний розквіт 1990-2000х років у Іспанії пов'язаний із так званим поколінням «бебі-бум», яке змогло не тільки отримати кращу середню освіту, але й через подальше «навчання через дію» змогло закумуляувати освітній ресурс у постійне економічне зростання [49]. Також були виявлені регіональні відмінності у Китаї в людському капіталі та їх зв'язок між такими відмінностями в економічному рівні [51].

ВВП та інтерперсональна глобалізація. Суб-індикатор глобальної інтерперсональної взаємодії де-факто являє собою вимір взаємодії між громадянами, які проживають у різних країнах, через міграцію, міжнародний туризм, навчання за кордоном, міжнародні дзвінки та міжнародні перекази. Як бачимо, кожен з цих показників описує окремий елемент взаємодії між окремими представниками двох країн або громадянином однієї країни з інституціями іншої. Усі ці показники сумарно описують можливо не всю, але ліву частку таких взаємодій і дійсно є достатньо валідними щоб охарактеризувати вплив глобалізації на міжособистісному рівні.

Стосовно сильної кореляції індексу інтерперсональної глобалізації де-факто, то емпірично такий зв'язок здається очевидним, так як чим більше дохід на душу населення, тим більше у людей можливостей подорожувати за кордон, спілкуватись з представниками інших країн, отримувати освіту у престижних вищих навчальних закладах. З іншого боку економічно розвинені країни (високий ВВП НД є однією із характеристик таких країн), фокусуються на якісній освіті і, відповідно, мають в своїй освітній системі саме такі престижні ЗВО, які в свою чергу залучають обдарованих студентів з інших країн. Також у більшості розвинених країн туристична галузь, як напрямок економіки також знаходиться на високому рівні, і вона генерує потоки туристів як з, так і до

країни. Звичайно, рух мігрантів також спрямований у бік розвинутих країн. Ці ж мігранти збільшують кількість міжнародних грошових переказів, так як пересилають частину зароблених коштів до родичів у свої рідні країни. Так же вони (як і туристи, і студенти) здійснюють більшу частину міжнародних дзвінків.

Також, слід не забувати про Бренд країни, як фактор, що приваблює до країни. Він є важливим елементом її міжнародного іміджу, який сприяє залученню мігрантів, студентів, інвесторів і туристів. Сильний національний бренд допомагає країні вигідно виділитися на світовій арені, демонструючи її унікальність, цінності та потенціал.

Але, окрім впливу економіки (ВВП НД) на кількість інтерперсональних контактів, з іншого боку ми можемо говорити і про зворотній вплив. Міжособистісна взаємодія сприяє обміну ідеями, знаннями і т.д., що впливає на розвиток країни в цілому, так і її економічної складової, що в свою чергу призводить до зростання ВВП. «Передаючи людям певні значення, цінності, знання та навички, міжособистісні стосунки — як високоперсоналізовані людські взаємодії — можуть безпосередньо підвищувати благополуччя, розширення можливостей і стійкість людей, сприяти співпраці та персональній поведінці, а також формувати дії, які здійснюються в соціальних мережах, політичному та економічному рівнях» [100].

Окремо слід розглянути також зв'язок ВВП із інтерперсональною глобалізацією де-юре (так як цей субіндикатор є ще другою складовою загальної інтерперсональної глобалізації). Де-юре інтерперсональна глобалізація стосується політики та ресурсів, які забезпечують пряму взаємодію між людьми, які живуть у різних країнах. Цей показник включає в собі свободу відвідування країни (відсутність перепон та обмежень), кількість мобільних телефонів на душу населення, кількість міжнародних аеропортів (нормалізована на кількість населення). Звичайно, для зв'язку цих показників з ВВП НД ми бачимо подібне емпіричне обґрунтування, що і вище – Економічно розвинуті країни характеризуються більшою кількістю транспортної інфраструктури, їх жителі мають можливість володіти більшою кількістю засобів комунікації. Також ці країни

здебільшого створюють можливості для пересування та перетину кордону для туристів. З іншого боку транспортна інфраструктура та інфраструктура зв'язку є значними галузями економіки, які генерують зростання валового продукту.

ВВП та інформаційна глобалізація. У той час як інтерперсональна глобалізація призначена для охоплення особистих взаємодій, інформаційна глобалізація призначена для вимірювання фактичного потоку ідей, знань і образів. Де-факто інформаційна глобалізація вимірюється за допомогою трьох змінних: пропускна здатність Інтернету, міжнародні патенти (кількість патентних заявок, поданих нерезидентами) та експорт високих технологій (потоки технологічної та наукової інформації). Усі змінні нормалізовані на місцеве населення, Індекс інформаційної глобалізації де-факто вимірює інформаційні потоки.

Емпірично, зв'язок індексу інформаційної глобалізації з ВВП виглядає очевидним. Сучасне інформаційне суспільство вимагає постійного розвитку високих технологій, обміну ідеями тощо. Чим вище такий розвиток та обмін, тим вище економічний рівень країни, а, відповідно і ВВП. З іншого боку високе ВВП (відповідна наявність додаткових фінансових ресурсів) сприяє спрямуванню інвестицій у сферу високих технологій. Звичайно, інвестиції також впливають і на розвиток та якість інформаційних мереж. Дослідження підтверджують цю тезу. Так, крос-культурне дослідження World Institute for Development Economic Research показує, що інвестиції у розвиток інформаційних технологій строго впливає на економічний розвиток країн. Для розвинутих країн такий вплив значний, в той час, як для країн, що розвиваються він менш видимий. Це пов'язано із тим, що розвинуті країни крім інвестицій в ІТ мають розвинену фізичну інфраструктуру (в тому числі і мереживну, прим. наша) та в людський капітал (про цей вплив мова йшла вище) [86].

В той же час, існують докази, що і для країн, що розвиваються, інвестиції в інформаційно-комунікаційні технології мають суттєвий вплив, що показано, наприклад, на аналізі розвитку 10 країн Латинської Америки протягом 1975-2003 років [108]. Інше дослідження показують переваги в економічному розвитку країн Близького сходу та Північної Африки (MENA) в порівнянні з країнами

Південної Сахари (SSA) саме через вплив якісних інвестицій у сферу інформаційно-комунікаційних технологій у період з 2007 по 2016 рр. [39].

Інформаційна глобалізація де-юре вимірюється доступом телебачення, інтернету та свободою преси. Оскільки економічно розвинене суспільство (одним з критеріїв якого є ВВП НД) вимагає зберігання свобод, саме в ньому ефективно розвиваються ЗМІ. З іншого боку, доступ до всебічної інформації сприяє розвитку критичного мислення, та освітнього рівня, що в свою чергу буде впливати на економічний розвиток країни. Про вплив свобод на розвиток країни мова буде йти нижче.

ВВП та фактична фінансова глобалізація. Саме фактична фінансова глобалізація із усіх складових економічної глобалізації має найбільше значення кореляції з ВВП НД. Цей показник вимірюється потоками капіталу (між країнами) та запасами іноземних активів і пасивів (як частка в загальному ВВП).

Зв'язок між міжнародними інвестиціями та розвитком країни (в першу чергу економічним) лежить на поверхні, чим більше притоку міжнародного капіталу, тим швидше розвивається економіка. Цей вплив було статистично доведений на основі регресійного аналізу показано суттєвий вплив інвестицій на економічний ріст країни [61]. Існують дослідження, що підтверджують зв'язок із прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням окремих країн: Румунії [36], Таджикистану [34], Південної Африки [74]. Однак не можна стверджувати, що лише об'єм інвестицій є достатнім чинником економічного зростання. Не менш важливим є питання якості інвестицій, на що вони спрямовуються і яка їх ефективність. Так, дослідження впливу прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток 61 провінції В'єтнаму протягом 1996-2005 рр. показало, що найбільш ефективними є інвестиції спрямовані на освіту та навчання, розвиток фінансового ринку та скорочення технологічного розриву між іноземними та місцевими компаніями [38]. Саме таку спрямованість інвестицій, на мою думку, слід брати за основу інвестиційної стратегії України, про що будемо говорити у наших висновках.

В іншому дослідженні 39-річного економічного розвитку Бангладеш, автори роблять рекомендації щодо трьох основних напрямків, на які повинна бути спрямована економічна політика країни з т.з. інвестицій: сприяння приватному сектору (акцент на приватні інвестиції), орієнтація на зростання продуктивності (лише інвестиції спрямовані на значну зміну продуктивності протягом тривалого часу здатні генерувати високі темпи економічного зростання) та технологічне вливання. Ці фактори, на мою думку, також слід брати до уваги в інвестиційній політиці держави [63].

Звичайно, окрім впливу фінансової глобалізації на зростання ВВП, є і зворотній зв'язок. При високому рівні ВВП приватний сектор (як компанії так і фізичні особи) мають можливість інвестувати частину власних надлишкових коштів у бізнеси та інфраструктуру не тільки власної країни, але й інших країн. Хоча і в даному випадку постає питання щодо ефективного використання такого капіталу. Це питання набуває максимальної значущості, оскільки рівень міжнародних інвестицій в останні роки падає, у 2022 році падіння склало 12% відповідно до World Investment Report 2023 [88]. Це падіння пов'язано із війною в Україні та іншими кризами, такими як зростання державного боргу, стрімке зростання цін на енергоносії та продовольство тощо.

ВВП та фінансова глобалізація де-юре. Субіндекс фінансової глобалізації де-юре вимірює відкритість країни для міжнародних фінансових потоків та інвестицій, а також кількість міжнародних інвестиційних угод, які охоплюють двосторонні інвестиційні угоди та договори з інвестиційними положеннями. Відкритість до інвестицій є необхідною умовою для їх залучення. Так у дослідженні вивчаються причинно-наслідкові зв'язки між економічною свободою, прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням для країн, які входять в ТОП за показником FDI (finance development indicator) 1995–2019 років, автори роблять висновок, що сила причинно-наслідкового зв'язку між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням, залежить від країни та показника економічної свободи [44].

Це твердження підтверджується і результатами мого дослідження, оскільки ВВП має значну кореляцію не тільки із показником фінансової глобалізації де-юре, але й в більш агрегованим показником економічної глобалізації де-юре, який окрім фінансового, включає в собі показник торгівельної глобалізації де-юре, який стосується політики, що сприяє та полегшує торгівельні потоки (тобто, свободу торгівлі). Як буде показано нижче детальніше економічна свобода – один з головних чинників впливу глобалізації на розвиток країни.

Слід зауважити, що хоча дослідження показує високу позитивну кореляцію між глобалізацією та ВВП, існують дослідження, що також вивчають і негативний вплив глобалізації на економічне зростання. Так, наприклад, показано, що не зважаючи на те, що завдяки глобалізації суттєво знизилась витрати на транспортну та комунікаційну інфраструктуру, що в широкому загалі позитивно вплинуло на розвиток людства, лєвова частка капіталу та активів (понад 80%) зосередилась в руках мультіінтернаціональних корпорацій, які в погоні за максимізацією прибутку, розподіляють їх нерівномірно [95], що звичайно впливає на нерівність у рівні життя. Економічна глобалізація вимагає постійної зміни в виробництві, реструктуризації, поглинань та союзів. Тут головну скрипку грають розвинуті країни, бо найбільша кількість перебудов відбувається саме в них [98]. Таким чином відбувається економічна сегрегація, коли багатші (корпорації та країни) стають більш багатшими, а бідні – біднішими. Визначаються й інші негативні наслідки глобалізації, такі як безробіття та втрата індустрій у окремих регіонах (що є наслідком диктату транснаціональних корпорацій), збільшення нерівності у доходах (вплив нерівності серед країн), культурна гомогенізація (наслідок соціальної глобалізації, коли масова західна культура унеможливує розвиток локальних культур), погіршення навколишнього середовища (збільшення торгівлі та економічної активності призвело до підвищення рівня забруднення, вирубки лісів і зміни клімату), залежність від зовнішніх ринків та інвесторів (що може зробити країни вразливими до економічних потрясінь і спадів) тощо [87].

Тому з точки зору ефективності та розвитку окремої країни не можна слідувати принципу «чим більше глобалізації – тим краще». Можна говорити, що зв'язок між глобалізацією та зростанням ВВП має форму не прямої, а скоріш за все інвертованої U-кривої. Тобто є певний максимум, коли вплив глобалізації несе найбільше позитиву, при збільшенні впливу глобалізації країна буде не отримувати, а втрачати. У порівнянні з найбільш ефективними країнами (це я покажу у порівняльному аналізі), такий максимум можна дослідити. Зрозуміло, що розвинуті країни досягають такого оптимуму завдяки правильно підібраним стратегіям та політикам, коли завдяки регулюванням свобод, подеколи протекціоністському підходу країни можуть регулювати вплив глобалізації або допомагають знизити та подолати негативні впливи глобалізації.

Так, автори вищеописаного дослідження пропонують наступні кроки з подолання таких негативних наслідків: інвестиції в навчання та тренінги для підвищення рівня людського капіталу, диверсифікація індустрій, розвиток інфраструктури, впровадження стандартів оточуючого середовища та соціальних стандартів, промоція іноземних інвестицій, колаборація і нетворкінг, підтримка середнього та малого бізнесу. Як бачимо, лише останній крок ми можемо віднести до внутрішньої політики держави. Всі інші пов'язані із соціальною (як навчання, соціальні стандарти, колаборація) та з економічною (міжнародні інвестиції) глобалізацією. Також виявлено, що саме соціальна глобалізація та її складові, а не економічна, а тим паче і політична, має найбільші показники кореляції із ВВП НД, це підводить до думки, що методи народної дипломатії (через культурні, спортивні, інформаційні, міжперсональні зв'язки) несуть в собі прихований потенціал для розвитку країни.

На більш глобальному рівні виділяються наступні види глобальних стратегій розвинутих країн: диверсифікація (шляхом залучення компанії до міжнародних фінансових установ і партнерства з місцевими та транснаціональними компаніями), реорганізація (на міжнародному, національному та субнаціональному рівнях у сфері виробництва, міжнародної торгівлі та інтеграції фінансових ринків), фінансові ринки (торгівля фінансовими

послугами через потоки капіталу та транскордонну діяльність), технології, дерегуляція (лібералізація рахунків руху капіталу та фінансових послуг у продуктах, ринках і географічних положеннях) [106]. Саме такий підхід в класифікації глобальних стратегій я буду використовувати при порівняльному аналізі успішних країн.

2.2. Якість життя і глобалізація

Розглянемо зв'язки між індексами глобалізації та індексом якості життя (Додаток 2).

Індекс якості життя та індекс соціальної глобалізації. Найвищий за силою зв'язок індекс якості має з загальним індексом соціальної глобалізації (0,793). Але для того, щоб емпірично проаналізувати цей зв'язок потрібно опуститись нижче на рівень його субіндексів, а саме глобалізації культурної, інтерперсональної та інформаційної.

Індекс якості життя та культурна глобалізація. Нагадаю, що вимір культурної глобалізації де-факто характеризує рівень обміну культурними цінностями. Звичайно, з одного боку споживання культурних продуктів, товарів відомих брендів є однією із характеристик якості життя. Більш глибокі дослідження вказують на зв'язок між якістю життя та культурою на психологічному рівні. Так, дослідження в трьох іспаномовних країнах показало, що існує зв'язок між прийнятими культурними цінностями, провідною мотивацією досліджуваних та їх оцінкою певних аспектів якості життя. Так, наприклад, гедонізм корелював із загальною оцінкою життя, цінність самоспрямування пов'язана із фізичним благополуччям, ціннісна стимуляція із психологічним та соціальним добробутом [47]. Тобто, можна говорити про те, що закладені культурою цінності формують провідні мотивації, які в свою чергу направляють поведінку людини до прагнення кращого рівня життя. Тому споживання культурних продуктів являється маркером рівня життя. З іншого боку, група професіоналів, що займаються розробкою та реалізацією культурних

продуктів частіше має відношення до страт з високим рівнем життя, що теж виступає обґрунтуванням виявленої кореляції.

Зв'язок показника культурної глобалізації де-юре з рівнем якості життя є більш очевидним, так як, з одного боку, існує чіткий зв'язок із рівнем розвитку країни та дотриманням прав свобод, з іншого, рівень свобод являється довгостроковим базисом для розвитку. Люди з більш високим рівнем життя мають час та можливості не тільки відстоювати власні права та цінності, але й інших людей. Також існує стійкий зв'язок між рівнем освіти та рівнем життя. Наприклад, рівень освіти впливає на якість життя через: вищий рівень здоров'я (люди з високим рівнем освіти схильні до більш здорової поведінки), збільшення економічних можливостей (освіта -чинник економічного успіху), розширений соціальний та культурний капітал (було описано вище), покращення когнітивних функцій (що в свою чергу впливає на всі аспекти людського життя) [93].

Індекс якості життя і інтерперсональна глобалізація. Показник глобальної міжособистісної взаємодії де-факто являє собою вимір взаємодії між громадянами, які проживають у різних країнах. Звичайно, вищий рівень життя надає змогу подорожувати, навчатись за кордоном і т.д. З іншого боку, населення з вищим рівнем життя властиве розвинути країнам, які пропонують розвинуту навчальну систему, та є привабливою для міграції (описувалось вище). Наявність розгалуженої транспортної та комунікаційної інфраструктур (що є виміром інтерперсоналізації де-юре), являється також характеристикою розвинутих країн, з іншого боку ця інфраструктура виступає необхідним базисом або складовою якості життя.

Індекс якості життя та інформаційна глобалізація. Пропускна здатність інтернету є одним із сучасних показників якості життя. Дві інші складові індексу інформаційної глобалізації де-факто – міжнародні патенти та високі технології, як було показано вище впливають опосередковано на рівень якості життя, а саме через економічний розвиток країни. Крім того, населення, що виробляє та споживає високотехнологічні продукти належить до представників класу із високим рівнем життя.

Індекс якості життя та економічна глобалізація де-юре. Сильні кореляції спостерігаються між індексом якості життя та усім спектром показників глобалізації де-юре. Вище я вже розглядала зв'язки між якістю життя та соціальною глобалізацією де-юре, перейдемо тепер до розгляду економічної складовою, а саме її підвимірів – фінансової та торгівельної глобалізації де-юре.

Вище, при розгляді індексу ВВП я зазначала, що фінансова глобалізація де-юре пов'язана з відкритістю країни для міжнародних фінансових потоків та інвестицій, а також з кількістю міжнародних інвестиційних угод. Також зазначала, що більша відкритість створює більший потік інвестицій, що прямо впливає на економічне зростання. Подібні причини пояснюють такий же зв'язок між індексом якості життя та торгівельною глобалізацією де-юре, що визначається як протилежність торговим обмеженням. Чим менше обмежень та більше свободи міжнародної торгівлі, чим менше податків, тим вище рівень експорту-імпорту, тим швидше зростає економіка країни. А високий економічний рівень (ВВП) призводить до вищого рівня життя, як я показувала раніше. З іншого боку люди з вищим рівнем життя прагнуть до споживання більших та якісніших товарів та послуг (в тому числі і імпортних) що впливає на подальше зростання міжнародних торгівельних відносин.

Дослідження 124 країн, що розвиваються, вказують на прямий зв'язок із рівнем економічної (а також соціальної) глобалізації та зростанням людського розвитку, а також зменшення рівності бідності [94]. За останні десятиріччя не було жодної країни, яка суттєво покращила б свій економічний рівень та рівень якості життя власного населення, яка б не мала відкриті економічні відносини з рештою світу. Наприклад, одним з важливих елементів успіху країн Східної Азії є саме зростання відкритості їх ринків – за останні 20 років середній імпортний тариф впав з 30 до 10 відсотків. Відкритість ринків дозволила цим країнам створити конкурентні переваги у виробництві певних товарів. У цих країнах, визначених Світовим банком як «нові глобалізатори», кількість людей у абсолютній бідності зменшилася більш ніж на 120 мільйонів (14 відсотків) між 1993 і 1998 рр. Такі зміни в лібералізації фінансових та торгових ринків

закладають не тільки теперішній успіх, але й гарантують подальший розвиток країн у довгостроковій перспективі [92]. Глобальні торгівельна та фінансова лібералізація несе не тільки вигоди, але й включає в собі достатньо економічних ризиків [58], тому, як ми обговорювали вище, політика країни щодо лібералізації ринків повинна бути виваженою та гнучкою, та іноді включати обмежувальні та протекціоністські заходи щодо певних напрямків економіки.

Зв'язок окремих складових індексу якості життя із індексами глобалізації. Мною було виділено лише три складові індексу якості життя, що мають сильні та стійкі кореляції із індексами глобалізації – це: підіндекс купівельної спроможності, підіндекс вартості життя та індекс забрудненості.

Підіндекс купівельної спроможності (кількість товарів та послуг, що можуть бути куплені за одиницю грошей) має сильну кореляцію (0,748) із індексом соціальної глобалізації де-факто. Цей зв'язок пояснюється подібно до загального індексу якості життя – глобальні соціальні чинники, як було показано вище, суттєво впливають на збільшення ВВП. Для країн, в яких темпи зростання ВВП більші за темпи зростання інфляції, купівельна спроможність зростає. В той же час, люди з більш високою купівельною спроможністю можуть споживати більше культурних товарів та послуг, подорожувати та навчатись, що впливає на зростання культурної та міжперсональної глобалізації. Слід зазначити, що купівельна спроможність залежить не тільки від зростання ВВП, але і обернено від інфляційного зростання та очікувань. Тому в останні роки, через кризи (в тому числі і війну в Україні) темпи економічного зростання не покривають інфляцію, що призводить до зниження купівельної спроможності [99].

Індекс вартості життя (який є відносним показником цін на споживчі товари) має високу кореляцію (0,74) із загальним індексом соціальної глобалізації. Як зазначалося вище, розвинуті країни (в яких вартість життя вище споживають більше культурних та інформаційних послуг, мають більше можливостей для міжнародної інтерперсональної взаємодії.

Індекс забруднення має високу негативну кореляцію як із індексом соціальної глобалізації (-0,758) так із його підіндексом де-юре (-0,752). Тобто

менший рівень соціальної глобалізації характеризується більшою кількістю екологічних проблем. В першу чергу слід зазначити, що інформаційна та культурна складова соціальної глобалізації теж мають сильний негативний зв'язок із індексом забруднення. Звичайно, можливість інформаційного висвітлення екологічних проблем, а також наявність сформованих (через культуру) екологічних цінностей, сприяють як розвитку екологічноспрямованої поведінки, так і організації контролю над дотриманням екологічних правил з боку компаній. Цю гіпотезу підтверджує також і негативна кореляція індексу забруднення із показником верховенства права. Тобто країни, що дотримуються прав, контролю з боку суспільства, члени якого мають екологічну свідомість (цінності) впроваджує політику збереження оточуючого середовища. І в даному випадку соціальна глобалізація сприяє цьому процесу. Навпаки, слабкий рівень соціальної глобалізації дає змогу як компаніям, так і окремим громадянам не звертати увагу (а іноді і свідомо уникати) на дотримання екологічних норм, що і сприяє зростання рівня забрудненості в окремій країні. Виходячи з цього пропонується підхід, через впровадження верховенства права, екологічні цінності та підвищення рівня інформаційної обізнаності, для вирішення екологічних проблем Глобального Півдня [68].

2.3. Глобальний індекс щастя і глобалізація

Під час дослідження були виявлені кореляційні зв'язки між глобальним індексом щастя та іншими показниками. Кореляції між індексом щастя та індексами глобалізації були значимі, але не сильні. Це є результатом двох причин. По-перше, індекс щастя має комбіновану структуру. Його складові (суб'єктивне благополуччя, імовірна тривалість життя, та екологічний слід) є різноплановими і не завжди окремо сильно корелюють із загальним індексом щастя (наприклад, кореляції загального показника щастя з показником очікуваного рівня життя складає 0,55, а з суб'єктивний рівень благополуччя 0,549). По-друге, не дуже «сильна кореляція» між індексом щастя з показниками глобалізації (де-юре) пов'язана також із самою природою впливу глобалізації на

щастя. Нагадаю, що глобалізація де-юре вимірює умови та інституції, які, в принципі, забезпечують або полегшують фактичні потоки та діяльність, пов'язані із глобалізацією. Тобто, ми можемо визначити, що існує зв'язок між політиками, ресурсами, та інституціями глобалізації у конкретній країні та рівнем щастя людей цієї країни. Причину в цьому зв'язку можна визначити як те, що глобальні політики та інституції здійснюють вплив на більш «справедливе» розподілення ресурсів між окремими представниками суспільства конкретної країни (розповсюдження демократії, права людей, антикорупційні закони, боротьба з бідністю тощо). А більш справедливе розподілення ресурсів впливає як на суб'єктивний рівень благополуччя, так і на реальну якість життя (наприклад, якісне медичне обслуговування для всіх верств населення збільшує загальну тривалість життя, що і буде показано при розгляді цього показника). Мою гіпотезу підтверджує те, що такий же за силою зв'язок загальним рівнем щастя має показник політичної глобалізації де-юре, який демонструє рівень зв'язку країни з міжнародними організаціями та кількість міжнародних договорів; різноманітність договірних партнерів. Тобто чим більше в країні розвинені ці аспекти, тим вищий рівень щастя у його населення.

Цю думку підтверджує Керол Грем [59]. Згідно її висновків, глобалізація має згубний вплив на щастя людей на середніх рівнях. Вільний рух товарів і послуг, робочої сили, капіталу, культури та політичних систем зменшує щастя, оскільки економіка стає більш залежною від долі інших країн, фінансові кризи тиснуть на доходи людей, культурні та соціальні цінності порушуються, а брак свободи вибору власної окремої політичної системи спочатку зменшує щастя. З іншого боку, коли рівень глобалізації високий, початкові шоки для економіки, культурних і соціальних систем поглинаються, соціальні та культурні цінності стають однорідними, економіки всіх країн рухаються в одному напрямку, і щастя зростає. Цей зв'язок справедливий для всіх моделей і може бути підсумований як U-подібний зв'язок, який не може бути пояснений лінійною моделлю кореляції.

Розглянемо тепер зв'язок окремих підвимірів глобального індексу щастя з іншими показниками мого дослідження (Додаток 3).

Очікувана тривалість життя і показники соціальної глобалізації. Очікувана тривалість життя вимірюється як кількість років життя, яка в середньому очікується для людини у кожній країні. Ми бачимо високі кореляції даного показника з загальним індексом соціальної глобалізації та її складовими (де-юре та де-факто). В першу чергу слід виділити його інформаційну компоненту. Тривалість життя має поліфакторну природу. Окрім певних закладених людині передумов (генетика, стать) на неї впливають: екологія, харчові звички, дієта, якість їжі, місце проживання, фізична активність, спосіб життя, ставлення до здоров'я, доступ до медичних послуг. Можна помітити, що інформаційна складова глобалізації в першу чергу має вплив на формування здорового способу життя та ставлення до здоров'я. Можливість доступу до актуальної та вірної інформації стосовно ЗСЖ, його впливу на здоров'я, доступ до онлайн занять фізичної активності підвищує імовірність формування правильної здорової поведінки. Крім того він створює можливість для своєчасного скринінгу та консультацій лікарів. Патенти та обмін сучасними технологіями надає можливість покращити якість медичного обслуговування, що впливає на очікувану тривалість життя. Таким чином можна пояснити зв'язок тривалості життя із культурною глобалізацією, обмін культурними продуктами сприяє формуванню цінності здорового життя. Наприклад, вплив на харчову поведінку, коли пропонуються не тільки здорові дієти, але й страви кухонь інших народів, які можуть позитивно впливати на здоров'я. Культурна глобалізація де-юре також включає в собі вимір громадянських свобод, що спрямований в тому числі і на рівний доступ до медичних послуг, що в свою чергу теж впливає на тривалість життя в конкретній країні. Ще один аспект соціальної глобалізації інтерперсональна глобалізація, отримання якісної медичної освіти за кордоном, медичний туризм [43], теж впливають на тривалість життя.

Тривалість життя та економічна глобалізація де-юре. Економічна глобалізація де-юре, особливо її складова – торгівельна глобалізація де-юре

(відсутність обмежень у торгівлі) теж пов'язані із тривалістю життя. Звичайно, відсутність обмежень до торгівлі медикаментами та медичними послугами не може не сприяти на покращення здоров'я. Міжнародні інвестиції у сферу охорони здоров'я підвищують рівень медичних послуг.

Суб'єктивне благополуччя та тривалість життя. Показник благополуччя вимірювався за допомогою опитування респондентів їх суб'єктивного сприйняття рівня щастя. В першу чергу слід зазначити високу кореляцію цього показника із очікуваною тривалістю життя. Тобто ми бачимо зв'язок між показниками, що вимірюють суб'єктивний та об'єктивний аспекти здоров'я. Існує безліч досліджень, що вказують на психосоматичні і соматопсихічні зв'язки, як психіка впливає на тілесне здоров'я і навпаки. Тут ми зупинимось лише на одному напрямку, а саме салютогенний підхід або салютогенез. Це термін, який використовується в науках про здоров'я, а останнім часом і в інших галузях, для позначення підходу до оздоровлення, зосередженого на здоров'ї, а не на хворобі (патогенез). Вказано, що відсутність значних стресових чинників (суб'єктивний рівень щастя залежить в тому числі і від цього) позитивно впливає на здоров'я людини. «Чим вищий рівень когерентності особистості, тим більше вона здатна усвідомлювати життєві цілі, приймати себе, встановлювати позитивні взаємини зі своїм оточенням, впливати на життєві події, що робить людину щасливішою, полегшує вплив факторів стресу і сприяє задоволеності життям» [26]. Звичайно вищезазначену кореляцію пояснює і зворотній зв'язок, люди з кращим здоров'ям відчують себе більш щасливими.

Суб'єктивне благополуччя та індекси глобалізації. Існує значна і сильна кореляція між благополуччям та індексом соціальної глобалізації, а також її інформаційною та культурною складових. Вище були зазначені дослідження, що показували вплив цінностей на формування провідних мотивів та установок людини. Відповідно, культурна глобалізація може таким чином опосередковано впливати на рівень суб'єктивного благополуччя.

Інформаційна глобалізація створює можливості для обміну між людьми різних країн ідеями щодо сучасних трендів психічного здоров'я, позитивної

психології, майндфулнес, медитації і т.д. Таким чином відбувається вплив на емоційний та когнітивний компонент благополуччя. Наявність громадянських свобод, гендерної рівності (культурна глобалізація де-юре) впливають позитивно на соціальну складову благополуччя. Можливість для подорожей, відпочинку, навчання, контактів з представниками інших країн (інтерперсональна глобалізація) теж вносить свою частку в покращення рівня суб'єктивного щастя.

Загальний вплив глобалізації на рівень щастя підтверджуються й іншими дослідженнями. Так, дослідження в азіатських країнах з доходом нижче середнього (LMIC) за період з 2006 по 2016 рік показало, що глобалізація позитивно впливає на щастя в довгостроковій перспективі (хоча в короткостроковій перспективі може мати негативний вплив) [73]. Інший огляд досліджень вказує, що щастя в меншій мірі залежить від рівня грошового добробуту, а в більшій мірі від соціальних факторів. І в першу чергу від рівня свобод: «якщо економічний розвиток не тільки покращує дієту, медицину та житло, але й іде рука об руку з більшою демократією та правами людини, то так чи інакше розвиток, ймовірно, зробить людей у бідних країнах щасливішими» [110]. Порівняльне дослідження міського і сільського населення в Китаї вказує на те, що нерівність негативно впливає на рівень щастя [76].

2.4. Свобода людини та глобалізація

Значимі кореляції показника індексу свободи та його складових представлені у Додатку 4.

Індекс свободи та індекси глобалізації. В першу чергу, загальний індекс свободи сильно корелює з індексами глобалізації де-юре, як загальним, так і соціальним, а розглядаючи більш детально – культурним. В принципі, такий зв'язок не являється дивним. Так як індекс свобод людини як комплексна всеохоплююча міра усіх свобод людини, показує в першу чергу відсутність обмежень у різних аспектах діяльності і житті людини. З іншого боку, індекси глобалізації де-юре охоплюють політики, норми та інституції, що підтримують процес глобалізації в країні, або точніше, знімають обмеження для цього

процесу. Тобто, хоча і під різними кутами ці індекси розглядають схожий предмет. Не можна говорити, що предмети цілком збігаються, так як права людини не обмежуються лише напрямком глобалізації, а юридичні аспекти глобалізації стосуються не лише питання прав та свобод людини. Але і вони мають спільне ядро, що об'єднує в собі генеральні цінності існування людини.

Це стає більш зрозумілим, якщо ми розглянемо зв'язок індексу свободи з культурним субіндексом глобалізації. Головне завдання культури – це формування цінностей, і чи не є з цих цінностей цінність людських свобод найголовнішою? Глобальна культура, що спирається в першу чергу на традиції та цінності західної культури, що витікає з концептів демократії та лібертаріанства, не може не проголошувати свободи та права як головну цінність людини. Тому з розвитком процесів культурної глобалізації в тій чи іншій країні ми одночасно спостерігаємо і розвиток, формування, поглиблення саме цієї цінності. З іншого боку сама культурна глобалізація неможлива без реалізації певних прав та свобод. Наприклад, обмін культурними продуктами (культурна глобалізація) неможливий без реалізації економічних свобод. Це підтверджується іншими дослідженнями [60].

Тобто, можна зробити висновок, що реалізація свобод є базисом для культурної глобалізації, а культурна глобалізація необхідною умовою (а іноді і стимулом) для розвитку свобод. Те ж саме стосується і інформаційної складової глобалізації оскільки основною для її розвитку є свобода преси, доступ до інтернету та телебачення, що гарантується свободою слова та інформації. Так, показано, що підтримка, адвокатура неурядових ЗМІ в арабських країнах створює можливості для розвитку плюралізму, деполітизації та фрагментації суспільства [81]. З іншого боку, розвиток свобод в країні неможливий без доступу до різнобічної інформації, різних точок поглядів, думок, що забезпечується в тому числі і інформаційною глобалізацією. Здавалосьь, що інтерперсональна глобалізація менш підвладна правам та свободам людини, але чи можлива вона без свободи пересування? А, з іншого боку, особисті контакти

та знайомства сприяють розвитку установок рівності та толерантності, тобто прийняттю цих цінностей конкретною людиною.

Тобто, можна сказати, що на сучасному етапі процеси глобалізації та процеси впровадження, поглиблення реалізації прав та свобод тісно пов'язані між собою системою взаємовпливів. Їх не можливо уявити один без одного. Це підтверджують і інші дослідження. Так, наприклад, панель дослідження 106 країн протягом 1981-2004 рр. показала, «...що права фізичної цілісності значно збільшують економічна свобода, а також політична, соціальна та економічна глобалізація» [91]. Ця взаємодія і формує один з головних трендів сучасності – світ одночасно і глобалізується, і демократизується: «У своєму щорічному опитуванні, опублікованому в грудні 2005 року, дослідницька організація прав людини повідомила, що 46 відсотків населення світу зараз живе в країнах, які вона класифікує як «вільні», де громадяни «насолджуються відкритою політичною конкуренцією, атмосферою поваги до громадянських свобод, значне незалежне громадянське життя та незалежні ЗМІ». [50]. Це можна порівняти з 35 відсотками людства, які мали подібний рівень свободи в 1973 році. Тим часом відсоток урядів у світі, які є демократичними, досяг 64 відсотків, що є найвищим показником за 33 роки досліджень Freedom House» [45]. Звичайно, не слід вважати, що процес демократизації та розвитку прав свобод проходить гладко, і що не існують виклики для процесу глобалізації та демократії з боку окремих країн (наглядний приклад – війна в Україні). Але ці виклики в довгій перспективі не зможуть змінити рух до єдиної світової спільноти (або до кінця історії) [66].

Складові індексу свободи та індексу глобалізації. Загальний індекс свободи включає в собі два підіндекси – індекс персональної свободи та індекс економічної свободи. Індекс персональної свободи включає в собі наступні виміри – Верховенство права, Безпека, Рух, Релігія, Асоціації, збори та громадянське суспільство, Експресія, Відносини. Як бачимо у Додатку 4 цей індекс має значні кореляції із зі всіма вимірами соціальної глобалізації де-юре – культурної, інформаційної та інтерперсональної. Вище я показувала механізми взаємовпливів між цими аспектами глобалізації та свободами. Індекс

економічної свободи має виміри – Розмір уряду, Правова система та права власності, Доступ до надійних грошей, Свобода міжнародної торгівлі, Регулювання кредиту, праці та бізнесу. На противагу попередньому, він має найбільш значні кореляції з економічною глобалізацією та її фінансовим виміром. Фактична фінансова глобалізація вимірюється потоками капіталу та запасами іноземних активів і пасивів. А фінансова глобалізація де-юре, характеризує відкритість країни до інвестицій. Знову ж таки, це не можливо без дотримання економічних свобод. Це ж стосується і економічної глобалізації в цілому. Аналіз внеску конкретних підскладових індексу свободи, показав, що звичайно, економічна глобалізація в першу чергу залежить від економічних свобод, а саме таких складових як правова система, свобода торгівлі та регуляція. Ці складові – основні точки впливу при розвитку країни, так як економічна глобалізація напряду впливає на економічний розвиток країни. Такі висновки підтверджуються і іншими дослідженнями. Так, панельне дослідження 95 країн за період 1974-2014 рр. показало, що існує позитивний цикл між глобалізацією, свободами та економічною конвергенцією, за винятком країн, що не входять до ОЕСР [42].

Кореляції окремих вимірів свободи із іншими показниками. Були виявлені сильні кореляції між ВВП НД та індексом Верховенства права, а також індексу якості життя з тим таки індексом, а також індексу Правової системи та прав власності. Звичайно, економічне зростання залежить від багатьох факторів. Але, «...ключовим серед цих факторів є дотримання верховенства права та захист прав власності та договірних прав урядом країни, щоб ринки могли працювати ефективно та результативно. Закони мають бути чіткими, публічними, справедливими, виконуватись і однаково застосовуватись до всіх членів суспільства» [90]. Верховенство права є, безсумнівно, багатовимірним поняттям, яке охоплює низку окремих компонентів від безпеки особи та майнових прав до контролю за урядом і боротьби з корупцією.

І в економічній, і в політологічній літературі домінуюча лінія теоретичних досліджень зв'язку між верховенством права та економічним зростанням

зосереджена на правах власності та інституціях, необхідних для їх дотримання, таких як контроль уряду та незалежність судової влади [62]. Існують дослідження, які вказують на існування подібної до виявлену у нашому дослідженні залежності. Так, аналіз панелі 134 країн протягом 1996-2008 рр. показав чітку залежність між рівнями ВВП та рівнями верховенства права [41]. На основі аналізу періоду 2013-2018 рр. для країн Центральної та Східної Європи, экс-країн СРСР виявлено пряму залежність економічного зростання від верховенства права [75, 96]. Можна зробити висновок, що реалізація принципів верховенства права, дотримання прав власності є наріжним камінням, базисом як для розвитку країни та її громадян, так і для впровадження процесів глобалізації.

2.5. Безпека та глобалізація

В дослідженні я обрала два показники, що характеризують ефективність держави з точки зору безпеки – Safety або Crime index, які є складовою Life Quality, та Security&Safety Index – частина Human Freedom Index. Перший вимірює показники безпеки з точки зору індивідуума та його комюніті (ріст злочинності в певному районі, проблеми злочинів, переживання респондента щодо того, що проти нього можуть бути здійснені різні форми кримінальних дій). Другий включає проблеми на рівні країни (кількість вбивств, частота зникнення людей, кількість насильницьких конфліктів, тероризм тощо).

Безпека та Верховенство права. Як видно з Додатку 5, дослідження не виявило сильних зв'язків між цими індексами та іншими показниками. Найбільш значуща кореляція помічена між показником Security&Safety та індексом Верховенства права. Звичайно, зв'язок між силою дотримання верховенства права та зниженням рівня злочинності є очевидний. Чим чіткіше працює система прав, чим невідворотніше покарання, тим менше бажань у деяких представників скоювати протиправні порушення. Верховенство права грає важливу роль на більш високому рівні, а саме дотримання миру в країні «Частиною основи миру та стабільності є високий рівень довіри між суб'єктами безпеки та громадянами.

Зміцнення довіри населення до сектору безпеки через верховенство права, залежить від побудови правових стосунків з громадянами, від забезпечення громадянам людської безпеки та від надання громадянам можливості здійснювати свої права та висловлювати свої погляди мирним шляхом, навіть якщо вони не згодні з урядом» [71].

Зв'язок між обома індексами безпеки. Була виявлена посередня кореляція між обома індексами безпеки. Цей зв'язок є зрозумілим, так як обидва ці індекси вимірюють схожу проблематику, просто з різних рівнів розгляду (індивідуальність, країна-світ).

Індекси безпеки та глобалізація. Стосовно зв'язків з індексами глобалізації, то Security&Safety Index має помірні найбільш значимі кореляції з показниками культурної глобалізації (загальним та де-юре). Оскільки цей індекс розглядає проблему безпеки з більш високого рівня, стає зрозумілим його зв'язок із індексом культурної глобалізації. Глобальні цінності пов'язані – із цінністю свободи людини, дотримання прав, що превентивно впливає на кримінальні дії.

Crime index має більш значимі кореляції із індексом торгівельної глобалізації (в цілому та де-юре), і індексу економічної глобалізації (в цілому і де-юре). На мою думку, зв'язок цей опосередкований, діє через верховенство права (точніше його відсутність). Відсутність деяких нормативних актів або їх невиконання впливають на збереження високих корупційних ризиків, що в свою чергу впливають на непрозору та корупційну політику щодо тарифів. Чим вище рівень корупції тим більше шансів, що міжнародні компанії, які сповідують принципи чесності, відкритості та прозорості, зайдуть на ринок країни. З іншого боку корупція провокує зростання криміналітету, про що йшла мова вище.

Можна підсумувати, що глобалізація має незначний вплив на реалізацію безпеки (головна відповідальність тут покладається на саму державу). Єдиний можливий глобалізаційний вплив тут можливий через створення можливостей для реалізації верховенства права (в даному випадку ми говоримо про внутрішню безпеку, а не світову безпеку – там працюють інші механізми).

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ УКРАЇНИ

Глобалізація впливає на індекси ефективності України, що включають показники економічного розвитку, соціального добробуту та інституційної якості. Знаходячись сьогодні у надто складних умовах економічних, безпекових і політичних варто розробляти чіткі заходи та спрямовувати зміни на побудову нової, ефективної і не корумпованої держави з чітким вектором розвитку в умовах глобалізації. Розглянемо конкретніше вплив глобалізації на ефективність України в порівнянні з іншими більш розвинутими та успішними країнами світу. Для порівняння були взяті країни за вищим рівнем ВВП - Швейцарія та Норвегія.

3.1. Особливості зв'язку глобалізації з індексами ефективності для України

ВВП та культурна глобалізація. Кореляційний аналіз виявив, що незначиміший зв'язок між ВВП НД та глобалізацією проявляється у культурній глобалізації. У Додатку 6 представлена порівняльна діаграма між Швейцарією, Норвегією, Україною та середніми світовими значеннями по цих показниках. Як бачимо Україна має нижчі показники ВВП НД у порівнянні із середньосвітовими. Хоча загальний індекс культурної глобалізації у порівнянні із світовим вищий. Оскільки кореляційний аналіз виявив стійкий, значимий зв'язок між ВВП НД та культурною глобалізацією, ми можемо говорити, що процес культурної глобалізації не є ефективним для України, що вона рухається у не зовсім правильному напрямку. В чому саме, постараюся виявити за допомогою порівняльного аналізу. Нагадаю, що індекс культурної глобалізації вимірюється через обмін іноземними торговими марками, торгівлю культурними товарами, торгівлю особистими культурними і рекреаційними послугами (всі три показники стосуються фактичної складової) та рівнем гендерного паритету, громадянських свобод та індексу людського капіталу (складова де-юре).

1 лютого 2016 року Кабінетом Міністрів України була схвалена «Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ» [8].

Метою Стратегії є створення умов для сприяння творчій активності громадянина і формування в Україні громадянського суспільства європейського рівня. Стратегія визначає основні напрями діяльності, які мають вивести сферу культури і творчості з периферії суспільно-політичних інтересів, забезпечивши їй провідне місце в суспільно-економічному розвитку України.

По-перше, слід зауважити, що більшість цілей цієї стратегії залишились декларативними. Вони не мають чітких кроків, не зрозуміло, як виміряти їх досягнення. Крім того майже не визначено цілей, які сприятимуть культурній глобалізації, інкорпорації її культури. За останні роки, дійсно, деякі українські культурні продукти набули всесвітнього визнання. Але, виникає з цього приводу ряд риторичних запитань. Яким чином, створена спеціальна установа допомогла стати популярними хітам гурту KAZKA? Яким чином офіційна підтримка міжкультурного діалогу стала в нагоді тому, що весь світ заспівав «Червону калину» виконану Хливнюком? Чи можливо саме Міністерство культури, а не Associated Press та Frontline, допомогло створенню фільму «20 днів в Маріуполі»? Чи можливо це міністерство, а не кінопрокатна компанія Dogwoof, розповсюдило цей фільм по усьому світу? Як бачимо, в наші часи український культурний продукт набуває визначності не завдяки державній підтримці, а, іноді, всупереч їй. Задача державної організацій не «підтримувати» культуру, вирішуючи самостійно кому цю підтримку (фонди) направляти, що є ще одним додатковим джерелом для розвитку корупції (про що мова буде йти далі). Головне завдання – не заважати бізнесу від культури та недержавним культурним організаціям розвиватися самостійно, встановлюючи міжнародні кооперації та союзи поза межами державних установ. На перший план у цьому вимірі виступає питання народної дипломатії.

Розглянемо Стратегію публічної дипломатії України [27] і побачимо задекларовані, подібні до Стратегії розвитку культури, цілі: просування сучасного українського кіно (сприяння участі українських фільмів у міжнародних кінофестивалях), просування сучасної української класичної та популярної музики, просування сучасного українського театру та

перформативного мистецтва, зокрема через участь у міжнародних театральних фестивалях; просування сучасної української літератури, сприяння участі України в провідних міжнародних книжкових виставках, сприяння перекладу та виданню творів українських письменників за кордоном і т.д. і т.п. Знов бачимо декларативні, а не конкретні цілі.

Зовнішньополітична стратегія України від 2021 року теж складається з декларативних пунктів, які не мають конкретних цілей та кроків для їх реалізації, наприклад: «Серед основних завдань публічної дипломатії – комунікація з громадськістю іноземних держав у контексті національних інтересів України, проактивне поширення об'єктивної, повної і збалансованої інформації про події в Україні, її офіційну внутрішню і зовнішню політику, позицію держави у глобальних і регіональних процесах, її зусилля у проведенні реформ, економічний, інвестиційний, туристичний та освітній потенціал, культурну спадщину та сьогодення...» [32].

І тут пропоную розглянути досвід Норвегії та Швейцарії, країн, що мають найвищі показники по ВВП. Яким чином вони сприяють культурній глобалізації. В Норвегії Міністерство закордонних справ є пріоритетним інститутом у координації здійснення культурної дипломатії. Міністерство закордонних справ Норвегії налагоджує різні форми міжнародної співпраці, обмін інформацією, координує свою діяльність з окремими представниками громадянського суспільства. Для реалізації громадської дипломатії та культурно-дипломатичних стратегій, Міністерство закордонних справ Норвегії [19] впроваджує структурні проекти: Innovation Norway (іновації, бізнес та наука), «Корпус миру» (обміни персоналом між компаніями та організаціями Норвегії в країнах Африки, Азії та Латинської Америки), Omdømmevalg (підвищення привабливості Норвегії як туристичної країни, держави для інвестицій, високотехнологічної, наукової та висококультурної країни). Посольства та консульства Норвегії за кордоном активно співпрацюють із місцевими ЗМІ країни-перебування з метою популяризації держави, формування її іміджу. Співпраця здійснюється з іноземними журналістами через Норвезьку міжнародну прес-службу (NIPS) в

Осло. Міністерство закордонних справ співпрацює з NIPS, організовуючи серії щомісячних прес-конференцій з членами уряду. Ще однією інституцією реалізації громадської дипломатії Королівства Норвегії є НОРАД (Норвезьке агентство з питань співробітництва у сфері розвитку) – це агентство при Міністерстві закордонних справ Норвегії, функції якого – розвиток міжнародного співробітництва, як приклад – норвезька міжнародна ініціатива щодо клімату та лісів (NICFI). Через організацію НОРАД і її громадську дипломатію за кордоном, Королівство Норвегія ідентифікують на міжнародній арені як державу яка виступає за збереження рівності, миру і захист довкілля. Зауважте, кожна з цих організацій має чітко встановлені, вимірюванні завдання. Ніхто не займається розподіленням ресурсів. Головна задача – координація діяльності окремих представників громадянського суспільства та бізнес структур. Саме вони мають вплив на розвиток соціальних, в тому числі і культурних контактів. Саме вони, а не державний інститут, вирішують, яку культурну продукцію і де представляти (на відміну від бюрократичних, тут головну роль відіграє бізнес підхід).

Зовнішньополітична Стратегія Швейцарії 2022-2027 рр. не виділяє окремо культурний аспект, але можна виявити окремі напрямки, які можна розглянути з точки зору обміну культурними продуктами та послугами. Так, ключовими аспектам напрямку Процвітання та конкурентоспроможність є: покращити рамкові умови; підвищення стійкості економіки та диверсифікації партнерів; зміцнити конкурентоспроможність суб'єктів освіти, досліджень та інновацій; внесок у сталий розвиток, а також у глобальну боротьбу з бідністю. Тобто бачимо прямий вплив на культурну глобалізацію де-юре (освіта-людський капітал, сталий розвиток – свободи), а також опосередкований на культурну глобалізацію де-факто (підтримка приватного сектору та створення умов привабливості ведення в Швейцарії бізнесу, в тому числі і культурного). В межах напрямку Демократія та управління пропонується посилити профіль Швейцарії в її зовнішній політиці щодо демократії; просувати міжнародне право, права

людини та інклюзивне цифрове управління (вплив на культурну глобалізацію де-юре) [20].

Слід зазначити, що кожна вказана дія має чіткі вимірювані цілі. МЗС країни кожного року звітує перед суспільством щодо виконання цих цілей. Наприклад, щодо реалізації попередньої стратегії було визначено, що за попередні роки в рамках напрямку Процвітання та конкурентоспроможність було розширено мережу існуючих двосторонніх економічних договорів, були частково реалізовані встановлені цілі по створенню конкурентної освіти, були впроваджені інвестиційні проекти у розвиваючі країни. В рамках створення позитивного іміджу Швейцарії МЗС забезпечило виступи Швейцарії на великих міжнародних заходах із залученням партнерів з політики, бізнесу, науки, туризму, спорту, культури та суспільства (зауважте, не вирішує хто буде брати участь, а робить усе, щоб максимально були залучені представники бізнесу, культури та суспільства). Йдеться, зокрема, про участь Швейцарського дому на Олімпійських іграх 2020 року в Токіо та 2022 року в Пекіні, а також участь у виставці Ехро 2020 у Дубаї. Після успішного проекту у 2019 році ВЕФ все частіше використовуватиметься як платформа для національної комунікації. Сам імідж Швейцарії стосується більше не культурного, а науково-освітнього аспекту – Швейцарія високотехнологічна країна, важливий центр для інновацій, країна що сприяє миру, демократії, та реалізації прав та свобод людей на всій Земній кулі (підтримка людських свобод є чи не найголовнішим пріоритетом Швейцарії – будемо говорити про це нижче).

Норвегія теж позиціонує себе як країна, що бореться та підтримує права людей на Землі, що відображено в її Гуманітарній стратегії [84], а також окремо за права жінок у План дій уряду Норвегії щодо гендерної та сексуальної різноманітності (2023–2026) , що впливає на розвиток глобалізації де-юре.

Підсумовуючи: Україна спрямована на подальше розширення процесів культурної глобалізації, але для ефективного впливу цих процесів на розвиток держави вона повинна змінити підходи в своїй культурній політиці (тобто, не впливати на процеси культурної глобалізації де-факто). Головними акторами

повинні стати представники бізнесу, культури, громадянського суспільства (публічна дипломатія). Завдання ж держави не управління, а координація цього процесу. Також держава повинна (тобто нести повну відповідальність за процеси глобалізації де-юре) не управляти процесом розвитку культури, а створювати привабливі умови для культурного бізнесу, тільки з таким підходом можливе створення культурних продуктів цікавих світовій спільноті.

ВВП та інтерперсональна глобалізація. При порівнянні цих показників у країнах, ми маємо схожу до культурної глобалізації картину. А саме, Швейцарія та Норвегія мають найвищі показники по ВВП НД за період 2012-2022 рр. – в середньому 86 548\$ та 86 779 \$ відповідно, середній показник по світу 11 085\$, по Україні 3 465 \$. В той же час, середній індекс інтерперсональної глобалізації України вище ніж світовий (63,6912 проти 61,679), але суттєво нижчий ніж Норвегії (81,447) та Швейцарії (86,462). Тобто, як і у випадку з культурної глобалізацією, Україні слід розвивати інтерперсональну глобалізацію як кількісно, так і якісно. Нагадаю, що вимірами інтерперсональної глобалізації виступають – взаємодія між громадянами країн через дзвінки, міграцію, навчання та міжнародні перекази (де-факто) та відсутність обмежень на відвідування, кількість телефонів на душу населення та кількість аеропортів.

Звичайно, не дивлячись на те, що як Швейцарія, так і Норвегія мають деякі обмеження стосовно перетину їх кордонів (з точки зору боротьби із незаконною міграцією), їх інфраструктурні проекти (мобільний зв'язок, аеропорти) не йдуть ні у яке порівняння із Україною. Крім того, слід згадати на дії, що сприяють збільшенню кількості туристів, мігрантів та студентів в цих країнах. Наприклад, у звіті щодо реалізації Зовнішньополітичної стратегії Швейцарії, вказано, що з метою подолання гуманітарних криз Швейцарія сприяє стійкій інтеграції біженців та переміщених осіб (зокрема, вона впровадила програму підтримки для українських біженців з початку повномасштабного вторгнення росії). Швейцарія створює оптимальні умови, щоб і надалі займати лідируючі позиції в усьому світі в сферах освіти, досліджень та інновацій і зміцнювати свою конкурентоспроможність. Створюючи необхідні умови для конкурентності ВНЗ,

Швейцарія залучає велику кількість іноземних студентів. Вона використовує потенціал міст як акторів зовнішньої політики через партнерство всередині країни та за кордоном (такі ж дії проводяться і Норвегією в рамках підходів публічної дипломатії). Існують безліч економічних проектів (про них нижче), які Швейцарія впроваджує із взаємодією з іншими країнами, що також збільшує кількість міжособистісних контактів. Не слід також забувати про бренди Швейцарії та Норвегії, які сприяють потоку туристів, студентів та мігрантів.

У порівнянні з цим Зовнішньополітична стратегія України виглядає більш декларативно. По перше з точки зору міжперсональної глобалізації в її цілях можна виділити п. 75 «Міжлюдські контакти є основою для міждержавного зближення, фундаментом для інтеграційних процесів. Тому в рамках європейської інтеграції України особлива увага приділятиметься забезпеченню умов для свободи пересування громадян України по території держав – членів ЄС, сталого і ефективного функціонування безвізового режиму між Україною та ЄС» [14]. Ця ціль виглядає як декларація, не має конкретних кроків та вимірів.

ВВП та інформаційна глобалізація. Подібну ситуацію можна спостерігати і для інформаційної глобалізації. Україна має вищий показник із інформаційної глобалізації (80,788) ніж світовий (73,424), але нижчий ніж у Норвегії (92,860) та Швейцарії (90,378). Знову, ми зустрічаємо приклади виконання чітких, запланованих кроків цих розвинутих країн щодо впровадження та розширення інформаційної складової глобалізації (інтернет та доступ до нього, патенти, високі технології, доступ до телебачення та свобода ЗМІ). Наприклад, звіт виконання Зовнішньополітичної стратегії Швейцарії має окремий розділ, присвячений діджиталізації, що має конкретні цілі: реалізація рекомендацій групи високого рівня Генерального секретаря ООН з питань цифрової співпраці, створення міжнародної мережі для сприяння цифровому самовизначенню, діяльність Женевської Інтернет-платформи, Фонду GESDA що мають чітко визначені цілі на рік, впровадження конкретних цифрових проектів, для країн, що розвиваються, в тому числі і для України тощо[53].

Урядом Норвегії розроблена стратегія Digital Throughout Life [79], що спрямована на створення рівних можливостей до доступу громадян різних категорій. Основними напрямками стратегії є – забезпечення доступу до інтернету, забезпечення необхідним обладнанням, навчання людей з кризових груп комп'ютерним навичкам, створення дружніх для користувачів цифрових сервісів, набуття громадянами навичок цифрового судження. Кожний з цих напрямків має чітко розроблений покроковий план дій та вимірюванні показники. Цікаво, що уряд бере в реалізації координуючу функцію, безпосередні дії оплачуються з бюджету окремими грантами комерційним та недержавним організаціям, які отримали таке право пройшовши прозорий конкурс.

У порівнянні з Швейцарією та Норвегією Зовнішньополітична стратегія України з точки зору інформації включає хіба пункти, що стосуються інформаційної безпеки. Що стосується порівняння реалізації прав свободи ЗМІ в Україні з Швейцарією та Норвегією, то воно не потребує окремого дослідження, різниця і так зрозуміла. Це ж стосується і інтернет-мереж, патентів та високих технологій.

ВВП та економічна глобалізація де-юре. Дослідження виявило також сильну кореляцію між ВВП НД та економічною глобалізацією де-юре. Цей показник включає в собі два підвимири торгівельна та фінансова глобалізація де-юре. Порівняльна діаграма показників ВВП НД та індексу глобалізації де-юре для України, Норвегії, Швейцарії та усього світу представлена у Додатку 7. З діаграми видно, що Україна має не тільки самі низькі показники по ВВП НД, але і по індексу економічної глобалізації де-юре, тобто з показника, що вимірює дії, які підтримують міжнародну торгівельну та фінансову діяльність. Тобто, Україні як державі є куди рости з точки зору лібералізації міжнародної економіки. Наведу приклади зі стратегій Швейцарії та Норвегії.

В Зовнішньополітичній Стратегії Швейцарії серед заходів, що поглиблюють економічну глобалізацію ми можемо побачити наприклад такі:

- частково модернізовано та розширено існуючу мережу двосторонніх

економічних договорів. Фінансова архітектура була доповнена проектом ОЕСР щодо мінімального оподаткування, який Швейцарія збирається прийняти.

- підтримка місцевих компаній у їхній закордонній діяльності за допомогою інструментів торговельної дипломатії та сприяння експорту, через введення певних інструментів федерального уряду.

- сприяння доступу на ринок для країн, що розвиваються, і створює для них нові економічні можливості.

- Швейцарія активізувала відносини, зокрема економічні та фінансові, з країнами Америки. Вона налагодила плідну співпрацю з державами регіону в різних комітетах, у тому числі в Раді Безпеки ООН.

Норвегія має значну долю в економіці державного сектора (вважається самим ефективним у світі), вона створює умови для розвитку економіки, в тому числі і міжнародної торгівлі. Наприклад, низькі тарифи відобразили відкритість торговельного режиму Норвегії, де 85% тарифних позицій були безмитними на основі режиму найбільшого сприяння. Середньозважений тариф знизився з 7,5% в 2012 році до 6,9% в 2017 році, а чинні тарифи на промислові товари склали в середньому 0,5% [83]. Норвегія також розробляє та впроваджує заходи, щодо надання технічної допомоги іншим членам СОТ, зокрема найменш розвинутим країнам з метою забезпечення їх інтеграції у світову торговельну систему.

Як бачимо, на відміну від соціальної глобалізації, ефективні країни беруть участь не тільки у створенні умов для економічної взаємодії бізнес суб'єктів (де-юре, як наприклад проект щодо мінімального оподаткування), вони також є активними гравцями і на полі фактичної глобалізації (заключаючи двосторонні угоди, інвестуючи у країни що розвиваються, створюючи робочі місця в інфраструктурних проектах), що говорить про активну позицію ефективної країни не тільки у підтримці, а й реалізації економічних проєктів.

Слід зауважити, що Швейцарія та Норвегія мають не найвищі показники по цьому виміру глобалізації серед загального списку країн (Швейцарія 18 місце, Норвегія 30). Тобто можна говорити, що для генерації максимального ВВП показник глобалізації повинен бути високим, але не максимальним, тобто мати

оптимум. Цей оптимум пов'язаний із двома аспектами – спеціалізацією та протекціонізмом. Так, економічна політика Норвегії, вдало поєднує вільний ринок і масштабне державне втручання. Уряд Норвегії контролює ключові сфери економіки, зокрема нафтовий сектор, зберігає контроль над низкою великих державних підприємств. Норвегія належить до першої десятки найбільших експортерів газу, також є одним з провідних світових експортерів нафти. Спеціалізуючись на фінансових послугах Швейцарія стала провідною країною у цьому секторі, але коли потрібно – вона гнучко вводить протекціоністські заходи щодо підтримки власної економіки. Так, під час боргової кризи в 2011 році Швейцарський центральний банк поставив заслін росту національної валюти по відношенню до євро. Річ у тім, що в умовах зростання боргової кризи того часу в Євросоні почалось масове скуповування швейцарських франків. Великий попит на валюту такої невеликої країни, як Швейцарія, неминуче веде до неприродно високого курсу, що вкрай негативно позначається на економіці, якщо вона цілковито орієнтована на експорт та на в'їзний туризм. Адже чим дорожчий франк, тим вищі ціни на швейцарську машинобудівну промисловість, годинники й шоколад, і тим менше іноземців можуть дозволити собі відвідувати цю країну. Саме заради бізнесу Швейцарський національний банк і тримав оборону так довго на межі 1,20.

Тобто, досвід успішних країн вказує на те, що для максимальної ефективності, держава повинна управляти процесами економічної глобалізації, проводячи гнучку політику, проводячи оптимальну лібералізацію торгівельних та фінансових відносин, але в той же час визначаючи для себе провідні галузі та галузі, що потребують підтримки, протекціонізму.

ВВП та фінансова глобалізація. Результати представлені у Додатку 8. Як бачимо, показники щодо фінансової глобалізації (в першу чергу іноземні інвестиції) у Україні подібні до показників економічної глобалізації де-юре – тобто вони нижчі ніж у світі. Причини цього подібні до вищесказаного – відсутність ефективною політики, що сприятиме лібералізації фінансової сфери та притоку іноземних інвестицій, а також відсутність чіткого плану реалізації цієї

політики з визначенням фокусних напрямків діяльності країни у фінансовому секторі.

Натомість, слід зазначити, що до початку повномасштабного вторгнення Україна поступово ставала привабливішою для іноземних інвесторів, що сприяло зростанню економіки та створенню нових робочих місць. Наприклад, відбувались інвестиції у сферу інформаційних технологій та аграрний сектор. Україна стала однією з провідних країн у сфері IT-аутсорсингу. Великі міжнародні компанії, такі як Google, Microsoft і Oracle, відкривали свої представництва та R&D центри в Україні. Національний банк України (НБУ) провів значні реформи, зокрема очищення банківської системи від проблемних банків, що сприяло підвищенню стабільності та прозорості фінансового сектору. В результаті, Україна отримала позитивні відгуки від Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році сприяло поглибленню економічної співпраці, відкриттю нових ринків для українських товарів та послуг, а також залученню європейських інвестицій.

Та були і негативні аспекти: Світова фінансова криза 2008 року та пандемія COVID-19 у 2020 році, та повномасштабна війна з 2022 року спричинили падіння ВВП і зниження рівня інвестицій. Більшість болісних питань України перейшли до стадії «не на часі» та ще більше гальмують наш розвиток:

- Корупція та слабе регулювання. За даними Transparency International, Україна займає низькі позиції в Індексі сприйняття корупції, що є перешкодою для залучення іноземних інвестицій та ефективного розвитку фінансового сектору.

- Судова система. Недосконалість судової системи та нерегулярне виконання контрактів знижують довіру інвесторів і перешкоджають розвитку бізнесу.

- Відтік капіталу. Значна частина українських капіталів знаходилася в офшорних зонах, а з початком війни їх частка збільшилася, що знижує рівень

інвестицій у внутрішню економіку. Це підтверджується даними про значні обсяги виведених коштів з країни. Лібералізація та правильний підхід до накопичення допоміг стати Швейцарії та Норвегії провідними фінансовими інвесторами у світі, на відміну від України.

Враховуючи, що ВВП має також тісний зв'язок із реалізацією принципів верховенства права (яка у України також досить низька) можна висувати гіпотезу, що неефективність процесів глобалізації в Україні пов'язана саме із цим аспектом, що призводить до лобіювання інтересів олігархів і міжнародних корпорацій за неврахування інтересів призводить до цієї проблеми. І відповідно не несе підтримку середнього та малого бізнесу, не диверсифікує економіку, спричинює неправильне для країни розподілення ресурсів. Це підтверджують і дані по окремому показнику – показник економічної глобалізації де-юре. Україна тут займає дуже низькі позиції, що говорить про те, що саме у забезпеченні політик, інститутів, ресурсів, що підтримують економічну глобалізацію повинні бути спрямовані зусилля політики України.

Якість життя та індекси глобалізації

Найвищий показник за якістю життя має Швейцарія, тому її обрано для порівняння.

Соціальна глобалізація. Порівняльна діаграма представлена у Додатку 9. Як бачимо, загальні результати щодо показника якості життя та соціальної глобалізації подібні до того, що ми розглядали для показника ВВП НД, а саме протягом 2012-2022 рр. Україна мала нижчі показники у порівнянні із Швейцарією та усім світом по якості життя, але за рівнем соціальної глобалізації вона перевищувала середньосвітові показник. Тому висновки і рекомендації будуть схожими – потрібно збільшувати якісну складову процесів соціальної глобалізації, роблячи фокус саме на підтримці її юридичної складової, створюючи таким чином можливості для залучення акторів від бізнесу, культури, спорту, громадянського суспільства.

Водночас, слід зробити декілька зауважень. По-перше, останні дані щодо індексу якості життя для України були отримані до широкомасштабного

вторгнення, без врахування пізніших змін також не оцінювались дані під час 2014 року – початок вторгнення росії. По-друге, на відміну показника ВВП НД, за яким Україна протягом усього досліджуваного періоду мала майже однаковий розрив із світовим ВВП НД, по якості життя наша країна до вторгнення поступово скорочувала розрив із світом, наближаючись до нього. Це говорить про комплексну природу якості життя, яка включає в себе не лише економічні (як ВВП), але й психологічні та соціальні компоненти. І в цьому випадку ми можемо говорити про певну ментальність, резистентність, адаптабельність українського народу, який, навіть, в умовах війни знаходить в собі внутрішні ресурси для покращення свого життя як мінімум із суб'єктивної точки зору. Про ці якості не слід забувати під час відновлення України після війни.

Порівняльний аналіз індексу якості життя та економічної глобалізації де-юре (див. додаток 9) схожий до аналізу цього показника глобалізації у порівнянні з ВВП.

Тривалість життя та соціальна глобалізація. Як було показано вище, очікувана тривалість життя має сильні кореляції із показником соціальної глобалізації та усіма його підвимирами, а також із індексом економічної глобалізації де-юре та його підвимирами. Аналіз даних підіндексу очікуваної тривалості життя глобального індексу щастя мають такі країни як Швейцарія та Японія. Оскільки Швейцарію та її зв'язок з індексами глобалізації я детально описала вище, в цьому пункті я зупинюсь на Японії.

У Додатку 10 представлена порівняльна діаграма по показникам очікувана тривалість життя та індекс соціальної глобалізації для України, Японії та усього світу. Як бачимо, картина подібна до тої, яку ми описували для показника соціальної глобалізації з ВВП НД та якістю життя. А саме, Японія (як сама ефективна країна) лідирує по обом показникам, Україна випереджає світ по індексу соціальної глобалізації, але має нижчі показники (хоча і різниця не така велика) по середній очікуваній тривалості життя для світу. Тобто, ми можемо знову говорити про неоптимальне протікання процесів соціальної глобалізації в Україні (хоча це не значить, що кількісний вимір такої глобалізації є достатнім).

Зовнішня політика Японії нараховує цікаві проекти, які можна віднести до процесів, що сприяють соціальній глобалізації. Наприклад, «Програма волонтерів японської культури». На тлі зростання популярності поп-культури в усьому світі Рада визнала, що направлення волонтерів стане ефективним засобом поширення японської культури та японської мови серед громадян інших країн на особистому рівні. Було вирішено націлитися на чотири конкретні країни: Угорщину та Польщу, які приєдналися до Європейського Союзу в 2004 році, та Болгарію та Румунію, які приєдналися до ЄС у 2007 році. Прагнучи зміцнити розуміння та довіру Японії, Міністерство закордонних справ Японії використовує поп-культуру, на додаток до традиційної культури та мистецтва, як основні інструменти культурної дипломатії. Серед молоді японська поп-культура, така як манга та аніме, стала популярною в усьому світі останніми роками. У рамках такої участі в культурній дипломатії Міністерство закордонних справ організує Японську міжнародну премію MANGA, New Window для людей, які сприяють поширенню культури манги. З 2008 року Міністерство закордонних справ розпочало проект «Амбасадор аніме» з метою підвищення інтересу людей за кордоном до Японії через аніме. Останніми роками косплей також користується великою міжнародною популярністю. Міністерство закордонних справ присудило премію міністра закордонних справ найкращому костюмеру на «Всесвітньому саміті косплею», найбільшій щорічній косплей-події в Японії з 2007 року.

Звичайно, ми навряд чи зможемо зв'язати очікувану тривалість життя із процесами соціальної глобалізації, вони більше пов'язані із стилем життя (зокрема дієтою) самих японців. Тому заходи Японії, що покращують соціальну глобалізацію, для нас цікаві більше як приклади дій високорозвиненої країни, які можуть дати поштовх для заходів України щодо глобалізації. Стосовно ж очікуваної тривалості життя, то тут для нас буде цікавий зворотній зв'язок, а саме передача саме через комунікаційні, культурні та міжперсональні глобалізаційні канали досвіду досягнення довголіття в Японії.

Щодо економічної складової глобалізації де-юре по відношенню до очікуваної тривалості життя я теж отримала схожі до попередніх даних глобалізаційного індикатору результати Додаток 10. Україна має гірші показники як за тривалістю життя, так і за індексом економічної глобалізації у порівнянні з Японією та усім світом. Тому і висновки будуть схожі до попередніх.

Зупинюся лише на деяких особливостях економічної глобалізації в Японії. Уряд Японії впроваджує ряд заходів, що сприяють економічній глобалізації де-юре. Так, Японія стає ініціатором у заключенні не тільки двосторонніх, але й багатосторонніх угод, які забезпечують розвитку економічної глобалізації де-юре. Так, наприклад у 2016 році 12 країн: Японія, Австралія, Бруней, Канада, Чилі, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Перу, Сінгапур, США та В'єтнам підписали Угоду про транстихоокеанське партнерство (СРТПР). Це угода, яка сприяє встановленню нових правил економічної інтеграції, таких як тарифи, послуги, інвестиції, електронна комерція, інтелектуальна власність і державні підприємства. Крім того, СРТПР має велике стратегічне значення, оскільки вона сприяє розбудові вільного та справедливого економічного порядку разом із країнами, які поділяють фундаментальні цінності, такі як свобода, демократія, основні права людини та верховенство права, сприяючи безпеці та стабільності Японії в Індо-Тихоокеанському регіоні. Подібні договори Японія підписала також із Європейським Союзом, Великобританією та ін.

Японія прагне розвивати свою власну економіку шляхом взаємодії з країнами, що розвиваються. У червні 2022 року схвалений Великий проект і план дій щодо нової форми капіталізму закликають до стратегічного використання як приватного, так і державного фінансування. Японія сприяє придбанню прав на ведення бізнесу та операційних прав японських корпорацій за допомогою надання грантової допомоги для державних проектів, що реалізуються через державно-приватне партнерство.

Всі ці заходи привели до лібералізації та дерегуляції торгового та фінансового ринку. Але особливість економіки Японії в тому, що вона має дворівневу структуру. Є промислові сектори, які є надзвичайно продуктивними

та мають високий ступінь міжнародної конкурентоспроможності та інші, які є менш продуктивними та менш конкурентоспроможними на міжнародному рівні. Відповідно до цього Японія впроваджує гнучку систему регуляції та протекціоністських заходів для підтримки другого сектору.

Стосовно України також можна виділити позитивні зміни економічної складової глобалізації де-юре по відношенню до очікуваної тривалості життя населення до війни. Покращення медичної інфраструктури – відкриття таких медичних закладів, як клініки «Добробут» та «Медікал Плаза», які отримали фінансування від міжнародних інвесторів, сприяло покращенню якості медичних послуг. Завдяки цьому громадяни отримують доступ до сучасних методів лікування та діагностики. Також, залучення іноземних інвестицій дозволило українським лікарням закупити сучасне обладнання. Наприклад, в Інституті серця в Києві використовується найсучасніше обладнання для кардіохірургії, що підвищує успішність операцій і знижує рівень смертності.

До війни економічне зростання України сприяло і добробуту – у 2019 році ВВП України зріс на 3,2%, що сприяло покращенню рівня життя населення. Це дозволило уряду збільшити фінансування охорони здоров'я. Наприклад, у 2020 році на медицину було виділено більше коштів на 20% порівняно з попереднім роком. За даними Світового банку, рівень бідності в Україні знизився з 24,3% у 2017 році до 21,1% у 2019 році [69]. Це означає, що більше людей мали доступ до якісного харчування, житла та медичних послуг, що позитивно вплинуло на їхнє здоров'я.

Підтримка міжнародних організацій – наприклад, UNICEF активно працювала в Україні над покращенням дитячого здоров'я. Програма «Здорова дитина» забезпечила вакцинацію тисяч дітей, що сприяло зниженню рівня дитячої смертності. Та знов таки війна росії проти України звела на мінімум усі позитивні прояви у покращенню рівня життя українців.

Відповідно до звіту Європейської Комісії «Україна 2023» [104], нерівність у доходах населення в Україні за попередні роки є низькою порівняно з країнами Європейського Союзу. Зазначається, що Індекс Джині (або Коефіцієнт Джині –

економічний показник, що використовується для розрахунку нерівності доходів, яка існує між громадянами певної країни) в Україні залишався стабільним протягом останнього десятиліття і досяг 25,6 % у 2020 р. Протягом 2021–2022 рр. в Україні Індекс Джині оцінюється на рівні близько 26 % [55]. Середній показник Індексу Джині у ЄС становить близько 30 %. Згідно з даними Eurostat, у 2021 р. він в середньому становив 29,6 %, у 2022 р. зріс до 30,2 % [54]. Проте рівень життя в Україні є значно нижчим, ніж у тих країнах, де рівень поляризації населення за рівнем доходів є вищим (наприклад, Німеччина, Ірландія, Франція, Іспанія). Між тим, фахівці вважають, що офіційні статистичні дані стосовно диференціації життєвого рівня населення в Україні не враховують значної тінізації доходів, яка переважно стосується груп населення з вищими доходами. Дані, оприлюднені в Інфляційному звіті НБУ за жовтень 2023 р. [15], свідчать про стрімке зростання кількості домогосподарств, які не можуть дозволити собі певні товари першої необхідності протягом дії режиму воєнного стану, що фактично означає їх перебування на межі бідності. Станом на вересень 2023 р. таких домогосподарств було понад 50 %. Зазначене спостерігається на тлі збільшення частки неактивного та скорочення частки зайнятого населення. Судячи із самооцінки фінансового становища домогосподарств, за період воєнного стану значно зросла частка домогосподарств, які економлять на харчуванні (з 12,2 % у 2021 р. до 26,2 % у 2023 р.), а також домогосподарств, яким вистачає на харчі, одяг, взуття, придбання дрібної і габаритної техніки (з 3 % у 2021 р. до 8,3 % у 2023 р.) та які можуть дозволити собі будь-які покупки (з 0,5 % до 1,7 % за досліджуваний період). Водночас зменшилася частка домогосподарств, яким вистачає на харчі, одяг, взуття (з 39,3 % у 2021 р. до 22,7 % у 2023 р.), а також на придбання дрібної техніки (з 18,1 % до 13,8 % за відповідний період) [7].

У положеннях Концепції забезпечення національної системи стійкості, введеної в дію Указом Президента України від 27 вересня 2021 р. № 479/2021 [24], задекларовано завдання з оцінювання ризиків для найбільш важливих сфер

життєдіяльності суспільства і держави, зокрема стійкого постачання продовольства та електроенергії.

Та, відповідно до Глобального індексу продовольчої безпеки (англ. Global Food Security Index, GFSI – оцінка продовольчої безпеки в країнах світу за допомогою індексу, розробленого дослідницьким підрозділом видання «The Economist» (Economist Intelligence Unit); індекс складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість), за допомогою якого оцінюються сильні й слабкі сторони та загрози для національних продовольчих систем країн світу, Україна за даними 2022 р. посідала 71 місце серед 113 країн світу (у довоєнний період Україна посідала 58 місце у світі) [56].

Погіршення якості харчування населення України також впливає на тривалість життя, а її фіксують й експерти. Одні зазначають розбалансованість раціону українців за багатьма харчовими інгредієнтами, неспроможність продуктового набору забезпечити поживними, біологічно активними речовинами і макро- та мікроелементами [2]. Такий розбалансований раціон харчування спричинює зниження імунітету людини, якості та тривалості її життя. Інші вказують на невідповідність рівнів споживання в Україні м'яса та м'ясопродуктів їх раціональній нормі (80 кг/рік на одну людину), рекомендованій МОЗ України. Через повномасштабну збройну агресію РФ загострилася проблема локального дефіциту продуктів харчування в окремих населених пунктах, які розташовані близько до зони бойових дій. Водночас експерти вважають, що український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу: збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5–3 рази перевищує потреби внутрішнього споживання; потреби внутрішнього ринку цілком забезпечено м'ясом і м'ясопродуктами, молочною продукцією, овочевими та плодово-ягідними культурами [11].

Суб'єктивне благополуччя та індекси глобалізації. Як було зазначено раніше, індекс суб'єктивного благополуччя (як і індекс якості життя та

очікуваної тривалості життя) має сильні зв'язки з індексом соціальної глобалізації (з усіма її складовими) та індексом економічної глобалізації де-юре. Найвищий показник по суб'єктивному благополуччю (рівня суб'єктивного щастя) серед країн світу за період 2012-2020 рр. має Фінляндія (7,63), Україна (4,55) нижча не тільки від лідера, але й від середнього показника по світу (5,45). Тобто результати по індексу суб'єктивного щастя нагадують попередні індекси (ВВП НД, якість життя, тривалість життя) і, відповідно, мають подібні висновки та рекомендації. В цьому пункті я лиш зупинюся щодо емпіричного аналізу особливостей відмінностей щодо щастя в Фінляндії та Україні. Хоча, є деякі критичні зауваження щодо виміру даного показника, загальна тенденція незмінна – найщасливішими людьми у світі завжди визначаються фіни (ширше - скандинави). Це має під собою об'єктивне і суб'єктивне підґрунтя. В об'єктивному плані рівень щастя в Фінляндії забезпечують високоякісним сервісом державних закладів та установ. Рейтинги щодо відсутності корупції, свободи преси, верховенства права чи якості демократії, показують, що Фінляндія та інші скандинавські країни незмінно є одними з найкращих країн світу. Це ж підтверджують показники по усім індексам глобалізації де-юре.

У Фінляндії інституції просто працюють: громадяни відчують, що їхній голос почутий, а інституції виконують те, що вони повинні. До того ж політика соціального забезпечення – безкоштовна медицина, безкоштовна освіта вказують на піклування країни щодо громадян. Коли люди стикаються з різними життєвими труднощами, вони можуть розраховувати на те, що інституції подбають про них. Що зменшує рівень стресу. А відсутність чинників стресу (як ми писали раніше) впливає на суб'єктивне ставлення до себе, свого життя, тобто на рівень щастя. Суб'єктивні ж причини щастя полягають в менталітеті фінів, що формує відповідні установки щодо ставлення до себе, своєї позиції у суспільстві, свого життя: практична скромність (зовнішні ознаки багатства не приносять щастя), ставлення до невдач як досвіду (невдачі – факт життя, завжди щось можна покращити), відповідальність за власне життя (кожний коваль

власного щастя), «деякі мають щастя, у всіх – літо» (іноді життя дає, іноді забирає, не треба заздрити щастю інших) [77].

На противагу фінам, українська нація вже довгий час знаходиться під владою стресогенних чинників. Тільки у попередньому сторіччі країна пережила дві світові, російсько-українську війну, три голодомори, розкуркулення тощо. Це спричинило розвитку трансгенераційної (колективної) травми, що впливає як на індивідуальну поведінку так і почуття благополуччя, так і на менталітет та переважні способи поведінки. Так, наприклад, досліджено вплив подій Голодомору на формування харчової поведінки сучасних українців [33]. Колективна травма сформувала/формує зараз менталітет, що є чи не протилежним до фінського «не висовуйся, не благополучним, бо тоді у кращому випадку тебе посадять/вишлють або взагалі знищать», «від тебе нічого не залежить і ця щастя потрібно шукати не тут», «добре живуть лише ті, хто може вкрати» і т.д.. Для того, щоб змінити таке уявлення потрібна кропітка робота по зміні установок нації, покращання психологічного здоров'я. І тут одним із ключових інструментів може стати соціальна глобалізація – обмін на культурному, інформаційному, міжперсональному рівні сприятиме усвідомленню власних негативних установок та прийняттю здорових підходів та цінностей. Це може стати одним із фокусів подальшої глобалізації України. Стосовно ще одного важливого фактору «формувача щастя» - реалізація людських прав та свобод, мова буде йти далі.

Реалізація прав і свобод людини

Дослідження виявило сильні зв'язки між індексом персональних свобод та індексом соціальної глобалізації та його підвимирами, а також між індексом економічних свобод і вимірами економічної глобалізації де-юре.

Персональні свободи та соціальна глобалізація у Додатку 11 представлена порівняльна діаграма показників свободи особистості та індексом соціальної глобалізації для Швеції (найвищий індекс свобод), України та світу.

Як бачимо, показники індексу персональних свобод далеко випереджають показники України та світу, криві яких майже співпадають. Те, що індекс соціальної глобалізації України вище, говорить про те, що процес глобалізації з точки зору дотримання та реалізації прав та свобод є неефективним і якщо, в подальшому процеси глобалізації матиме стратегічний фокус на встановлення свобод, в тому числі верховенства права, країна значно додасть ефективності по всім параметрам.

Розглянемо досвід Швеції та України щодо реалізації прав та свобод громадян. Для цього порівняємо звіти Freedom House цих країн за 2021 рік (тобто за рік до повномасштабного вторгнення). Загальний бал виконання вимог щодо реалізації прав для Швеції склав 100 із 100. Для України, не дивлячись на те, що Президентом 24 березня була затверджена Національна Стратегія у сфері прав людини, яка, на відміну від багатьох інших стратегій, мала чітко означені та вимірювані цілі, бал виконання склав лише 60 із 100. Країна отримала статус частково вільної. Наприклад, зі свободи оглядів і переконань, зазначено, що не дивлячись на гарантування Конституцією України, більшість ЗМІ підвладні бізнес-магнатам і слугують забезпеченню інтересів їх та політичної еліти, існує фізичне залякування та насильство по відношенню до журналістів. Існують проблеми свободи зібрань (щодо прав жінок, ЛГБТ). Зазнають утисків громадські правозахисні організації. Головна проблема в реалізації прав та свобод полягає в тому, що відсутні як і реалізація задекларованих в стратегії заходах, так і в створеній та налагодженій системі моніторингу реалізації прав та своєчасного реагування. Це б дало змогу не тільки реалізовувати, а й тримати на високому рівні свободи і права громадян в країні. Для того, щоб зрозуміти як така система працює у розвинених країнах, достатньо розглянути випадок із компанією у справі Arlewin щодо відсутності ефективного доступу до суду для отримання захисту від передбачуваної дезінформації через іноземне телебачення. Компанія подала скаргу у Європейський суд, одразу після його позитивного рішення шведський парламент у травні 2022 року вніс зміни до Основного закону про свободу слова (одного з чотирьох законів, що складають

Конституцію Швеції). Сферу застосування Основного закону про свободу вираження поглядів було розширено, щоб включити можливість подавати до національного суду справи про наклеп, що стосуються супутникових передач, які мають особливо тісний зв'язок зі Швецією (наприклад, сприймаються як шведські, ретранслюються у Швеції та адресовані шведська аудиторія). Вже з 1 січня 2023 ці зміни почали діяти [48].

Така система реалізації, контролю та реагування щодо свобод не можлива без впровадження головної складової прав людини – верховенства права в Україні [28]. Україна з цього показника має бал 1 із 4. Така ж ситуація із здійснення належного правосуддя, забезпечення законодавством рівних прав для громадян. Звичайно, забезпечення верховенства права, рівного судочинства і т.д. залежить від самої держави. Хоча соціальна глобалізація може стати в нагоді впровадження цих заходів. Наприклад, Шведським урядом розроблена Strategy for Sweden's global development cooperation activities in the areas of human rights and freedoms, democracy and the rule of law 2024–2028 [80]. Загальна мета стратегії полягає в глобальному сприянні вільним, безпечним, справедливим, і інклюзивним демократичним суспільствам, побудованим на повазі до права і свободи людини та верховенства права. Цілі стратегії спрямовані на зміцнення та захист глобальних норм та процесів, організацій, акторів, і мереж, які працюють за права та свободи людини, демократію та верховенства права та людей, які зазнають дискримінації та гноблення.

Звичайно, така б підтримка громадських організацій щодо прав і свобод посилила б можливості України. Існують і інші міжнародні проекти, які б могли би розвивати в країні свободи громадян. Проблема полягає навіть не в реалізації, головна проблема в політичній волі представників держави робити кроки в цьому напрямку. «Держава повинна визнавати людину найвищою соціальною цінністю, установлювати, легітимувати, охороняти її права і свободи, забезпечувати їх фактичне здійснення [18].

Економічні свободи та індекс економічної глобалізації де-юре. Найвищий показник з індексу економічних свобод за період 2012-2021 мала

Швейцарія Додаток 12. Як бачимо, Україна має низький показник і з реалізації економічних свобод, і з економічної глобалізації. Хоча поступово справи впровадження економічних свобод почали покращуватись, як було описано раніше і Україна в якийсь момент наблизилась до світових показників.

Вплив економічної глобалізації на високі економічні показники ми обговорювали раніше. Зараз зупинимось на аспекті економічних свобод. Швейцарія, визнана однією з найбільш вільних економічних країн, виглядає як привілейоване місце для створення бізнесу. Концепція свободи є центральною для швейцарської економіки. Економічна свобода означає, перш за все, те, що країна надає перевагу індивідуальним економічним свободам, добровільному обміну та відкритим ринкам. Іншими словами, люди вирішують самі і не обмежені політичними процедурами, спрямованими на обмеження їхніх свобод. Ця ситуація потім призводить до загального процвітання, тобто високих або зростаючих доходів і рівня споживання для більшості населення. Зводячи до мінімуму втручання в економіку, Швейцарія заохочує розвиток свого бізнесу та забезпечує безпрецедентну відкритість для світової торгівлі, роблячи швейцарську економіку однією з найбільш конкурентоспроможних у світі. Цей надзвичайно швейцарський менталітет значно підвищує ефективність виробництва та інновацій у країні. Як наслідок, Швейцарія виділяється як найбільш інноваційна країна у світі згідно з Глобальним індексом інновацій (GII) [101]. В цей же час, за тим же дослідженням Freedom house Україна за правом володіти майном та створювати приватні бізнеси має лише 2 бали із 4. «На бізнес-середовище негативно впливають масштабна корупція та мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення, введений на строк до липня 2021 року». Що саме корупція і судова система (точніше відсутність верховенства права) впливають на втрату економічної свободи вказує і Forbes [29].

Надаючи велику свободу компаніям, які працюють на їхній території, влада Швейцарії прагне їх захистити. Тому збереження конкуренції є одним із основних завдань Комісії з питань конкуренції, федерального агентства, яке регулює законодавство щодо картелів і внутрішнього ринку. Він стежить за

зловживаннями домінуючих компаній, контролює злиття та запобігає державним обмеженням конкуренції та міжкантональної торгівлі. В той же час в Україні теж створений Антимонопольний комітет та розроблено антимонопольне законодавство, але вони несуть декларативно, або точніше декоративну функцію, служачи прикриттям для основних гравців ринку – олігархів. Особи, які стали надбагатими не шляхом економічної діяльності, створення матеріальних цінностей чи росту промисловості, а через розграбування вже створеного іншими людьми національного багатства. Економічна міць олігархів базується на їх традиційних політичних зв'язках (а іноді і кримінальних), наближеності до правлячих кіл, часто, належачи до них, можливості забезпечувати собі на рівні прийняття державних рішень особливо сприятливі умови для ведення бізнесу. Вони можуть конвертувати свій фінансово-економічний капітал в політичний, а останній в свою чергу — ще в більші матеріальні ресурси. Саме олігархічна система ставить (в тому числі і через корупцію) бар'єри щодо економічної глобалізації, лібералізації торгівельних та фінансових ринків, блокуючи захід на ринок конкурентних гравців.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що розвиток економічних свобод суттєво впливає на економічний розвиток країни. Три головні проблеми, які Україні необхідно подолати на шляху розвитку процесів як економічної глобалізації, так і економічному зростанню країни та добробуту їх громадян є: недотримання принципів верховенства права, корупція та неконкурентне середовище. Це підтверджують і результати мого дослідження, а саме, що реалізація верховенства права тісно пов'язана із зростанням ВВП та якості життя.

Індекс безпеки та індекси глобалізації

Security&Safety Index має помірні найбільш значимі кореляції з показниками культурної глобалізації (загальним та де-юре). Найкращі показники (як і в багатьох інших випадках) має Швейцарія (Додаток 13). Ми визначали, що культура впливає на формування цінностей, а культурна глобалізація на передачу та формування загальноприйнятних цінностей для світу. Цінності

людських свобод є основою для процесу реалізації цих свобод. Ментальність швейцарців відрізняється ліберальністю та прагматичністю. З одного боку вони сприймають свободу як цінність і сприймають свободу кожного громадянина, з іншого у них вистачає достатнього прагматизму, щоб створити суспільний договір, впровадити правила за яким суспільство буде діяти ефективно, і слідувати цим правилам. Державні, кантоні інституції взаємодіють із громадянами на принципі взаємної довіри. Такий підхід у купі з дотриманням принципів верховенства права, ефективної системи правового та правоохоронного забезпечення і поясненням першого місця Швейцарії за індексом безпеки. Що стосується України, то окрім необхідних заходів щодо реалізації принципа верховенства права та створення ефективних, прозорих правоохоронних органів, окрема робота повинна бути пов'язана із внесенням ментальних змін (про що йшла мова раніше) із культивуацією відповідних цінностей. Культурна глобалізація може стати одним з інструментів для вирішення цієї задачі.

Індекси безпеки та індекси торгівельною глобалізації. Crime index має більш значимі кореляції із індексом економічної глобалізації(в першу чергу торгівельної глобалізації. Найкращий показник за Crime index теж має Швейцарія. Порівняльний аналіз, результати та висновки теж подібні – верховенство права є основною умовою для покращення криміногенної ситуації, а з іншого боку він зменшує ризи корупції. Відсутність корупції позитивно впливає на лібералізацію економічних відносин (в тому числі і міжнародних).

3.2. Зміни глобалізаційних процесів під час війни та їх вплив на розвиток України

Повномасштабне вторгнення внесло свої корективи у розвиток глобалізаційних процесів в Україні. Вони можуть мати у перспективі як позитивні, так і негативні наслідки.

Коротко вплив війни та його наслідки описані у Додатку 14. Зупинимось більш детально на кожному з них.

Війна і торгівельна глобалізація.

Військова агресія росії проти України викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, принесла людські жертви та соціальні втрати. Війна призвела до скорочення робочих місць і доходів, зменшення купівельної спроможності і обсягів накопичених активів. Експерти Світового банку і Єврокомісії оцінюють пошкодження від війни в Україні в період з 24 лютого 2022 р. до 24 лютого 2023 р. в сумі 134,7 млрд доларів, а потреби у відновленні – 410,6 млрд. доларів. В цілому економічні збитки від війни охоплюють не лише руйнування та пошкодження інфраструктури, виробничих об'єктів, суспільних інституцій, а й втрати людського капіталу та витрати ресурсів на військове протистояння. В 2022 р. національні бюджетні витрати на оборону склали 23% ВВП, а в 2023 році мають скласти 20% ВВП. Поряд з цим, військова допомога Україні від західних партнерів до 15 січня 2023 р. становила 65,4 млрд дол.США або 46,5% ВВП за 2022 рік [4]. Під час війни торгівля, як галузь, що є ланкою між виробниками та покупцями, зазнає ударів з багатьох боків. Знищення підприємств або обмеження виробництва змушує торгівців шукати нових постачальників. Руйнування дорожньої та складської інфраструктури – будувати нову логістику поставок.

Масове переселення та втрата роботи, а відтак і втрата доходів покупцями змушують змінювати та звужувати асортимент виробників. А на додачу до всього цього ще й забезпечувати регулярну доставку товарів тоді, коли паливе подорожчало удвічі і є дефіцитом. Відповідно, це негативно впливає на торгівельні потоки як внутрішні, так і зовнішні. Експорт товарів у 2023 році у порівнянні з 2021 скоротився майже вдвічі. У 2023 році з України експортували товарів на \$36 млрд, а імпортували – на \$63,5 млрд. Товарний експорт зменшувався другий рік поспіль: у 2021 році експорт товарів з України сягнув \$68,2 млрд, у 2022 – \$44,2 млрд. Ключовими категоріями товарного експорту України є продовольство (здебільшого зерно) та метали, які вкрай залежать від легкості логістики.

Війна в Україні вносить економічні зміни і у світову економіку: зростання цін на біржові товари й тиску інфляції, порушення в торгівлі та ланцюгах

постачання між сусідніми країнами, зменшення впевненості бізнесу та інвесторів. В той же час наші партнери створили можливості для підтримки торгівлі України. У червні 2022 року ЄС ввів економічний безвіз – режим «автономних торговельних заходів» для підтримки української економіки. Незадовго до запровадження «торговельного безвізу» у червні 2022, ЄС також запровадив План дій «Шляхи солідарності», щоб створити альтернативні логістичні маршрути для України. Фактично, «коридори солідарності» посилювали «торговий безвіз». За даними європейського комісара з питань транспорту Адіни Велян, за два роки це принесло українській економіці 50 млрд євро доходів. Два роки торгового безвізу дали можливість бізнесу, який працює в Україні, «вистояти та продовжувати розвиватись». Під час війни купівельна спроможність в Україні знизилася, але для компаній, які прагнуть і надалі працювати та розвиватися тут, зовнішні ринки стали і новим джерелом доходів, і новим напрямком розвитку [13]. Нажаль, недобросовісні дії наших великих аграрних груп (продаж зерна не в країнах призначення, демпінгування цін) привели до проблем щодо безвізу та логістики. Відповідь – польська блокада сухопутного коридору призвела до значних збитків української міжнародної торгівлі. Це підтверджує мій тезис про те, що олігархічна система негативно впливає на розвиток (більш радикально і на існування) України. Не дивлячись на це, допомога наших партнерів, стійкість та гнучкість нашого бізнесу, дають можливість з надією дивитись у майбутнє. У 2024 році НБУ прогнозує зростання економіки на 3,6% [22]. Почали розвиватись окремі галузі в першу чергу це продовольство (зріс навіть експорт морозива, лохини). Великі перспективи проглядаються і у сфері ВПК – створюються нові спільні підприємства. В подальшому, експорт технологічних озброєнь може стати однією із дохідних статей бюджету.

Війна і фінансова глобалізація.

Падіння рівня інвестицій, збільшення суверенного боргу – це основні наслідки війни. Україна зараз витрачає на війну все, що заробляє. І якби не міжнародна допомога, держава не змогла б оплачувати інші видатки, і змушена

була би запустити друкувальний станок, що призвело би до гіперінфляції до катастрофічних економічних наслідків [25]. В той же час, адаптаційні процеси в економіці спостерігаються і у фінансовому секторі. Починаючи з 2023 року поступово почали збільшуватись кількість та обсяг інвестицій в Україну. Понад третина компаній-членів Європейської бізнес-асоціації мали чи мають інвестиційні проекти в Україні у 2022-2024 роках. Середня сума інвестицій – 3-8 млн дол. Інвестиції у створення або розширення виробничих потужностей, будівництво та реновацію виробничих приміщень, придбання або модернізацію обладнання, сільськогосподарської техніки, реєстрацію препаратів, інвестиції в IT-продукти, програмне забезпечення. Попри велику війну, в Україну не припинили вкладати кошти й зовнішні інвестори. Так, за даними Національного банку, у 2023 році вони інвестували в економіку 4,25 млрд дол. Це навіть більше, ніж у відносно мирні 2016-2017 роки. Щоправда, переважна частина цих інвестицій (3,2 млрд дол.) – це реінвестовані доходи іноземних компаній, які вже працюють в Україні. Головна причина – вони не можуть виплатити дивіденди материнським структурам [5]. Основні інвестиції спрямовані на відновлення підприємств, забезпечення енергетичними резервними джерелами. Є і нові інвестиційні проекти, зокрема у ВПК. Ще один позитивний момент фінансової глобалізації – можливість фінансової підтримки України за рахунок доходів від резервів агресора. У перспективі – інвестування післявоєнного відновлення України.

Війна і міжперсональна глобалізація.

Війна спричинила міграцію значної частини українців за кордон. Станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн 177 тис. українців. Порівняно з даними на 1 лютого 2023 року, тобто за неповні 5 місяців, ця кількість зросла на майже 188 тис. осіб. Понад половина українців перебуває лише в трьох країнах: Польщі — 22%, Німеччині — 14,6% та США — 11%. Також багато громадян України знайшли прихисток у Чехії — 7,9%, Італії — 5%, Канаді — 4,9%, Іспанії — 3,4% та Ізраїлі — 2,75%. Майже 63% українців, які перебувають за кордоном, повнолітні, 22% — діти до 18 років. Вік ще 15% осіб

не уточнюється [16]. Велика загроза пов'язана і з тим, що після війни значна частина українців може не повернутись у країну. Зважаючи на заборону виїзду за кордон, яка стосується переважної більшості українських чоловіків віком 18–60 років, та беручи до уваги результати опитування ООН, де понад 85% опитаних є жінками, можна припустити, що переважна більшість українців за кордоном — це жінки та діти до 18 років. Їх інтеграція у суспільства країн тимчасового перебування згодом може призвести до значного відтоку чоловічого населення України — наприклад, для «возз'єднання сімей». Наразі ж достеменно не відомо, скільки чоловіків теж забажають емігрувати, якщо матимуть таку можливість.

Наразі блокування кордонів для військовозобов'язаних спричинила нелегальну міграцію. Складна демографічна ситуація, закриття аеропортів, зменшення туристичних потоків – все це в купі призводить до негативних економічних наслідків. Але в той же час ми можемо розглядати можливості, які викликає міграція. Зросла кількість міжособистісних контактів. Більшість населення країн, що прийняли українців ставиться до мігрантів позитивно. Це створює можливості для ефективної публічної дипломатії. При правильно орієнтованому підході це зможе покращити сприйняття України іноземцями і вплинути на розвиток як глобалізаційних процесів, так і економіки України. З іншого боку, українці теж знайомляться з іншими країнами – культурою, менталітетом, цінностями, підкодами до життя та бізнесу. Цілком можливо, що після війни в країну повернуться інші українці, з іншими більш європейськими поглядами на життя, політику, бізнес, свободи людей, на відповідальність за власне життя і життя України. Це прискорить як процес глобалізації, так і процеси, що будуть безпосередньо впливати на якість життя, в першу чергу щодо забезпечення верховенства права, свобод людей та боротьби із корупцією.

На рівні інтерперсональної глобалізації відбулися певні структурні економічні зміни. Зокрема, закриття аеропортів спричинило розвиток приватного сектору у сфері пасажирських перевезень. Це теж впливає на розвиток економіки.

Війна і інформаційна глобалізація.

Звичайно, війна негативно вплинула і на інформаційну складову глобалізацію. В першу чергу з точки зору юридичного аспекту. Через енергетичні відключення відбуваються проблеми із трафіком інтернету. Але головна проблема полягає у забезпеченні свобод ЗМІ. Слід зауважити, що дотримання прав і свобод в Україні під час війни загострилось. Так, наприклад за Freedom House оцінка дотримання свобод (максимально 100) в Україні у 2024 році у порівнянні з 2021 роком впала на 11 пунктів (з 60 до 49) [103]. Зокрема, згідно з указом президента від 2022 року, загальнонаціональні новинні канали транслюють лише схвалений урядом контент і надають ефірний час переважно представникам правлячої партії, при цьому можливість для опозиційних сил висвітлювати свою діяльність обмежується. Тому багато з них для взаємодії з електоратом звернулися до інших каналів впливу, зокрема соціальних медіа-платформ. Українські бізнес-магнати, яких зазвичай називають олігархами, здійснюють значний прямий та опосередкований вплив на українську політику, зокрема шляхом фінансування політичних партій і лобювання призначення на ключові державні посади лояльних до себе осіб. Однак, згідно з законом від 2021 року, особам, яких визнано олігархами, заборонено здійснювати внески на користь політичних партій. Як бачимо, корупція та олігархічна система визначаються важливою проблемою в дотриманні прав та свобод. Стосовно свободи ЗМІ, на початку російського вторгнення в лютому 2022 року українська влада об'єднала всі національні телеканали в єдину контрольовану владою інформаційну платформу – телемарафон «Єдині новини», який цілодобово транслюється на всіх каналах в Україні. Наприкінці грудня 2022 року Президент України В. Зеленський підписав суперечливий закон, який розширив контроль держави над друкованими та онлайн-медіа, нібито для запобігання потенційному поширенню російської пропаганди. Серед іншого, цей закон дозволяє владі без рішення суду закривати новинні сайти, які офіційно не зареєстровані в якості ЗМІ». Погіршення ситуації з дотриманням свободи слова (один з аспектів інформаційної глобалізації) несе великий ризик до запровадження авторитарного режиму або диктатури. Вирішення питання лежить у площині

забезпечення прав та свобод, в нагоді може стати інструменти політичної глобалізації (нижче).

Ще одна сторона інформаційної глобалізації несе позитивний аспект для сучасної ситуації в країні, а саме обмін високими технологіями для нашого ВПК.

Війна і культурна глобалізація.

Знищення української культури є однією із головних задач РФ у цій війні: «росія вже сотні років намагається стерти самотню українську культуру, а кількості років її цілеспрямовані зусилля із винищення усього видатного: культурних установ, особистостей і культурної пам'яті» [9]. Не зважаючи на численні факти потерпань української культури під час війни, ми можемо спостерігати зміни, що позитивно впливають на культурну глобалізацію. А саме, зростання цікавості до України, її культури. Зросла кількість людей в світі, що вивчають українську мову [30]. Збільшилась кількість запитів на переклад українських книжок у Європі [23]. Українська музика здобуває популярність, виграє Євробачення. Українське кіно отримує Оскар. Це відкриває великі можливості для ефективної та результативної публічної дипломатії. На жаль, обмеження персональних свобод призводить до призупинки культурних глобалізаційних процесів, а також (як було сказано вище) веде до ризику диктатури.

Війна та політична глобалізація.

З початку повномасштабного російського вторгнення довіра українців до волонтерських та громадських організацій значно зросла [31]. Громадянське суспільство відразу зреагувало на нові виклики й переформатувало свою роботу. Зокрема, з'явилося багато нових волонтерських рухів, які опікуються допомогою людям, що постраждали внаслідок війни; допомагають тваринам, які були покинуті напризволяще; евакуюють жителів прифронтових територій; займаються питаннями відновлення і відбудови тощо. Також організації, які довго працюють у напрямі боротьби з корупцією, надають якісні медичні послуги, займаються питанням освіти, продовжили свою роботу, проте вже з акцентом на подолання наслідків війни. Із 2021 до 2023 року на 43% зросла

кількість благодійних організацій. Крім того, збільшилася на 6,1% кількість і громадських організацій. Збільшилась кількість представництв та проектів міжнародних недержавних організацій та місій ООН. Звичайно, це вплинуло на поглиблення політичних глобалізаційних процесів. Випадки діяльності так званих «псевдоволонтерів» несе ризики щодо підтримки громадської діяльності щодо України за кордоном. Але в цілому він потужний і створює можливості як для розвитку глобалізаційних процесів, так і розвитку України. По-перше, численні контракти в рамках недержавних організацій надають можливість для розвитку міжособистісної глобалізації. По-друге, це хороший базис для розвитку публічної дипломатії. По-третє, це можливість у подальшому для створення прогресивних рухів та партій, що сприятимуть політичному розвитку України. І, саме головне, громадський та волонтерський рух може сприяти збереженню та розвитку свобод та прав в Україні. Вони можуть контролювати, а у випадку порушень захищати права людей. Як приклад, показовою є боротьба волонтерських організацій проти введення Кабінетом Міністрів нового цифрового механізму декларування гуманітарної допомоги, який би заблокував ввезення 80% допомоги армії. Урядовці змінили свою думку через активні протести волонтерської спільноти.

Глобалізаційні процеси розширились і в юридичній площині. Так, збільшилась кількість політичних міжнародних договорів, в тому числі міжнародні коаліції з підтримки України (зокрема зустрічі в форматі Рамштайн). Саме під їх егідою надається лєвова частка допомоги Україні.

3.3. Перспективи розвитку України у воєнний та післявоєнний періоди

Перспективи розвитку України у воєнний та післявоєнний періоди є надзвичайно важливими і вимагають глибокого розуміння як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, що впливають на країну. Під час воєнного періоду, українська економіка стикається зі значними викликами (були описані вище), які стосуються збереження економічної стійкості, забезпечення функціонування

критичної інфраструктури та підтримки аграрного сектору, який є одним з основних елементів національної економіки. У цих умовах фінансова і військова допомога від західних країн та міжнародних організацій відіграє ключову роль у підтримці обороноздатності України та забезпеченні базових потреб населення. Війна також вимагає мобілізації значних людських і матеріальних ресурсів, що включає як залучення населення, так і міжнародної підтримки.

Після завершення воєнного конфлікту перед Україною постане завдання відбудови зруйнованої інфраструктури. Це включає відновлення доріг, мостів, житлових будинків, лікарень та шкіл. Структурні економічні реформи стануть необхідними для стимулювання інвестицій, розвитку малого і середнього бізнесу та інтеграції України в європейські економічні структури. Підтримка ветеранів війни, внутрішньо переміщених осіб та всіх постраждалих від конфлікту буде надзвичайно важливою для соціальної стабільності країни. Це включає як матеріальну допомогу, так і психологічну підтримку.

Сучасні економічні дослідження окреслюють декілька пріоритетних галузей, щодо яких має зосередитись уряд України, щоб отримати швидке зростання та ефективні результати: сільське господарство; металургійна промисловість та металообробка; розвиток стартапів; ІТ. Відбудова інфраструктури, логістичні проекти, деревообробка, меблеве виробництво також мають інвестиційну привабливість. Вже сьогодні, іноземні інвестори зацікавлені українськими перспективами в післявоєнний час. Українські фахівці вже сьогодні опрацьовують більше ніж 50 запитів щодо співпраці з підприємствами державного та приватного сектору України від міжнародних компаній, які є стратегічними та портфельними інвесторами [1].

Найбільшу зацікавленість інвестування в українську економіку виявляють представники США, Великобританії, Німеччини, Польщі, та Туреччини. Пріоритетними напрямками для міжнародних інвесторів є: інновації, новітні технології; сектор фінансів; енергетична галузь; сільське господарство, агропромисловість; логістичні проекти; оборонний комплекс; видобуток корисних копалин.

Післявоєнний період вимагатиме політичної стабільності і консолідації суспільства для реалізації масштабних реформ і забезпечення безпеки. Інтеграція України в Європейський Союз та інші міжнародні структури стане важливим чинником для забезпечення стабільного розвитку країни. Варто звернути увагу на успішний досвід європейських країн після Другої світової війни, які змогли відновити свою економіку завдяки Плану Маршалла. Для України також може бути розроблена подібна програма міжнародної допомоги, яка сприятиме швидкому відновленню і розвитку [3].

Станом на зараз, вже є першочергова мета для кожної перспективної галузі. Наприклад, для сільського господарства (38% від загального обсягу експорту товарів до війни) слід забезпечення необхідних обсягів експорту, що дозволить не тільки покращити економічний клімат України, але й покрити необхідні потреби продовольства на світовому ринку. Та для початку слід відновити пошкоджені зерносховища, або побудувати нові. Потрібно забезпечити залізничні перевозки з необхідною вантажомісткістю, які наразі мають складнощі через різні типи колії на територіях різних держав, зокрема Європи (транспортні послуги надавали 40% від загального обсягу експорту послуг до війни). У металургійній сфері (30% від загального експорту товарів до війни), одним з найбільш перспективних проектів для інвестицій є «зелена сталь». Україна має великі перспективи підтримки оголошеного країнами Європейського Союзу розвитку і подальшого переходу на виробництво сталі вуглецево-нейтрального типу. Україна має всі необхідні умови для того, щоб стати одним з основних постачальників заліза прямого відновлення, та необхідних для ланцюга виробництва речовин. Однак, війна майже перекреслила цей розвиток. Через російську агресію держава не контролює два найбільших комбінати, а саме ММК ім. Ілліча, та «Азовсталь». В довоєнні часи ці промислові гіганти складали приблизно 40% від всього виробництва металопрокату. Приблизно половина родовищ залізної руди зараз розташовані на непідконтрольних територіях, або мають суттєві пошкодження внаслідок бойових дій. Та з моменту повернення територій Європа буде зацікавлена в

відновлені металургійного виробництва на нашій території, тому слід залучати вже зараз можливі інвестиції.

Сектор ІТ (29% від загального обсягу експорту послуг до війни) та українські стартапи можуть стати одною з найбільш перспективних галузей під час відновлення економіки України, якщо буде надане належне фінансування, доступ до іноземних інвестиційних програм. Не менш важливим фактором розвитку галузі залишається наявність ефективною системи захисту прав власності.

Організації в сфері безпеки та оборонної промисловості матимуть попит і після війни. Розвиток обороноздатності держави, розробки інноваційних технологій військової сфери мають суттєве значення. Сектор цікавить багатьох інвесторів і вважається дуже перспективним.

Не менш привабливим для інвесторів залишається будівельний сектор. Потреба в будівельних послугах всередині країни в післявоєнний період буде стрімко зростати, проекти ремонту пошкодженої інфраструктури та будівництво нових об'єктів — частина програми післявоєнного відновлення, розробляється вже зараз.

Українська медицина також залишається важливою складовою. В післявоєнний час прогнозується стрімке зростання попиту на послуги лікарів. Наявність інноваційних рішень та інвестицій, сприятливі умови для приватної практики дозволять медичному сектору стати одним з факторів відновлення держави.

Війна сильно виснажила український бізнес, тому багатьом його представникам знадобиться час, щоб відновити свою платоспроможність і повернутися до довоєнного рівня розвитку. З метою підтримки представників українського бізнесу у складних воєнних умовах урядом запроваджено низку програм, серед яких грантові програми «Робота», програма релокації бізнесу з небезпечних територій, кредитування бізнесу за програмою «Доступні кредити 5-7-9%», та створено Фонд підтримки малого та середнього бізнесу.

Відновлення економіки у післявоєнний період вимагає розробки стратегій, необхідних для відродження та подальшого розвитку кожного конкретного регіону. Це включає в себе створення умов для повернення населення, забезпечення його гідними умовами для існування, вирішення соціальних проблем, що виникли внаслідок війни, відбудову об'єктів критичної та цивільної інфраструктури та її інтеграцію з іншими регіонами країни, а також розробку механізмів забезпечення джерел відновлення. Під час відновлення української економіки після війни необхідно здійснити трансформацію, зробивши її більш розумною. Сировинна та низько технологічна модель повинна бути замінена на таку, що передбачає використання високих технологій та інновацій. Важливо підкреслити, що не можна у післявоєнний період погодитися лише на експорт сировини та використання застарілих технологій. Збереження експорту високих технологій на рівні 3-5% є недостатнім, оскільки така ситуація призведе до нездатності вітчизняної економіки функціонувати та конкурувати. Процес відновлення економіки має бути комплексним та добре зорієнтованим.

Суттєвим викликом для України під час переходу до поствоєнної трансформації є вплив умов глобалізації. У перехідний період після проголошення незалежності Україна вже мала цей інструмент як можливість для перебудови економіки на ринкові засади. Однак через певні фактори країна втратила цю можливість. У цьому контексті важливо враховувати досвід післявоєнної Німеччини, яка, незважаючи на великі збитки та низький стартовий рівень через наслідки війни, змогла відновити свою економіку завдяки потужній макрофінансовій допомозі. Вона розробила програму дій, яка дозволила відновити економіку [21].

Перспективи розвитку України залежать від багатьох чинників, включаючи внутрішню стабільність, міжнародну підтримку та ефективність реформ. Важливою є консолідація суспільства та цілеспрямована робота уряду на благо країни. Сьогоднішні виклики вимагають єдності і рішучості, але вони також відкривають можливості для побудови сильнішої, більш стійкої та процвітаючої України.

ВИСНОВКИ

Глобалізація, як сучасний мегатренд, є складним і багатогранним явищем, яке має як позитивні, так і негативні наслідки. Аналіз поточної ситуації, досліджень з глобалізації вказує на необхідність вивчення впливу глобалізації на ефективність країни, що в свою чергу виявить найбільш оптимальні підходи до процесів глобалізації.

Дослідження виявило наявність зв'язків між процесами глобалізації (що вимірювався комплексним індексом глобалізації КОФ та його економічним, соціальним та політичним вимірами) та аспектами ефективності держави, щодо реалізації її мети – добробут громадян (вимірювався індексами ВВП НД, Якості життя та Щастя планети), реалізація прав та свобод (Human Freedom Index та його окремі підіндекси) та безпека (Індекс безпеки та Кримінальний індекс). Ці зв'язки відображають взаємовплив процесів глобалізації та розвитку країни і відповідно, можуть прискорити розвиток країни, створивши умови для забезпечення розширення процесів глобалізації. Так, показано, що створюючи умови, які забезпечують зміцнення культурних, інформаційних та інтерперсональних взаємодій (юридичний аспект соціальної глобалізації), можна підвищити економічне зростання та рівень добробуту громадян. На добробут громадян також впливає і посилення економічної глобалізації, а саме економічна глобалізація де-юре (відкритість ринку, зменшення регулювальних дій, зниження тарифів та обмежень) та фінансова глобалізація (інвестиційні потоки, резерви та борг, та процеси що регулюють цю діяльність).

Досвід успішних країн вказує на те, що для максимальної ефективності, держава повинна управляти процесами економічної глобалізації, проводячи гнучку політику, проводячи оптимальну лібералізацію торговельних та фінансових відносин, але в той же час визначаючи для себе провідні галузі та галузі, що потребують підтримки, протекціонізму.

Дослідження показало також зв'язок добробуту із політичною глобалізацією, але їх взаємовплив менший за значимістю.

Україна має потенціал свого розвитку з точки зору глобалізаційних процесів. Повинна зростати кількість соціальних (інтерперсональних, культурних, інформаційних) зв'язків. Але в той же час, Україна повинна якісно змінювати характер своєї підтримки соціальних глобалізаційних процесів. Досвід успішних країн показав, що уряд таких держав не впливає на безпосередньо фактичні процеси соціальної глобалізації, а залучає до них недержавних акторів (представників бізнесу, культури, науки, громадянського суспільства), в той же час вони повністю відповідають за забезпечення юридичних аспектів соціальної глобалізації, створюючи закони та регулятивні норми, інституції та процеси, що забезпечують зростання соціальних контактів. Наріжним камінням цієї діяльності повинен стати принцип дотримання верховенства права. Україна повинна змінювати власний підхід до культурної, інформаційно стратегії, та стратегії публічної дипломатії, зміщуючи акцент з актора, що приймає рішення та розподіляє її ресурси, на актора, що підтримує та забезпечує протікання глобалізаційних процесів (але при цьому не бере активну участь). Цілі цих стратегій повинні містити конкретні вимірюванні кроки, уряд повинен забезпечити відкриті і прозору звітність щодо їх реалізації.

З точки зору формування ЗСЖ, редукції впливу колективної травми, покращення психічного здоров'я української нації, одним із інструментів можуть стати елементи соціальної глобалізації. Культурний, інформаційний та міжособистісний обмін сприятиме зміні негативних установок та форм поведінки, що посилить як здоров'я, так і потенціал нації.

З точки зору економічної глобалізації Україні в першу чергу слід приділяти юридичним її аспектам створюючи можливості для лібералізації міжнародних торговельних та фінансових відношень, але діючи гнучко, виявляючи галузі, які можуть стати спеціалізацією країни та локомотивом для її економічного зростання, в той же час здійснюючи протекціоністські заходи для значимих галузей. Крім того, Україна як держава як активний актор може брати безпосередню участь у посиленні фактичної економічної глобалізації через заключення двосторонніх угод, інвестуючи в інфраструктурні проекти тощо.

Реалізація особистих свобод має зв'язок із соціальною глобалізацією. З одного боку, соціальні зв'язки впливають на підвищення рівня реалізації свобод та контролю їх з боку громадянського суспільства. З іншого, розширення процесів глобалізації є ефективним для країни лише при підтриманні високого рівня реалізації громадянських свобод. Головним чинником тут виступає принцип верховенства права. Саме виконання цієї фундаментальної свободи є необхідним для подальшого розвитку України. При наявності політичної волі та при підтримці розвинених країн (соціальна глобалізація де-юре) Україна зможе подолати цю проблему.

Економічна глобалізація тісно пов'язана із економічною глобалізацією де-юре. Основні перешкоди для подальшого економічного розвитку України і поглиблення її процесів глобалізації є – відсутність верховенства права, корупція та олігархія. Для подальшого розвитку країни та зростання добробуту її громадян необхідно подолати ці перешкоди. Держава традиційно фокусується на проблемах великих компаній, тоді як малим і середнім підприємствам часто не вистачає ресурсів для самостійного вирішення проблем. Однак існує відчуття того, що розвиток економіки значною мірою залежить від розвитку малого та середнього бізнесу. Слід вважати, що регуляції для малого бізнесу мають відрізнитися від регуляцій для великого і середнього бізнесу, у післявоєнні часи слід підтримувати середній і малий бізнес, дати їм можливість зростати. Для цього слід переглянути податкову систему, та низьку законів обмежуючих розвиток бізнесу. Уряд держави має підтримувати бізнес а не керувати ним.

На рівень безпеки теж впливає реалізація принципу верховенства права. На впровадження цього принципу в Україні буде впливати зсув в ментальності, в прийнятті цінностей свободи і прагматичності. Культурна глобалізація може виступати інструментом для реалізації даної цілі. Крім того, верховенство права перешкоджає розвитку корупції, що позитивно впливає на розвиток економічної глобалізації. Також слід продовжувати співпрацю з нашими партнерами та змінюватися для входу до НАТО.

Для покращення своїх позицій на міжнародному середовищі, Україні конче необхідно збільшити свою представленість у міжнародних організаціях та союзах (як міжурядових, так і неурядових), а ще краще створювати власні організації, та здійснити повноцінний вхід до Європейського Союзу. Активна участь України в організаціях світового та регіонального рівнів є важливим вектором реалізації інтеграційних напрямів зовнішньої політики та утвердженням нашої країни, як високоавторитетної держави у світовому співтоваристві.

Війна кардинально змінила характер протікання глобалізаційних процесів в Україні. Вона несе загрози глобалізаційним процесам та і самому розвитку України: обмеження свобод та ризик диктатури, падіння економіки, демографічна криза, подальший негативний вплив олігархічних груп, зростання корупції тощо. Не дивлячись на безліч негативних моментів, відкрились і нові можливості для розширення процесів глобалізації та їх впливу на розвиток країни. Зокрема, велика міграція українців спричинила збільшення інтерперсональних контактів. Під час війни зросла цікавість до української культури, збільшилась кількість громадських організацій. При правильному підході в публічній дипломатії можна сприяти формуванню позитивного бренду України. Зростання ролі громадських організацій може вплинути і на процес контролю над дотриманням свобод, впровадження принципів верховенства права, боротьби з корупцією та олігархією. Також відбулись певні зміни в економіці з'явилися можливості для розвитку окремих галузей (ВПК, технології, логістика, продовольча промисловість). Процеси та механізми глобалізації можуть стати ефективним інструментом для розвитку України навіть під час війни.

Україні є що надати Світу, і щоб стати ефективною державою, слід вже сьогодні у найстрашніші часи об'єднати суспільство та цілеспрямовану роботу уряду на благо країни.

ДЖЕРЕЛА

1. Авраменко Н. Л. Перспективи відновлення українського бізнесу у післявоєнний час // Економіка та суспільство [Електронний ресурс]. – 2022. – № 46. – С. 1–2. – Режим доступу: URL. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3374/3301> – Дата звернення: 23.06.2024.
2. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи // Соціально-економічні проблеми і держава [Електронний ресурс]. – 2023. – № 1 (28). – С. 10–14. – Режим доступу: URL. <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/42457> – Дата звернення: 23.06.2024.
3. Бережна Т. Український бізнес має залишатися в Україні і працювати на перемогу // Голос України - газета Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – 2023. – № 1 (28). – С. 10–14. – Режим доступу: URL. <http://www.golos.com.ua/article/365906> – Дата звернення: 30.06.2024.
4. Богдан Т. Фінансово-економічні наслідки війни // LB.ua [Електронний ресурс] //–Режим доступу: URL. https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/550614_finansovoekonomichni_naslidki.html – Дата звернення: 30.06.2024.
5. Вінокуров Я. Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що треба зробити владі? // Економічна правда [Електронний ресурс]. – Квітень 2024. – Режим доступу: URL. <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/> – Дата звернення: 12.07.2024.
6. Дані ВВП // The World Bank. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. <https://data.worldbank.org/> – Дата звернення: 30.06.2024.
7. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. <https://www.ukrstat.gov.ua/> – Дата звернення: 01.07.2024.

8. Довгострокова стратегія розвитку української культури: стратегія реформ. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]. – Лютий 2016. – Режим доступу: URL. <https://www.kmu.gov.ua/news/248192113>– Дата звернення: 01.07.2024.
9. Еггерс Д. Знищення української культури є ключовим елементом російської агресії // Радіо Свобода [Електронний ресурс]. – Грудень 2022. – Режим доступу: URL. <https://www.radiosvoboda.org/a/eggerts-zvit-vtraty-ukrayinskoyi-kultury-ahresiya-rosiyi/32164637.html>– Дата звернення: 12.07.2024.
10. Європейська конвенція про захист прав і свобод. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. <https://www.coe.int/uk> – Дата звернення: 26.06.2024.
11. Жураковська Л. Стан продовольчого забезпечення України під час війни [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: URL. <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/stan-prodovolchoho-zabezpechennya-ukrayiny-pid-chas-viyny> – Дата звернення: 26.06.2024.
12. Загальна декларація прав людини. Генеральна Асамблея ООН від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. <https://www.ohchr.org/en/universal-declaration-of-human-rights> – Дата звернення: 12.07.2024.
13. Зануда А. Торговельний безліміт: що дали Україні два роки без обмежень на ринках ЄС // ВВС Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv22lexmrnmo> – Дата звернення: 30.06.2024.
14. Зовнішньополітична стратегія України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL. www.president.gov.ua – Дата звернення: 12.07.2024.
15. Інфляційний звіт//Національний банк України// жовтень 2023 року// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-jovten-2023-roku> – Дата звернення: 12.07.2024.

16. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. УкрІнформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> – Дата звернення: 25.07.2024.
17. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua> – Дата звернення: 30.06.2024.
18. Лазарєва М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі // Юридичний науковий журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://lsej.org.ua/1_2020/13.pdf – Дата звернення: 20.06.2024.
19. Міністерство закордонних справ Норвегії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL www.regjeringen.no – Дата звернення: 12.07.2024.
20. Міністерство закордонних справ Швейцарії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL www.eda.admin.ch – Дата звернення: 15.07.2024.
21. Мороз Є. О. Економічні виклики та пріоритети післявоєнної відбудови України в умовах постсоціалістичної трансформації // Міжнародна безпека у світлі сучасних глобальних викликів: збірник наукових праць. – Київ, 2023. – С. 42–48.
22. НБУ. Економіка України адаптувалася до війни // Економіка України. [Електронний ресурс]. Січень 2024. – Режим доступу: URL <https://www.dw.com/uk/prognoz-nbu-ekonomicne-zrostanna-v-ukraini-trivatime-popri-vijnu/a-68095377> – Дата звернення: 15.07.2024.
23. Осадчук Р. Потреба в українській книжці зросла в рази // Goethe Institut [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://www.goethe.de/prj/lek/uk/--/ori.html> – Дата звернення: 27.07.2024.
24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про запровадження національної системи стійкості»: Указ Президента України від 27.09.2021. № 479/2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://www.president.gov.ua> – Дата звернення: 20.07.2024.

- 25.Самойлюк М. Як економіка України працює під час війни. Великий експлейн про бюджет, податки та курс долара // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://ces.org.ua/velikiy-ekspleyner/> – Січень 2024. – Дата звернення: 26.06.2024.
- 26.Сердюк Л., Купрієєва О., Отенко С. Салутогенна основа особистісної витривалості // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія». – 2022. – № 15. – С. 56–60. – Режим доступу: URL <https://bpsy.knu.ua/index.php/psychology/article/view/303> – Дата звернення: 12.07.2024.
- 27.Стратегія публічної дипломатії МЗС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://mfa.gov.ua> – Дата звернення: 26.06.2024.
- 28.Сущенко В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні // Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/c7036665-89b5-4e16-b4a3-4a9a482fea6a> – Дата звернення: 12.07.2024.
- 29.Тарасовський Ю. Україна втратила три позиції у рейтингу економічних свобод // Forbes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://forbes.ua/news/ukraina-vtratila-tri-pozitsii-u-reytingu-ekonomichnih-svobod-vid-heritage-foundation-16022022-3695> – Дата звернення: 20.07.2024.
- 30.Туркова К., Шинкаренко І. Українську мову почали масово вивчати у світі – це наслідки масштабної агресії Росії // Голос Америки [Електронний ресурс]. – Грудень 2022. – Режим доступу: URL <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayinska-mova-viyna-rosiya/32171517.html> – Дата звернення: 25.07.2024.
- 31.Тягнирядно К. Чим живе громадянське суспільство протягом двох років війни – дослідження КМІС // УкрІнформ [Електронний ресурс]. – Квітень 2024. – Режим доступу: URL <https://www.ukrinform.ua/rubric->

- [society/3858322-cim-zive-gromadanske-suspilstvo-protagom-dvoh-rokiv-vijni-doslidzenna.html](https://www.researchgate.net/publication/3858322-cim-zive-gromadanske-suspilstvo-protagom-dvoh-rokiv-vijni-doslidzenna.html) – Дата звернення: 12.07.2024.
32. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 липня 2021 року "Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України"» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://www.president.gov.ua> – Дата звернення: 26.06.2024.
33. Яцула М. Трансгенераційна травма голодомору та її вплив на харчову поведінку // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. – 2023. – Випуск 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/15_2023/15.pdf – Дата звернення: 12.07.2024.
34. Abduvaliev M. The Impact of Investments on Economic Growth: Evidence from Tajikistan // Journal of Research, Innovation and Technologies (JoRIT). – 2023. – Vol. 2, no. 3. – P. 31. – Режим доступу: URL [https://doi.org/10.57017/jorit.v2.1\(3\).03](https://doi.org/10.57017/jorit.v2.1(3).03) – Дата звернення: 07.07.2024.
35. Amartya Sen, Development as freedom. – New York : Knopf, 1999. – 366 – С. 46–54.
36. Amin A., S.Anwar, X-H Liu Correction to "Outward foreign direct investment and economic growth in Romania: Evidence from non-linear ARDL approach" // International Journal of Finance & Economics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/ijfe.2905> – Дата звернення: 12.07.2024
37. Andersen Jorgen Goul. Welfare States and Welfare State Theory. – 2007. – Режим доступу: URL https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=mvAGYJMAAAAJ&citation_for_view=mvAGYJMAAAAJ:1qzjygNMrQYC – Дата звернення: 12.07.2024.
38. Anvar S., Nguyen L. Foreign direct investment and economic growth in Vietnam // ResearchGate. – January 2010. – Режим доступу: URL https://www.researchgate.net/publication/238088356_Foreign_direct_investment_and_economic_growth_in_Vietnam – Дата звернення: 20.07.2024.

39. Bahrini R., Qaffas A. Impact of Information and Communication Technology on Economic Growth // *Economies*. – 2019. – Режим доступа: URL https://www.researchgate.net/publication/331837026_Impact_of_Information_and_Communication_Technology_on_Economic_Growth_Evidence_from_Developing_Countries – Дата звернення: 20.07.2024.
40. Bates W. R. Freedom, Progress, and Human Flourishing. – Lanham : Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated, 2021. – 276 p.
41. Bhagat S. Economic Growth, Income Inequality, and the Rule of Law // *Harvard Business Law Review*. – November 2020. – Режим доступа: URL <https://journals.law.harvard.edu/hblr/2020/11/economic-growth-income-inequality-rule-of-law/> – Дата звернення: 20.07.2024.
42. Braga de Macedo J., Oliveira Martins J., Jalles J. T. Globalization, Freedoms and Economic Convergence: An Empirical Exploration of A Trivariate Relationship Using A Large Panel // *SSRN Electronic Journal*. – 2021. – Режим доступа: URL <https://doi.org/10.2139/ssrn.4197378> – Дата звернення: 07.07.2024.
43. Carrera P. M., Bridges J. F. Globalization and healthcare: understanding health and medical tourism // *Expert Review of Pharmacoeconomics & Outcomes Research*. – 2006. – Vol. 6, no. 4. – P. 447–454. – Режим доступа: URL <https://doi.org/10.1586/14737167.6.4.447> – Дата звернення: 07.07.2024.
44. Ciftci C., Durusu-Ciftci D. Economic freedom, foreign direct investment, and economic growth: The role of sub-components of freedom // *The Journal of International Trade & Economic Development*. – 2021. – P. 1–22. – Режим доступа: URL <https://doi.org/10.1080/09638199.2021.1962392> – Дата звернення: 07.07.2024.
45. Dreher A., Gassebner M., Siemers L. H. R. Globalization, Economic Freedom and Human Rights // *SSRN Electronic Journal*. – 2010. – Режим доступа: URL <https://doi.org/10.2139/ssrn.1695446> – Дата звернення: 12.07.2024.
46. Dreher A. Does globalization affect growth? Evidence from a new index of globalization // *Applied Economics*. – 2006. – Vol. 38, no. 10. – P. 1091–1110. –

- Режим доступу: URL <https://doi.org/10.1080/00036840500392078> – Дата звернення: 12.07.2024.
47. Education: The Role of Education in Enhancing Quality of Life // FasterCapital. – Режим доступу: URL <https://fastercapital.com/content/Education--The-Role-of-Education-in-Enhancing-Quality-of-Life.html#:~:text=Education%20provides%20knowledge%20and%20skills,and%20improve%20their%20economic%20status.Ехес> – Дата звернення: 12.07.2024.
48. Sweden amends its Fundamental Law on Freedom of Expression // Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. – Режим доступу: URL <https://www.coe.int/en/web/execution/-/sweden-amends-its-fundamental-law-on-freedom-of-expression> – Дата звернення: 12.07.2024.
49. Fernandez E. The Role of Human Capital in Economic Growth: The Case of Spain // IMF Working Papers. – 2000. – Vol. 00, no. 8. – P. 1. – Режим доступу: URL <https://doi.org/10.5089/9781451842500.00> – Дата звернення: 15.07.2024.
50. Freedom in the World Report // Freedom House. – Режим доступу: URL <https://freedomhouse.org/report/freedom-world#Data>. – Дата звернення: 12.07.2024.
51. Fleisher B. M., Li H., Zhao M. Q. Human Capital, Economic Growth, and Regional Inequality in China // SSRN Electronic Journal. – 2007. – Режим доступу: URL https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=96904 – Дата звернення: 12.07.2024.
52. Fukuyama F. End of History and the Last Man. // Penguin Books, Limited, // 1993.
53. Geneva Internet Platform – Режим доступу: URL www.giplatform.org. – Дата звернення: 12.07.2024.
54. Gini coefficient of equivalised disposable income – EU-SILC survey // Eurostat. – Режим доступу: URL https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12/default/table?lang=en – Дата звернення: 25.07.2024.

55. Gini index in Ukraine from 2013 to 2028 // STATISTA. – Режим доступу: URL <https://www.statista.com/forecasts/1165120/gini-index-forecast-in-ukraine>. – Дата звернення: 25.07.2024.
56. Global Food Security Index 2022 // Economist Impact. – Режим доступу: URL <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>. - Дата звернення: 25.07.2024.
57. Görnflot Annette Digital Humanitarianism: How Tech Entrepreneurs Are Changing the World. – 2019.
58. Gourinchas P-O. Global Economic Growth Slows Amid Gloomy and More Uncertain Outlook // International Monetary Fund. – Липень 2022. – Режим доступу: URL <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2022/07/26/blog-weo-update-july-2022>. - Дата звернення: 25.07.2024.
59. Graham C. The Economics of Happiness: Insights on Globalization from a Novel Approach // ResearchGate. – Вересень 2005. – Режим доступу: URL https://www.researchgate.net/publication/237809673_The_Economics_of_Happiness. - Дата звернення: 25.07.2024
60. Globalization, Human Rights, and Democracy // Cato Institute. – Режим доступу: URL <https://www.cato.org/commentary/globalization-human-rights-democracy>. - Дата звернення: 25.07.2024
61. Gygli S., Haelg F., Potrafke N., Sturm J.-E. The KOF Globalisation Index – Revisited // The Review of International Organizations. – Січень 2019. – Режим доступу: URL <https://link.springer.com/article/10.1007/s11558-019-09344-2>. - Дата звернення: 25.07.2024
62. Haggard S., Tiede L. The Rule of Law and Economic Growth: Where are We? // World Development. – 2011. – Vol. 39, no. 5. – P. 673–685. – Режим доступу: URL <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.10.007>. - Дата звернення: 25.07.2024
63. Hague S.T. Effect of Public and Private Investment on Economic Growth in Bangladesh: An Econometric Analysis // Режим доступу: URL

https://www.researchgate.net/publication/354062379_Effect_of_Public_Investment_on_Economic_Growth_in_Bangladesh_An_Econometric_Analysis.

– Дата звернення: 25.07.2024

64. Happy Index Planet // Режим доступу: URL <https://happyplanetindex.org/>. -

Дата звернення: 12.07.2024

65. Index of Human Capital per Person from the Penn World Table // Режим доступу: URL <https://fred.stlouisfed.org/tags/series?t=indexes%3Bpwt>. – Дата

звернення: 25.07.2024

66. Jacques O. Culture and the Economy: Understanding the Dynamics of Globalization // НЕС. – Режим доступу: URL <https://www.hec.edu/en/culture-and-economy-understanding-dynamics-globalization>. – Дата звернення:

12.07.2024

67. Jing L. Correlation between GDP per capita and quality of life level index //

Режим доступу: URL https://www.researchgate.net/figure/Annual-Growth-Rates-of-Life-Satisfaction-and-GDP-per-Capita-in-Specified-Country-during-tbl1_24017760

– Дата звернення: 12.07.2024

68. Junker K. W., Farah P. D. Globalization, Environmental Law, and Sustainable Development in the Global South: Challenges for Implementation. – Taylor & Francis Group, 2021.

69. Karlis Smits, Favaro E., Golovach A., Khan F., Larson D., Goychuk Schroeder K., Schmidt G., Nivievskiy O., Osmochescu E., Ponomarenko H., Crespo Cuaresma J., Oberhofer H., Hrebenuk Y., Christopher C. Ukraine Growth Study Final Document // Режим доступу: URL <https://www.worldbank.org/>. – Дата

звернення: 12.07.2024

70. Kapoor A., Debroy B. GDP is not a Measure of Human Well-Being // Harvard Business Review. – 2019. – Режим доступу: URL <https://hbr.org/2019/10/gdp-is-not-a-measure-of-human-well-being>. – Дата звернення: 12.07.2024

71. Kelly C. L. The Impact of the Rule of Law on National Security in African Countries // Judicature. – 2020. – Режим доступу: URL

- <https://judicature.duke.edu/articles/the-impact-of-the-rule-of-law-on-national-security-in-african-countries/> – Дата звернення: 10.07.2024
72. Kofi Annan Universal values - peace, freedom, social progress, equal rights, human dignity - acutely needed, Secretary-General says at Tübingen University, Germany: [lecture on Global Ethics, entitled "Do We Still Have Universal Values?", Germany, 12 December 2003] / [by the Secretary-General]. – New York, 2003.
73. Kumari N., Chandra Sahu N., Kumar P. Does Globalization Lead to Happiness? Experience from Asian Lower-Middle Income Countries Using Pooled Mean Group (PMG) Model. – April 2021. — Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/344311307_Does_Globalization_Lead_to_Happiness_Experience_from_Asian_Lower-Middle_Income_Countries_Using_Pooled_Mean_Group_PMG_Model. – Дата звернення: 20.07.2024
74. Kumo W. L. Infrastructure Investment and Economic Growth in South Africa: A Granger Causality Analysis. – November 2012. – Working Paper No. 160.
75. Landova Marketa, "The Role of Social Media in Global Political Activism" 2018
76. Ma Y., Chen D. Openness, rural-urban inequality, and happiness in China. – December 2020. – Режим доступу: URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0939362520301527Martela> – Дата звернення: 20.07.2024
77. Frank. I'm a psychologist in Finland, the No. 1 happiest country in the world: 4 phrases we use every day. – Режим доступу: URL: <https://www.cnbc.com/2023/06/09/psychology-expert-from-finland-the-worlds-happiest-country-shares-the-meaning-of-life-in-5-words.html> – Дата звернення: 20.07.2024
78. Mincer Jacob. Human capital and economic growth– Режим доступу: URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0272775784900323> – Дата звернення: 20.07.2024

79. Ministry of Local Government and Modernisation. Digital Throughout Life – Режим доступу: URL: <https://www.regjeringen.no> – Дата звернення: 20.07.2024
80. Ministry of foreign Affairs. Strategy for Sweden's global development cooperation activities in the areas of human rights and freedoms, democracy and the rule of the law 2024-2028/Sweden– Режим доступу: URL: <https://www.government.se/international-development-cooperation-strategies/2024/03/strategy-for-swedens-global-development-cooperation-activities-in-the-areas-of-human-rights-and-freedoms-democracy-and-the-rule-of-law-20242028/> – Дата звернення: 20.07.2024
81. Morse J., Engle R. Social Globalization: The Roles of Human Freedom, Education and Culture / Quinnipiac University. – September 2020. – Режим доступу: URL: – DOI: <https://doi.org/10.33423/jabe.v22i6.3070>. – Дата звернення: 20.07.2024
82. Negri A., Hardt M. Empire. Harvard University Press, 2001. 496 p
83. Norway country report – Режим доступу: URL: <https://www.sgi-network.org/> – Дата звернення: 30.07.2024
84. Norway's humanitarian strategy – Режим доступу: URL: <https://www.norad.no/> – Дата звернення: 30.09.2024
85. Novianti L. E., Purba F., Wungu E. Quality of Life as A Predictor of Happiness and Life Satisfaction // Jurnal Psikologi. – 2020. – Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/343836027_Quality_of_Life_as_A_Predictor_of_Happiness_and_Life_Satisfaction. – Дата звернення: 12.07.2024
86. Pohjola M. Information Technology and Economic Growth – A Cross-Country Analysis // UNU/WIDER. – 2000. — Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/5078388_Information_Technology_and_Economic_Growth_A_Cross-Country_Analysis. – Дата звернення: 12.07.2024
87. Pologeorgis N. A. How Globalization Affects Developed Countries // LinkedIn. – Вересень 2023. — Режим доступу: URL:

- <https://www.linkedin.com/pulse/how-globalization-affects-developed-countries-antezana-suarez/> – Дата звернення: 12.07.2024
88. Public World Investment Report 2023 — Режим доступу: URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023> – Дата звернення: 12.07.2024
89. Quality of Life — Режим доступу: URL: <https://www.numbeo.com/quality-of-life/> – Дата звернення: 15.08.2024
90. Rule of law and economic growth / V. O. Shevchuk et al. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2020. Vol. 1, no. 32. P. 278–289. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.200522/> – Дата звернення: 15.07.2024
91. SAKR N. Foreign Support for Media Freedom Advocacy in the Arab Mediterranean: Globalization from Above or Below?. Mediterranean Politics. 2006. Vol. 11, no. 1. P. 1–20. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.1080/13629390500490361> – Дата звернення: 15.07.2024
92. Santos P. Trade Liberalization and Economic Growth: The Role of Regulatory Policies. Journal of World Economic Research. 2013. Vol. 2, no. 3. P. 45. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.11648/j.jwer.20130203.13> – Дата звернення: 15.07.2024
93. Sapkota J. B. Development Impacts of Globalization and Education: Evidence from the Asia-Pacific Countries. Crossing the Border: International Journal of Interdisciplinary Studies. 2015. Vol. 3, no. 1. P. 21–40. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.3126/ctbijis.v3i1.14088> – Дата звернення: 15.07.2024
94. Shafeeg F., Raza S. H. The Global and the Local // Journal of Globalization Studies. – Травень 2019. — Режим доступу: URL: https://www.sociostudies.org/upload/sociostudies.org/journal/jogs/2019_1/097-110.pdf – Дата звернення: 15.07.2024
95. Shangquan G. Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention // CDP Background Paper No. 1. – 2000. — Режим доступу: URL: <https://www.un.org/development/desa/dpad/wp->

- <content/uploads/sites/45/publication/CDP-bp-2000-1.pdf> – Дата звернення: 15.07.2024
96. Shevchuk V. RULE OF LAW AND ECONOMIC GROWTH/ et al. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2020. Vol. 1, no. 32. P. 278–289. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.200522> – Дата звернення: 15.07.2024
97. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. AIPPI, 2006. 156 p.
98. Takefman B. The Effects of Globalization on Economic Development // ResearchFDI. – April 2023. — Режим доступу: URL: <https://researchfdi.com/the-effects-of-globalization-on-economic-development/> – Дата звернення: 15.07.2024
99. Tang S., Z.wang. What Are the Implications of Globalization on Sustainability?— A Comprehensive Study / S. Tang et al. Sustainability. 2020. Vol. 12, no. 8. P. 3411. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.3390/su12083411> – Дата звернення: 15.07.2024
100. Tassinari M. Interpersonal relationships, human development, and the trajectory of economic change: a social constructionist perspective. International Review of Economics. 2023. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.1007/s12232-023-00414-x> – Дата звернення: 15.07.2024
101. The advantage of Switzerland’s economic freedom // GGB. — Режим доступу: URL: <https://ggba.swiss/en/the-advantages-of-switzerlands-economic-freedom/> – Дата звернення: 10.08.2024
102. Human Freedom Index – 2023 // Cato Institute. — Режим доступу: URL: <https://www.cato.org/human-freedom-index/2023> – Дата звернення: 10.08.2024
103. Ukraine 49/100/— Режим доступу: URL: <https://freedomhouse.org/ru/country/ukraine/freedom-world/2024> – Дата звернення: 10.08.2024

104. Ukraine Report 2023. European Commission. — Режим доступу: URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/ukraine-report-2023_en — Дата звернення: 10.08.2024
105. UNESCO. The 2009 UNESCO framework for cultural statistics (FCS). — UNESCO, 2009. — Режим доступу: URL: https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/unesco-framework-for-cultural-statistics-2009-en_0.pdf — Дата звернення: 10.08.2024
106. Miranda-Castillo. Do Cultural Values Affect Quality of Life Evaluation? / A. Urzúa et al. Social Indicators Research. 2012. Vol. 114, no. 3. P. 1295–1313. — Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0203-9> — Дата звернення: 10.08.2024
107. Veenhoven, R. (2001). Quality of life and happiness: Not quite the same. University of Rotterdam. — Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/241861429_Quality-of-Life_and_Happiness_not_quite_the_same. — Дата звернення: 10.07.2024
108. Veeramacheneni, B., Ekanayake, E. M., & Vogel, R. (2011). Information technology and economic growth – A causal analysis. — Режим доступу: URL: https://www.researchgate.net/publication/242079502_Information_technology_and_economic_growth_A_causal_analysis. — Дата звернення: 10.07.2024
109. Wolf Martin . Financial Time — Режим доступу: URL: <https://www.ft.com/content/b45dd868-ba89-45f7-b086-6a2955d31939> — Дата звернення: 10.07.2024
110. Wright, R. (2000). Global happiness. Prospect Magazine. — Режим доступу: URL: <https://www.prospectmagazine.co.uk/essays/56425/global-happiness>. — Дата звернення: 10.07.2024

Додаток 1 - Значимі кореляції ВВП НД з іншими індексами

ВВП НД	Інші індекси	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Середнє значення
GDP per capita (\$)	KOFCuGIdf	0,67	0,683	0,678	0,665	0,647	0,641	0,655	0,65	0,641	0,65	0,474	0,641
GDP per capita (\$)	KOFSoGIdf	0,667	0,658	0,611	0,627	0,644	0,65	0,651	0,648	0,644	0,628	0,597	0,639
GDP per capita (\$)	KOFSoGI	0,654	0,647	0,621	0,629	0,639	0,645	0,651	0,649	0,644	0,633	0,606	0,638
GDP per capita (\$)	KOFIpGIdf	0,631	0,622	0,622	0,629	0,632	0,641	0,644	0,647	0,64	0,627	0,596	0,630
GDP per capita (\$)	KOFEcGIdj	0,64	0,646	0,637	0,663	0,681	0,679	0,683	0,689	0,692	0,682	0,218	0,628
GDP per capita (\$)	KOFIpGI	0,612	0,605	0,606	0,61	0,618	0,625	0,627	0,63	0,626	0,612	0,563	0,612
GDP per capita (\$)	KOFInGI	0,63	0,621	0,609	0,614	0,623	0,627	0,622	0,613	0,606	0,585	0,54	0,608
GDP per capita (\$)	KOFFiGIdf	0,642	0,636	0,635	0,632	0,627	0,635	0,641	0,644	0,615	0,622	0,299	0,603
GDP per capita (\$)	KOFFiGI	0,661	0,619	0,605	0,618	0,622	0,632	0,636	0,64	0,63	0,631	0,325	0,602

GDP per capita – ВВП НД

KOFCuGIdf – культурний індекс глобалізації де-факто

KOFSoGI – соціальний індекс глобалізації в цілому, KOFSoGIdf – де-факто

KOFIpGIdf – інтерперсональний індекс глобалізації де-факто, KOFIpGI – в цілому

KOFEcGIdj – економічний індекс глобалізації де-юре

KOFInGI – інформаційна глобалізація в цілому

KOFFiGIdf – фінансовий індекс глобалізації де-факто, KOFFiGI – в цілому

Додаток 2. Значимі кореляції індексу якості життя з іншими індексами

Якість життя	Інші індекси	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Середнє значення
Quality of Life Index	KOFSaGI	0,769	0,784	0,792	0,696	0,73	0,741	0,826	0,842	0,866	0,87	0,805	0,793
Quality of Life Index	GDP per capita (\$)	0,848	0,804	0,83	0,819	0,689	0,616	0,791	0,82	0,793	0,778	0,743	0,776
Quality of Life Index	KOFCuGI	0,764	0,79	0,786	0,677	0,7	0,711	0,824	0,821	0,848	0,831	0,713	0,770
Quality of Life Index	KOFSaGI _{df}	0,786	0,791	0,791	0,676	0,647	0,628	0,796	0,817	0,842	0,852	0,667	0,754
Quality of Life Index	KOFCuGI _{df}	0,731	0,774	0,776	0,663	0,61	0,608	0,773	0,772	0,793	0,788	0,668	0,723
Quality of Life Index	KOFGI	0,689	0,734	0,729	0,629	0,686	0,715	0,791	0,771	0,787	0,791	0,544	0,715
Quality of Life Index	KOFecGI _{dj}	0,689	0,669	0,651	0,659	0,65	0,709	0,802	0,773	0,758	0,755	0,637	0,704
Quality of Life Index	KOFIpGI _{df}	0,718	0,679	0,65	0,561	0,63	0,655	0,774	0,745	0,78	0,788	0,743	0,702
Quality of Life Index	KOFIpGI	0,666	0,644	0,659	0,562	0,639	0,688	0,751	0,732	0,778	0,792	0,727	0,694
Quality of Life Index	KOFInGI _{dj}	0,667	0,693	0,693	0,559	0,738	0,751	0,719	0,705	0,742	0,726	0,612	0,691
Quality of Life Index	KOFSaGI _{dj}	0,647	0,641	0,656	0,545	0,692	0,727	0,722	0,715	0,756	0,756	0,676	0,685
Quality of Life Index	KOFFiGI	0,73	0,671	0,66	0,633	0,644	0,645	0,791	0,709	0,723	0,707	0,573	0,681
Quality of Life Index	KOFInGI	0,737	0,73	0,721	0,573	0,676	0,617	0,677	0,705	0,736	0,728	0,57	0,679
Quality of Life Index	KOFGI _{dj}	0,65	0,538	0,551	0,489	0,732	0,776	0,786	0,777	0,771	0,671	0,633	0,670
Quality of Life Index	KOFTrGI _{dj}	0,6	0,595	0,611	0,596	0,607	0,684	0,722	0,745	0,756	0,758	0,642	0,665

Додаток 3 - Значимі кореляції показників індексу щастя з іншими індексами

		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Середнє значення
Life Expectancy (years)	KOFSoGI	0,854	0,859	0,868	0,873	0,874	0,872	0,872	0,873	0,87	0,868
Life Expectancy (years)	KOFInGI	0,872	0,872	0,872	0,874	0,865	0,865	0,861	0,855	0,84	0,864
Life Expectancy (years)	KOFInGI dj	0,867	0,867	0,863	0,857	0,851	0,854	0,856	0,848	0,839	0,856
Life Expectancy (years)	KOFCuGI	0,835	0,838	0,854	0,857	0,857	0,85	0,848	0,852	0,849	0,849
Life Expectancy (years)	KOFGIdj	0,841	0,843	0,84	0,848	0,847	0,85	0,853	0,854	0,853	0,848
Life Expectancy (years)	KOFSoGI df	0,835	0,839	0,85	0,853	0,85	0,849	0,846	0,848	0,845	0,846
Life Expectancy (years)	KOFCuGI df	0,82	0,827	0,846	0,844	0,842	0,84	0,834	0,837	0,832	0,836
Life Expectancy (years)	KOFGI	0,817	0,824	0,83	0,838	0,836	0,836	0,843	0,842	0,837	0,834
Life Expectancy (years)	KOFSoGI dj	0,825	0,825	0,83	0,831	0,829	0,829	0,833	0,828	0,824	0,828
Life Expectancy (years)	KOFEcGI dj	0,798	0,801	0,795	0,802	0,808	0,821	0,825	0,826	0,822	0,811
Life Expectancy (years)	KOFTrGI dj	0,804	0,8	0,783	0,8	0,795	0,804	0,814	0,811	0,815	0,803
Ladder of life (Wellbeing)	KOFInGI	0,784	0,77	0,794	0,793	0,804	0,786	0,79	0,779	0,739	0,782
Ladder of life (Wellbeing)	KOFSoGI	0,768	0,759	0,775	0,779	0,793	0,778	0,784	0,791	0,801	0,781
Ladder of life (Wellbeing)	KOFSoGI df	0,763	0,756	0,774	0,778	0,789	0,773	0,769	0,771	0,767	0,771
Ladder of life (Wellbeing)	Life Expectancy (years)	0,73	0,765	0,792	0,767	0,785	0,741	0,747	0,76	0,737	0,758
Ladder of life (Wellbeing)	KOFCuGI	0,752	0,728	0,749	0,749	0,757	0,728	0,741	0,74	0,782	0,747
Ladder of life (Wellbeing)	KOFCuGI df	0,742	0,735	0,763	0,763	0,769	0,738	0,727	0,722	0,715	0,742
Ladder of life (Wellbeing)	KOFInGI dj	0,736	0,731	0,746	0,744	0,76	0,746	0,751	0,744	0,709	0,741
Ladder of life (Wellbeing)	KOFGIdj	0,737	0,696	0,713	0,724	0,757	0,745	0,765	0,746	0,756	0,738
Ladder of life (Wellbeing)	KOFGI	0,731	0,688	0,713	0,726	0,753	0,738	0,767	0,747	0,744	0,734

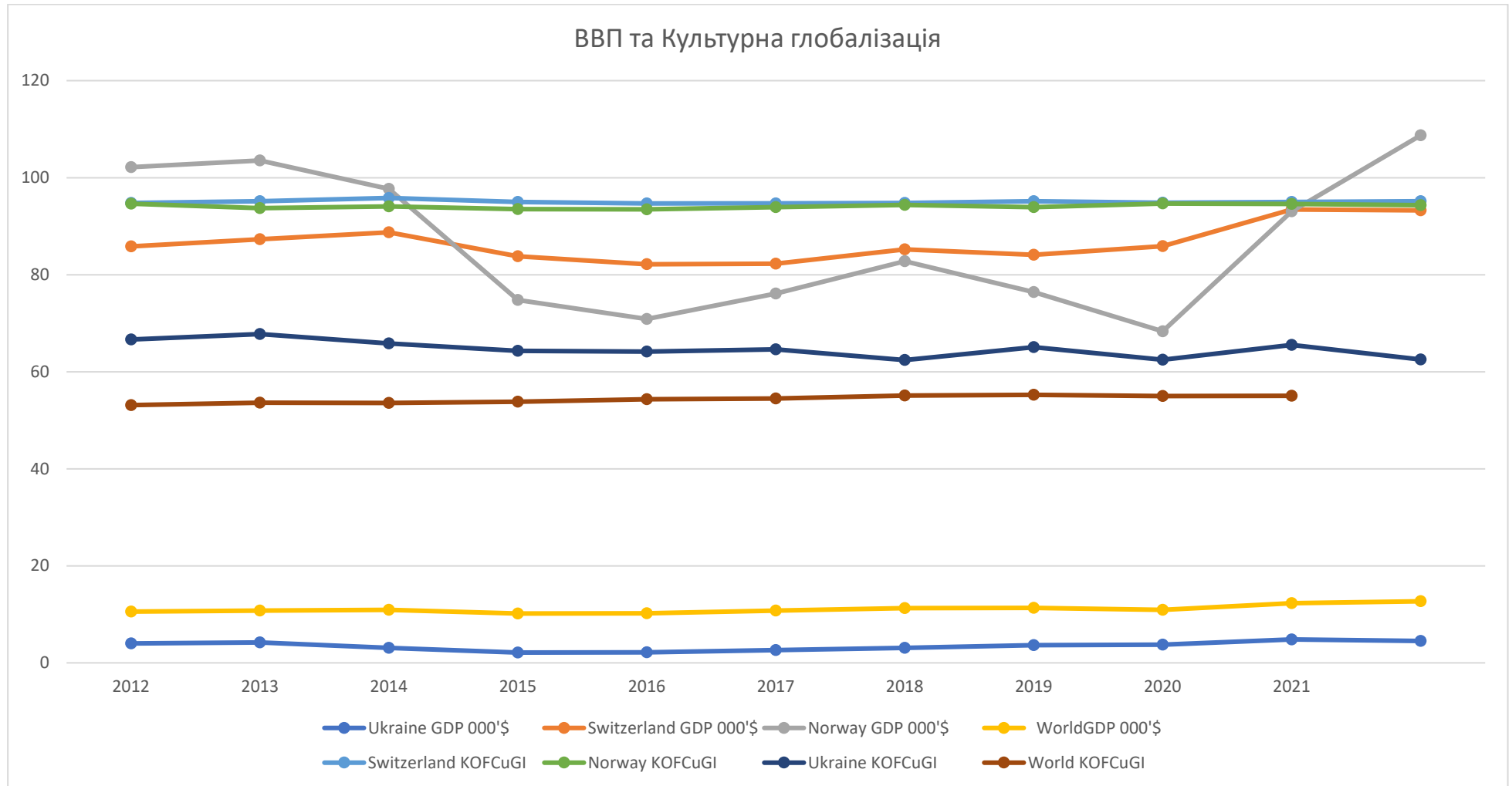
Додаток 4 - Значимі кореляції показників індексу свободи з іншими індексами

		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Середнє значення
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFCuGI _{dj}	0,62 5	0,68 6	0,68 6	0,69 1	0,71 9	0,72 4	0,84 8	0,83	0,83 8	0,84 4	0,749
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFSoGI _{dj}	0,61 7	0,66 2	0,67 1	0,66 9	0,72 1	0,72 4	0,82 8	0,81 5	0,80 6	0,81 7	0,733
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFCuGI	0,61 5	0,63 8	0,63 7	0,64 5	0,68 5	0,68 1	0,79 5	0,74 1	0,73 4	0,74	0,691
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFGI _{dj}	0,61 2	0,61 2	0,61 8	0,61 7	0,68 4	0,67 2	0,78 3	0,73 8	0,72	0,74 2	0,679
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFSoGI	0,57 2	0,61 1	0,61 6	0,61 7	0,66 5	0,66 5	0,78 8	0,75	0,73 5	0,74 3	0,676
HUMAN FREEDOM (Score)	KOFGI	0,61 7	0,62 6	0,63 1	0,62 3	0,67 8	0,66 7	0,76 9	0,71 2	0,69	0,71	0,672
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFCuGI _{dj}	0,76 2	0,78	0,76 6	0,77 6	0,77 9	0,78 3	0,81 5	0,78 8	0,79 7	0,80 4	0,785
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFSoGI _{dj}	0,76 5	0,76 4	0,75 7	0,75 6	0,76 3	0,76 4	0,78 8	0,76 5	0,75 2	0,76 1	0,763
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFCuGI	0,69 8	0,69 3	0,67 4	0,68 1	0,67 8	0,67	0,72 9	0,66 4	0,65 2	0,65 2	0,679
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFGI _{dj}	0,68 5	0,68 1	0,67 7	0,68 3	0,68 4	0,66 6	0,72 1	0,66 8	0,63 8	0,65 1	0,675
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFSoGI	0,68 4	0,67 9	0,66 8	0,66 4	0,66 6	0,66 6	0,71 6	0,66 8	0,64 8	0,65 3	0,671
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFIpGI _{dj}	0,67 4	0,66 6	0,66 6	0,65 5	0,66	0,67 8	0,67 1	0,67 5	0,65 9	0,66 7	0,667
PERSONAL FREEDOM (Score)	KOFInGI _{dj}	0,69 5	0,67 9	0,66 9	0,66 5	0,67 3	0,65	0,67 9	0,64 3	0,61 4	0,61 7	0,658

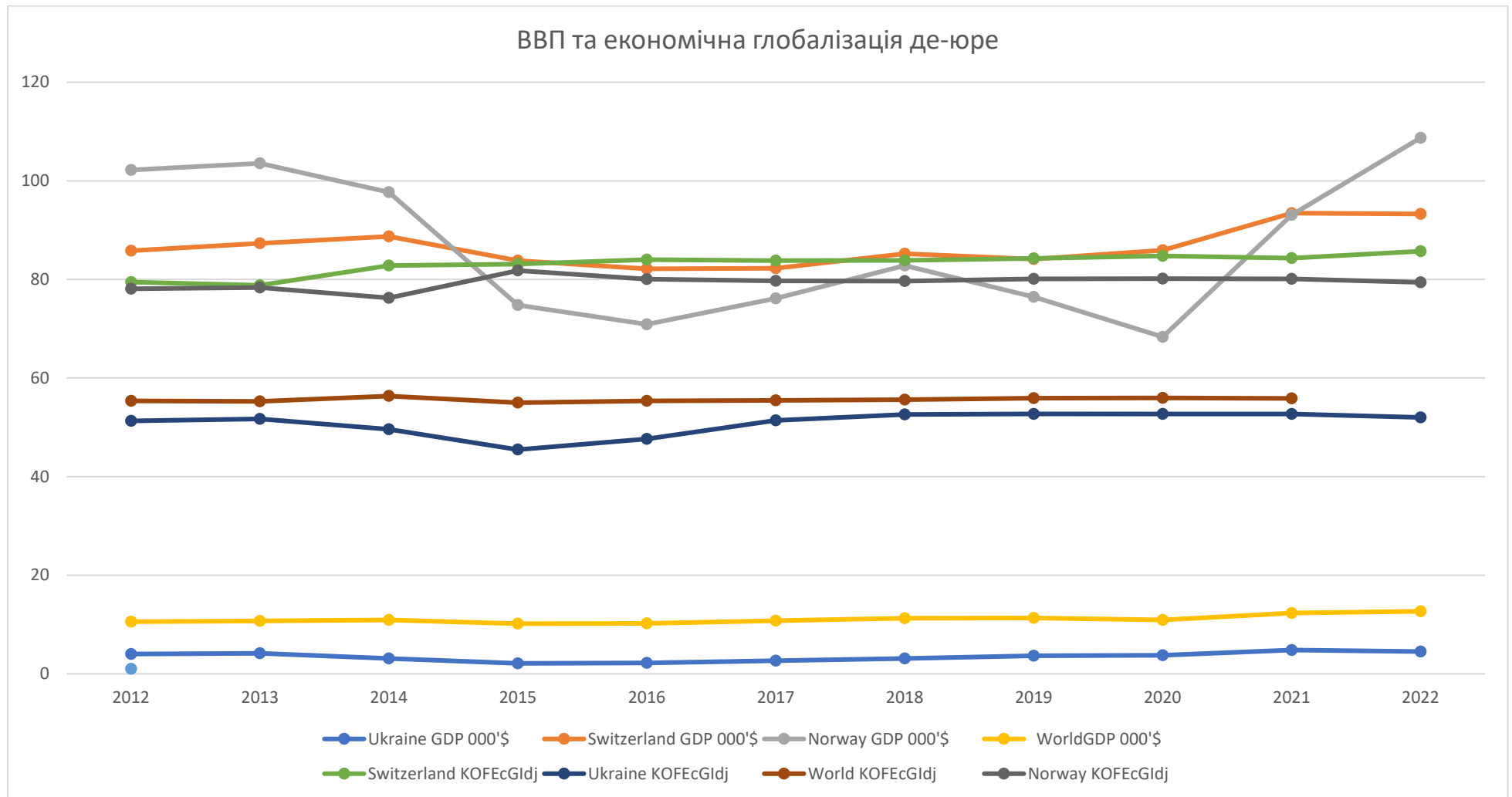
ECONOMIC FREEDOM (Score)	KOFecGI _{dj}	0,80 8	0,79 4	0,81 3	0,80 4	0,80 3	0,78 5	0,77 9	0,77 5	0,77 2	0,80 1	0,793
ECONOMIC FREEDOM (Score)	KOFFiGI	0,80 6	0,79 5	0,80 7	0,79	0,80 1	0,78 5	0,74 9	0,74 2	0,71 4	0,73 9	0,773
ECONOMIC FREEDOM (Score)	KOFFiGI _{dj}	0,79 5	0,79 5	0,79 9	0,80 2	0,79 3	0,76	0,76	0,74 1	0,72 6	0,73 6	0,771
ECONOMIC FREEDOM (Score)	KOFecGI	0,77 5	0,76	0,78 8	0,76 4	0,77 7	0,76 9	0,75 5	0,75 2	0,72	0,74 9	0,761
ECONOMIC FREEDOM (Score)	KOFSoGI	0,75 5	0,73 5	0,73 7	0,73 1	0,74 7	0,75 4	0,74 1	0,74 3	0,72	0,75 3	0,741
Rule of Law	GDP per capita (\$)	0,78 5	0,77 7	0,78	0,80 1	0,79 8	0,79 5	0,79 9	0,79 7	0,72 7	0,72 6	0,778
Rule of Law	Quality of Life Index	0,82 8	0,81 9	0,82 1	0,85 7	0,79 7	0,76 7	0,90 3	0,90 7	0,83	0,84 5	0,837
Legal System & Property Rights	Quality of Life Index	0,78 8	0,76	0,77 8	0,79 8	0,73 7	0,69 9	0,86 9	0,87 7	0,86 3	0,88 2	0,805

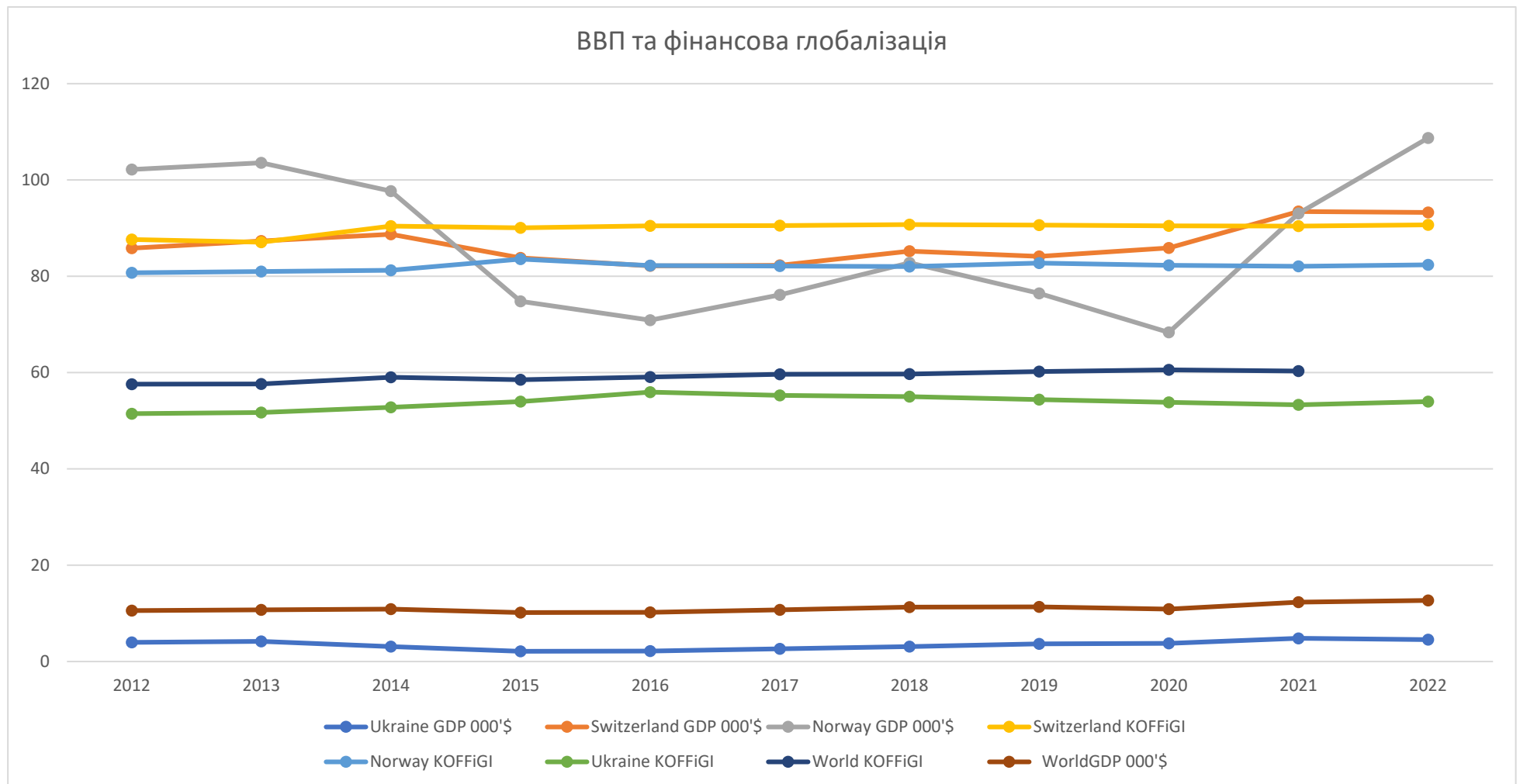
Додаток 5 - Кореляції індексів безпеки з іншими індексами

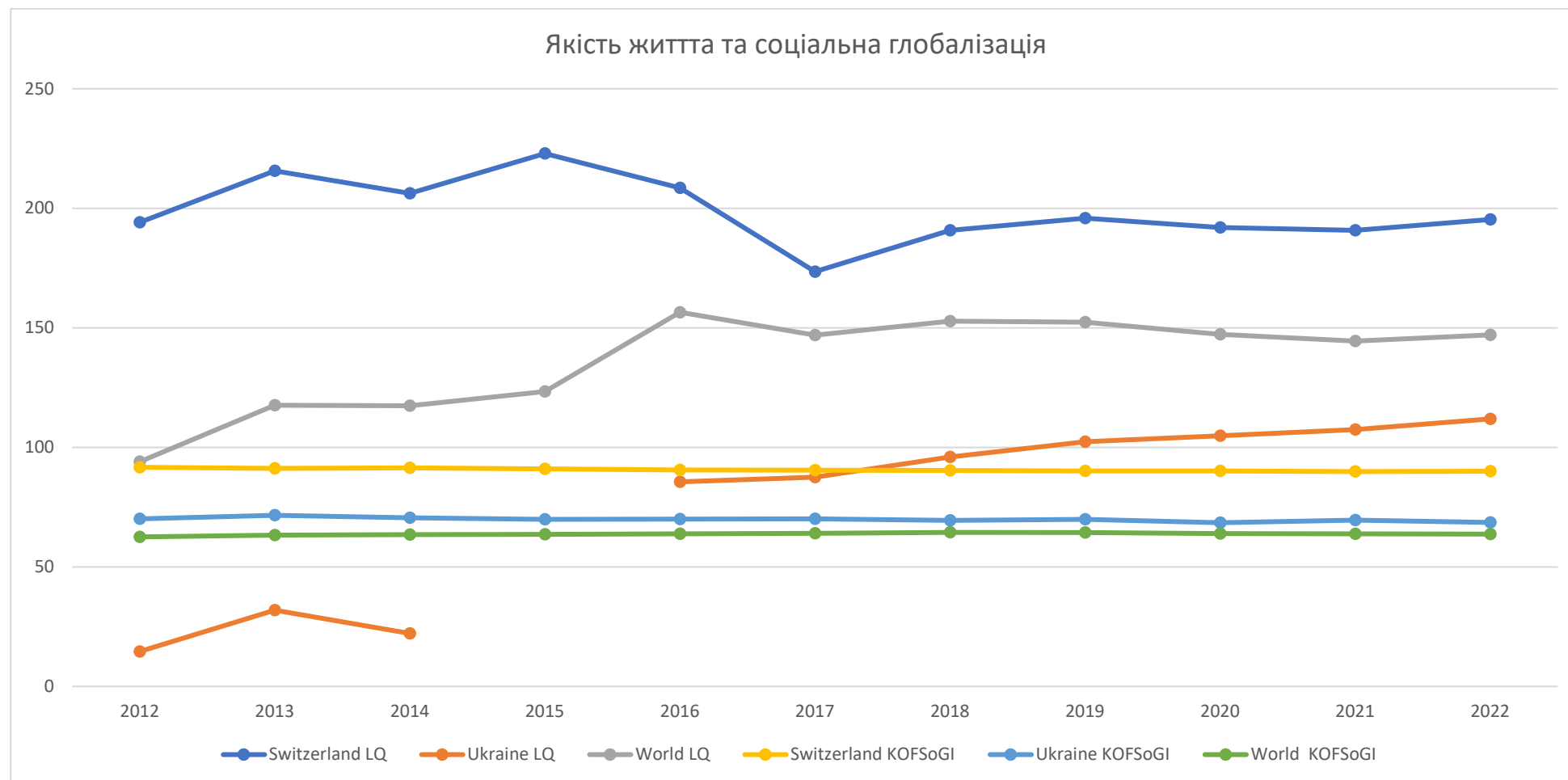
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021	Середнє значення
Security & Safety	Rule of Law	0,634	0,613	0,612	0,609	0,61	0,606	0,645	0,605	0,581	0,611		0,612
Security & Safety	KOFCuGI _{dj}	0,532	0,519	0,529	0,573	0,567	0,542	0,652	0,532	0,574	0,593		0,561
Security & Safety	KOFCuGI	0,524	0,519	0,525	0,55	0,566	0,536	0,652	0,542	0,58	0,59		0,558
Safety Index	Security & Safety	0,453	0,613	0,559	0,566	0,562	0,58	0,513	0,586	0,548	0,605		0,558
Safety Index	KOFT _r GI	0,294	0,494	0,538	0,568	0,46	0,502	0,564	0,58	0,631	0,608	0,612	0,531
Safety Index	KOFE _c GI _{dj}	0,374	0,56	0,543	0,548	0,539	0,496	0,576	0,55	0,543	0,525	0,535	0,526
Safety Index	KOFE _c GI	0,332	0,536	0,524	0,488	0,511	0,503	0,58	0,548	0,593	0,58	0,561	0,523
Safety Index	KOFT _r GI _{dj}	0,309	0,486	0,556	0,535	0,474	0,469	0,544	0,546	0,576	0,553	0,572	0,51

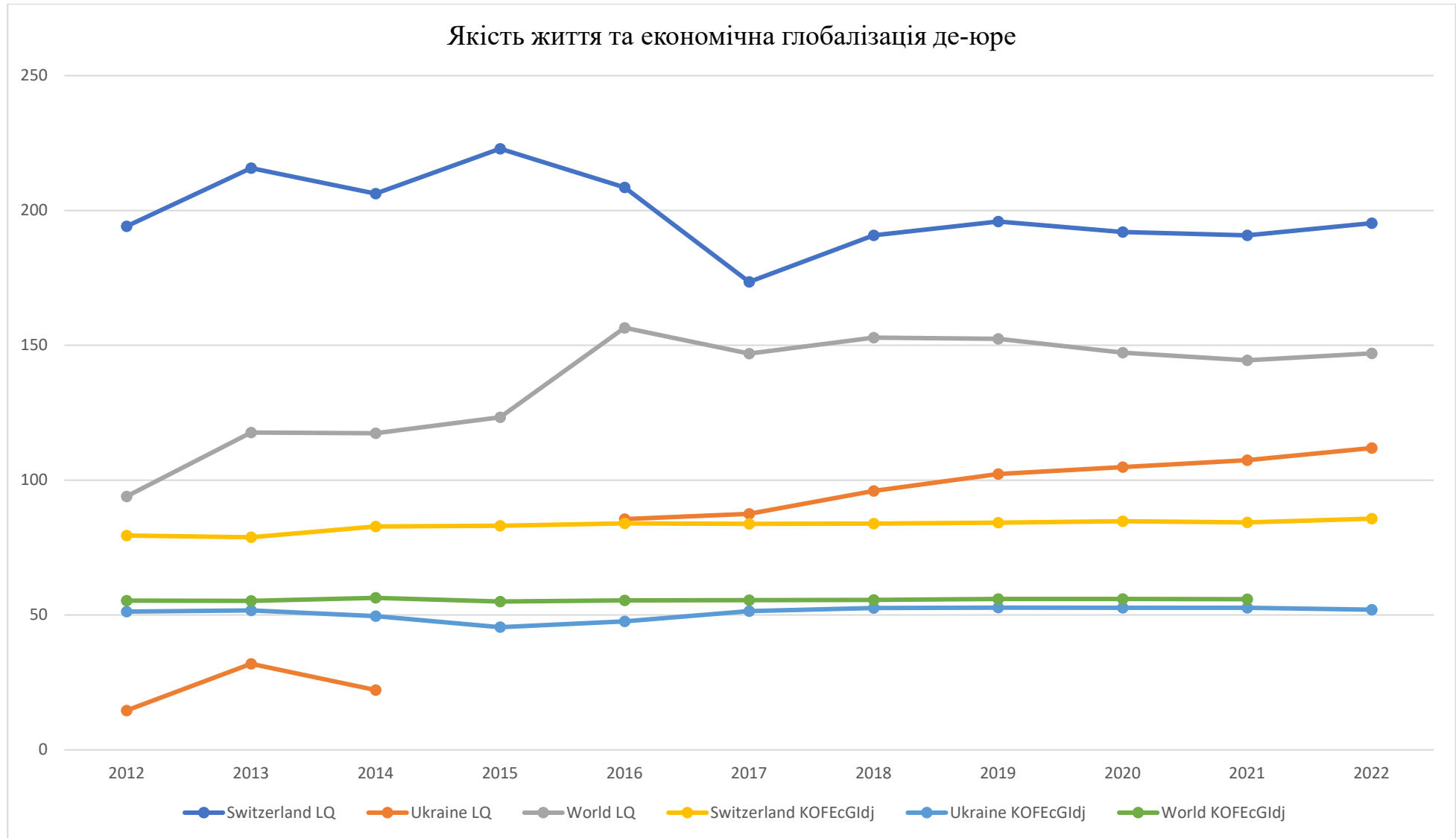

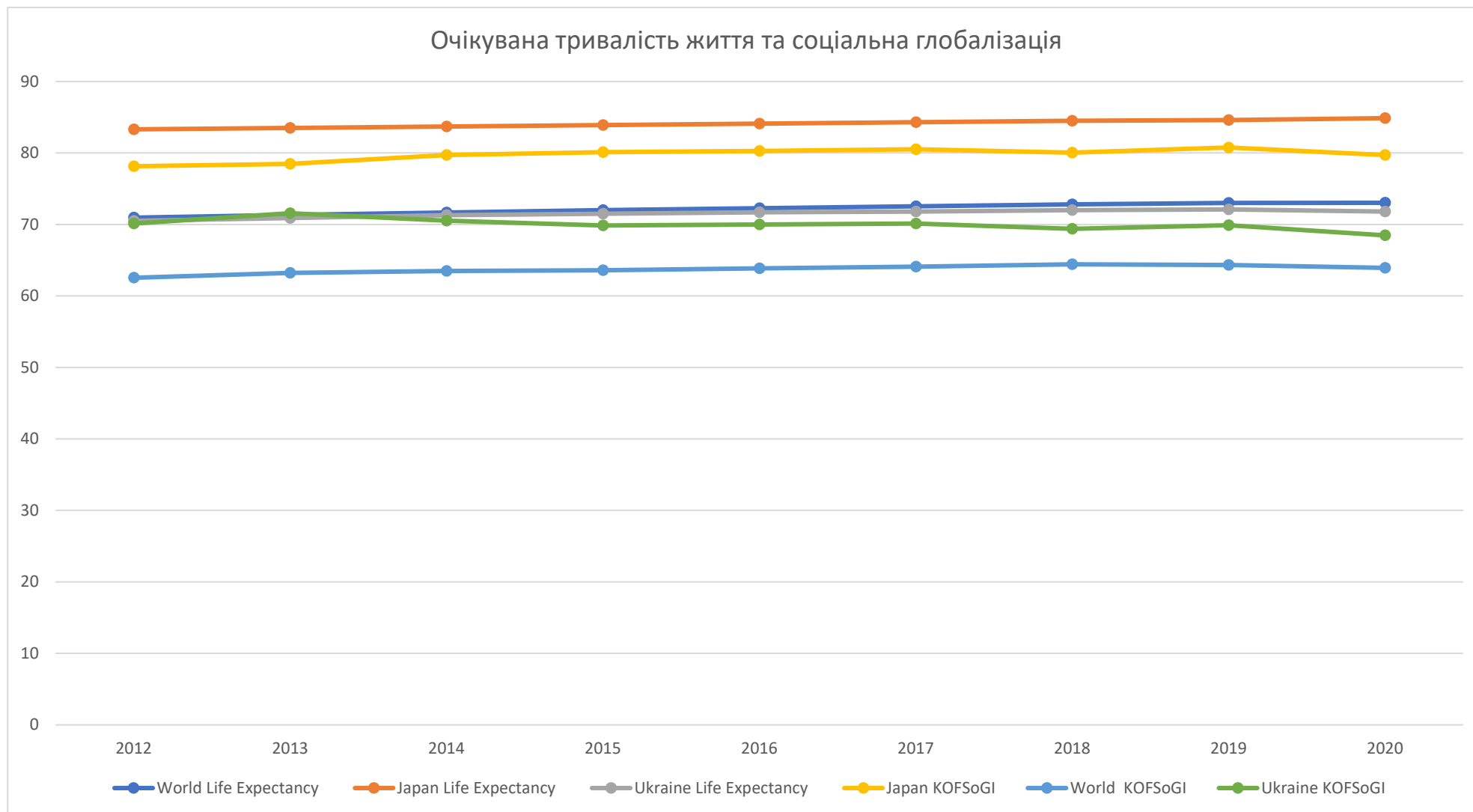

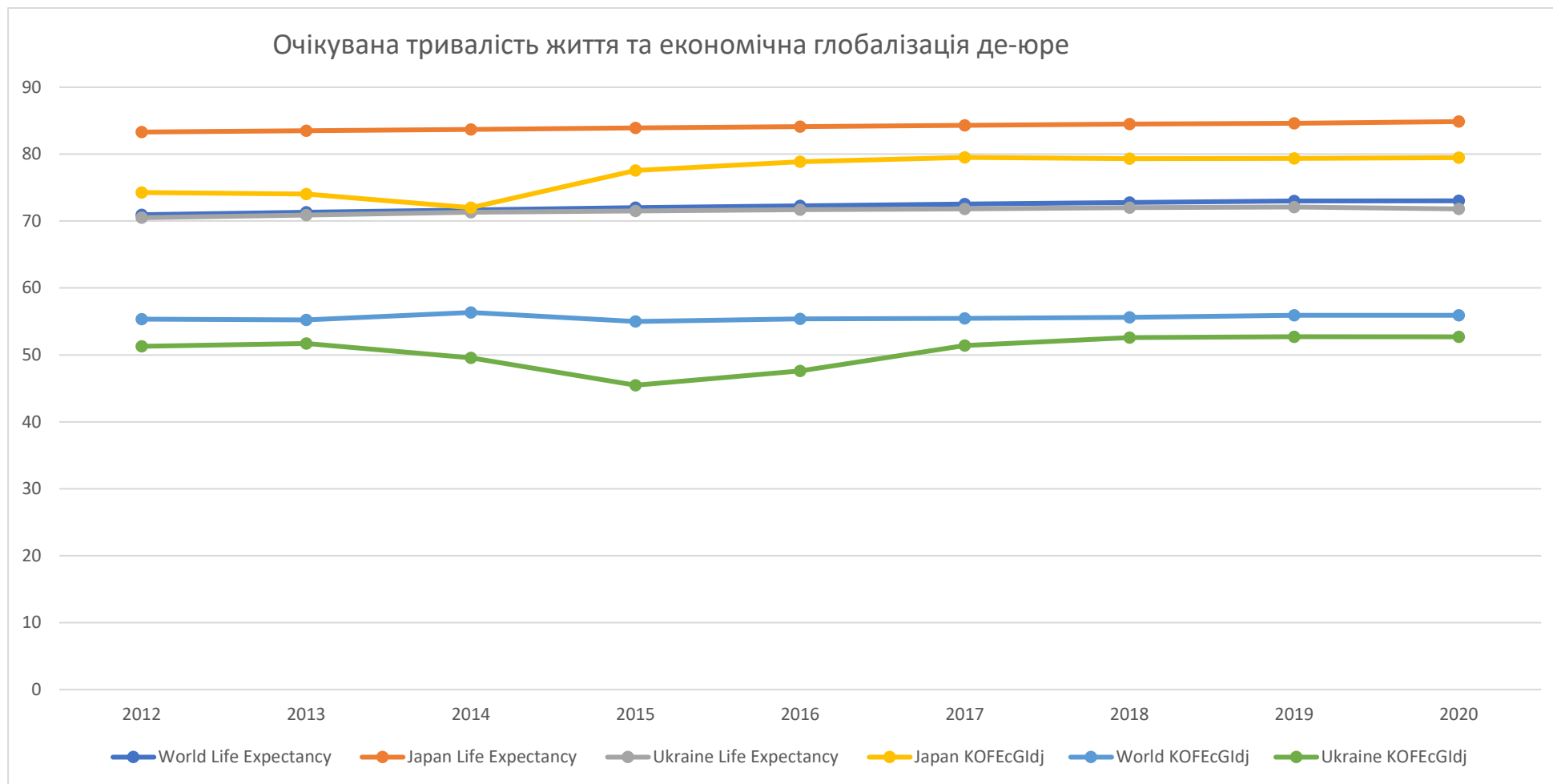

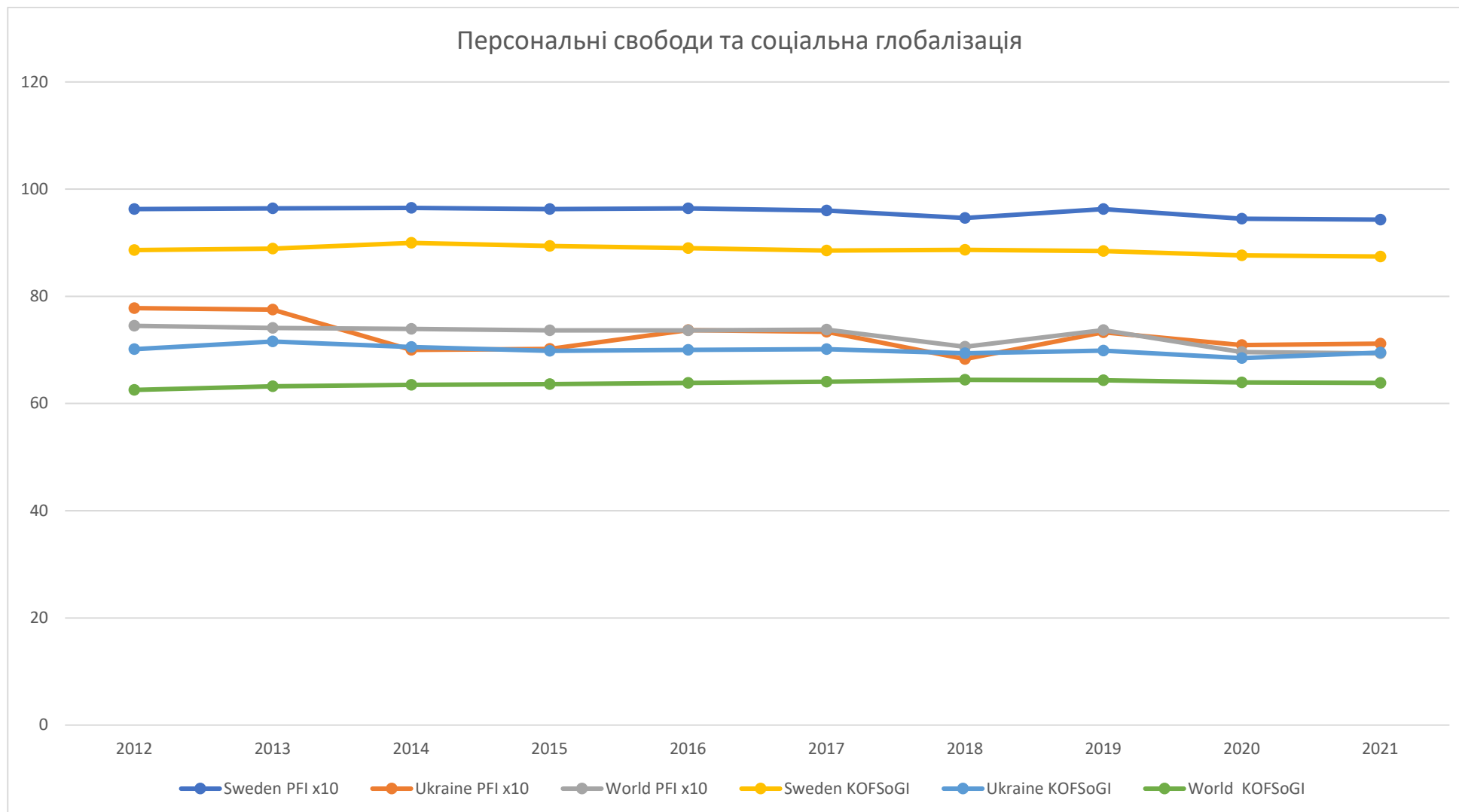

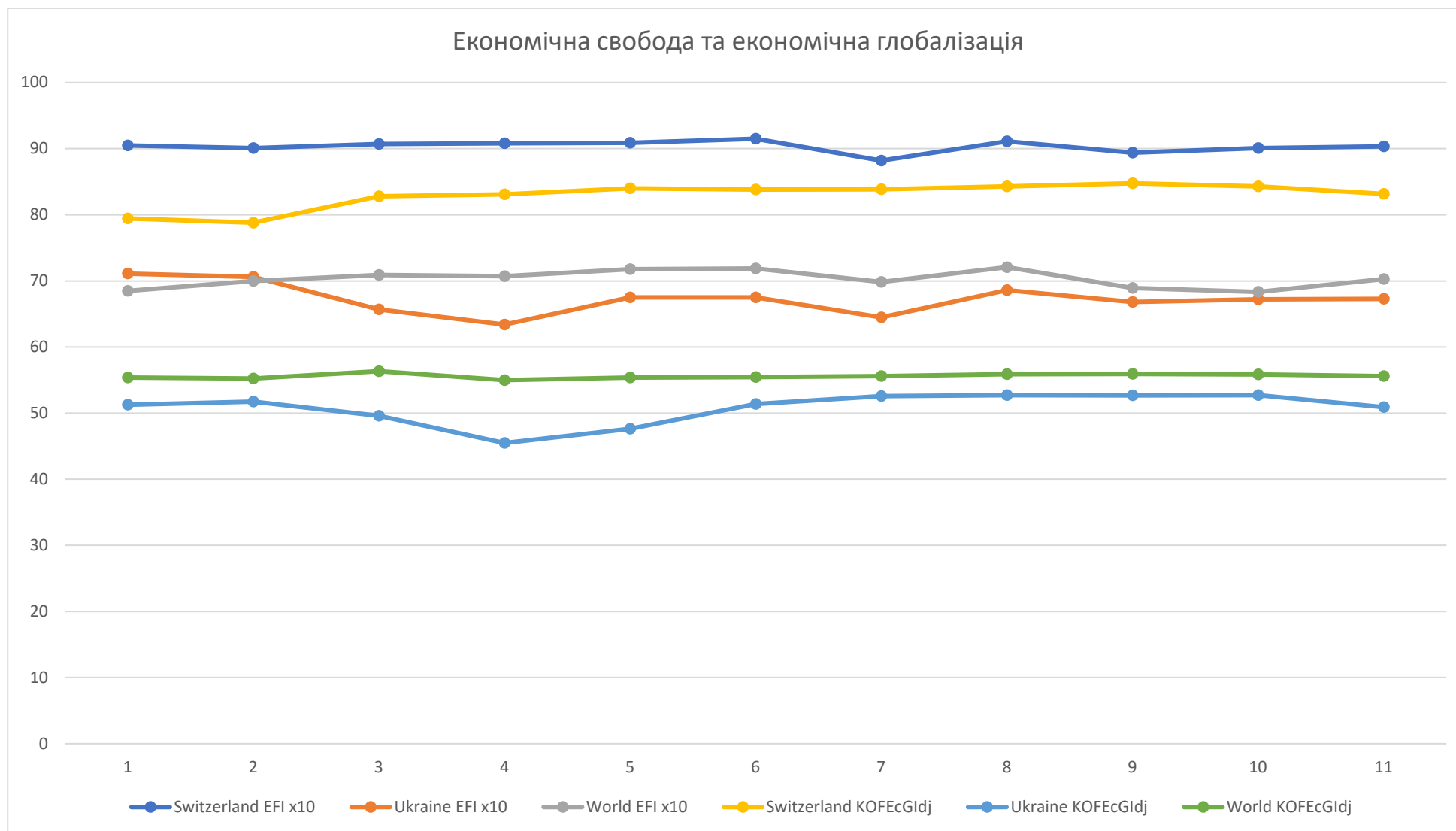

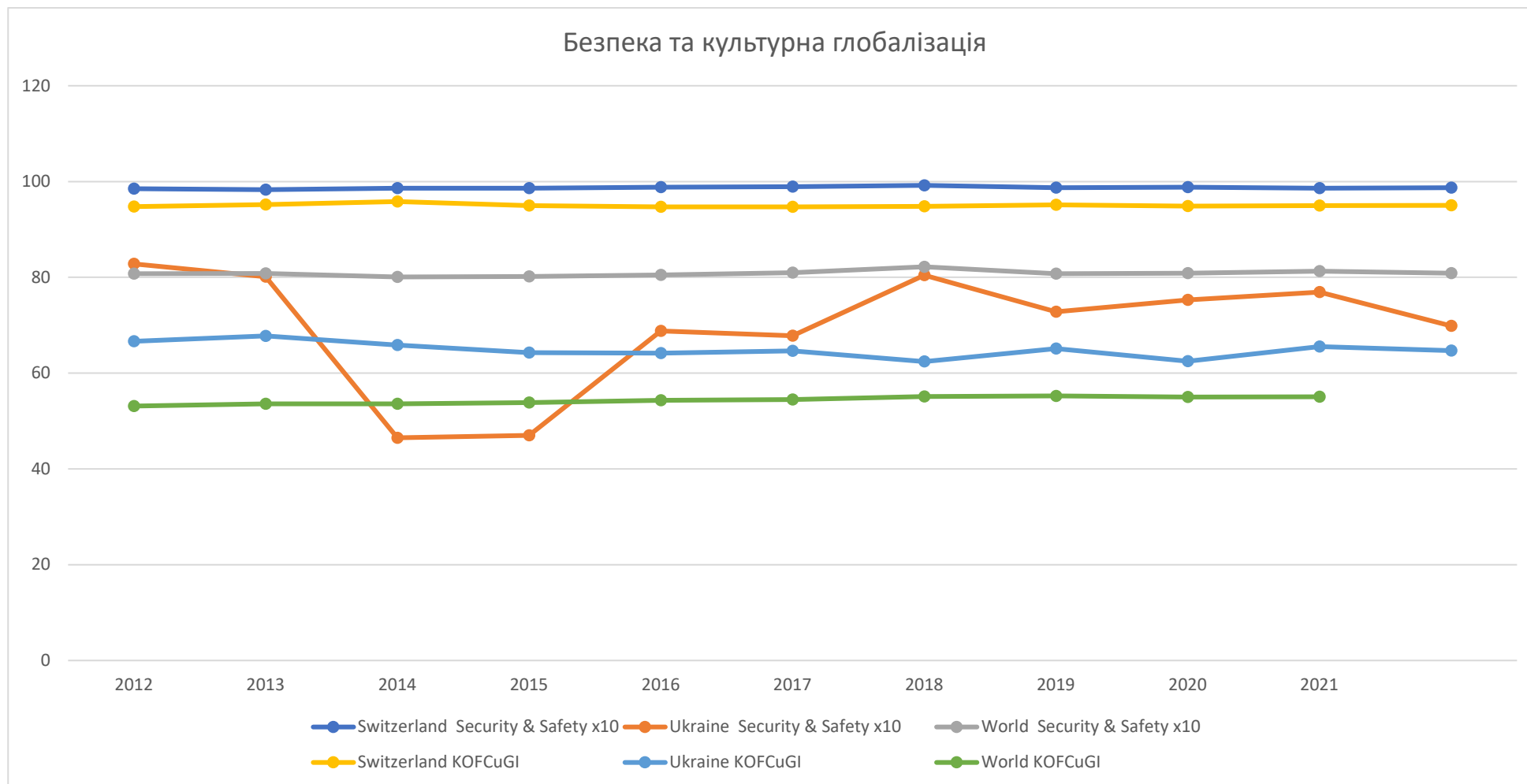

Додаток 14 Вплив війни на процеси глобалізації в Україні

Види глобалізації	Вплив війни	Загрози	Можливості
Економічна глобалізація			
Торгівельна глобалізація де-факто (торгівля товарами та послугами, різноманіття торгових партнерів)	Частина підприємств в країні знищена, перекрита частина логістичних шляхів	Падіння економіки	Зростання ВПК - створення спільних підприємств, продаж української військової продукції у перспективі. Розвиток окремих галузей приватного сектору.
Торгівельна глобалізація де-юре (регуляція, податки та тарифи, торгівельні договори)	Розірвання договорів через санкції, економічні пільги з боку країн-партнерів, збільшення податків з боку України	Падіння економіки, недобросовісні дії олігархічних кланів	Можливості зростання торгових потоків і заключення договорів через регуляційні та тарифні послаблення
Фінансова глобалізація де-факто (прямі та портфельні інвестиції, міжнародні борги, резерви, доходні виплати)	Збільшення суверенного боргу, пряма допомога від держав коаліції, скорочення інвестицій	Падіння економіки (виробництва), необхідність виплачувати зобов'язання	Можливість використання доходів від резервів рф, можливість реструктуризації боргів, інвестиції у ВПК
Фінансова глобалізація де-юре (інвестиційні обмеження, відкритість рахунків капіталу, інвестиційні договори)	Обмеження виплат доходів на інвестиції, заморожені деякі інвестиційні договори	Падіння економіки	Інвестиції у воєнний час ті у відновлення України
Соціальна глобалізація			
Міжперсональна глобалізація де-факто (голосовий трафік, переводи, міжнародні туризм, навчання, міграція)	Збільшення міграції (біженці), звідси збільшення трафіку та студентів, скорочення туристичних потоків	Падіння економіки, ризик того, що мігранти не повернуться	Можливість для публічної дипломатії, змінна цінностей

Міжперсональна глобалізація де-юре (кількість телефонів, свобода відвідування, міжнародні аеропорти)	Мобілізація - блокування перетину кордону для військовозобов'язаних, знищені чи закриті аеропорти	Падіння економіки, соціальні проблеми (роз'єднані сім'ї, нелегальний перетин кордону)	Розвиток приватного сектору з надання автомобільних пасажирських перевезень
Інформаційна глобалізація де-факто (пропускна здатність інтернету, патенти та високі технології)	Відключення електрики зменшують пропускну здатність інтернету, використання технологій у військовій сфері	Падіння економіки	Розвиток ВПК
Інформаційні технології де-юре (свобода ЗМІ, доступ до телебачення та інтернету)	Цензура, закриття доступу до деяких ЗМІ, однобоке висвітлення подій	Загроза диктатури	
Культурна глобалізація де-факто (торгівля культурними товарами та персональними послугами, представленість міжнародних брендів)	Зростання цікавості до української культури, закриття підприємств та закладів, що представляють міжнародні бренди	Падіння економіки	Популяризація українського культурного продукту, можливість для публічної дипломатії та брендоформування
Культурна глобалізація де-юре (гендерна рівність, свободи людини та людський капітал)	Обмеження свобод, відтік людей за кордон	Загроза диктатури, падіння економіки	
Політична глобалізація де-факто (кількість посольств, представництв ООН, діяльність громадських організацій)	Зросла кількість волонтерських організацій, діяльність міжнародних НДО та місій ООН	Зловживання з боку недобросовісних "волонтерів"	Можливості для публічної дипломатії, можливість створення нових політичних рухів та партій
Політична глобалізація де-юре (міжнародні організації, міжнародні договори, різноманітність міжнародних партнерів)	Створення міжнародної коаліції, заключення безпекових договорів	Ризик втрати міжнародних партнерів	Підтримка воєнних дій, можливість для розвитку міжперсональної глобалізації

